SEZAİ KARAKOÇ

ÇAĞ VE İLHAM
II
SEVGİ DEVRİMİ

7. baskı

DİRİLİŞ YAYINLARI
Nuruosmaniye Cad. Derin Han, No: 8/1
34410 Cağaloğlu - İstanbul Tel: (0212) 519 04 57
Posta Çeki: 348155
www.dirilisyayinlari.gen.tr

Diriliş Yayınları : 22
Birinci baskı : 1977
İkinci Baskı : 1978
Üçüncü Baskı : 1979
Dördüncü Baskı : 1986
Beşinci Baskı : 1995
Altıncı Baskı : 2007

BU KİTAP

Bu kitaptaki yazılar Eylül - Ekim 1974 - Şubat 1976 tarihleri arasında Sezai Karakoç imzasıyla aylık **Diriliş Dergisi** ve 6 Mayıs 1967- 11 Ekim 1976 tarihleri arasında **Diriliş Pazartesi - Perşembe Günlüğü**'nde Diriliş imzasıyla yayınlanmış başyazılardan oluşmuştur.

© **Diriliş Yayınları.** BU KİTAP DAHİL BÜTÜN ESERLERİMİZİN TÜM YAYIN HAKLARI SAKLIDIR (Değerlendirme amacıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yazarın yazılı izni olmadan, hiçbir surette alınamaz, çoğaltılamaz, çevirisi yapılamaz, radyo, TV'lerde okunamaz, kaset ve CD'lere aktarılamaz, internet dosyası açılamaz).

Baskı Cilt: Bayrak Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti
Davutpaşa Cad. No:14/2 Topkapı / İstanbul
İstanbul - Mart 2012

ÇAĞ VE İLHAM
II
SEVGİ DEVRİMİ

DÖNÜŞ

Edebiyata bakıyorum. Ülke edebiyatının değil, dünya edebiyatının durumuna bakıyorum. Batı, edebiyat bakımından tam bir durgunluk içinde. Romanda Dostoyevski, şiirde Rimbaud, aşılmaz zirveler olarak gözüküyorlar. Ezra Pound ve Eliot gibi şairlerden sonra birdenbire şiirde bir iniş ve düşüş görülüyor.

Sanatların her türlüsünde bu görülüyor Batıda. Donma, durma. Artık Batı dehası, Leonardo Da Vinçiler, Rafaeller döneminden çok uzakta. Hatta bir Chagall da mumla aransa yeridir. Müzik alanında da bir Beethoven'e karşı yüzyılımızın çıkardığı pop müziği kısır, hayalden yoksun, duygu yoksulu bir müzik, müzik değil yırtınış.

Japonya, Çin, Hint gibi doğu ülkelerinde de edebiyat ve sanat alanında şahsiyetli veya şahsiyetsiz bir şekilde Batıya özenmeden ileri bir durum yok.

Doğuda, Avusturalya'da, Latin Amerika ülkelerinde, İslâm ülkelerinde sanat ve edebiyat alanında bir açılım, bir çaba yok değil. Fakat, bu çaba çok yeter-

siz ve güçsüz atılımlardan ileri geçmiyor. Adeta Batıyı geçmemeye, aşmamaya önceden karar vermiş bir yarış tutumu.

Bir de eski İran Edebiyatına bakıyorum. Hafızı, Sadiyi, Nizamiyi düşünüyorum. Bugünkü doğu ve islâm edebiyatlarının gerek öz ve gerek biçim bakımından içine düştüğü acıklı durumu görmemenin imkânsızlığı apaçık ortaya çıkıyor.

İnanç alanına bakıyorum. Batı ve Doğu dünyaları eski inanç sistem ve örgütlerini adeta tarihî bir hatıra haline getirmişler. Yahudilerde din, milliyetten, ırktan, siyasî varoluştan ayrılmaz ve adeta ondan ibaret; siyasî ve ekonomik varoluş, inanıştan öne geçmiş durumda. Hıristiyanlık da artık iyice bir ortaçağ kurumu gibi sırıtmakta Avrupa'da. Kimse dokunmadığı için varlığını sürdürüyor ama, gerçek şu ki, artık kimse hıristiyanlığı pek umursamıyor. Daha doğrusu halk kitlelerinde belki de din yaşantısı var ama entellektüellerin çoğu ve en canlı kesimi dinle ilgisini kesmiş gibi Avrupa'da.

Doğu Asya'da ise eski dinler tam bir can çekişme halinde.

İslâm dünyasında uzun bir ölüm kalımdan sonra bir takım inanç akımları varsa da bunların çoğu son derece sınırlı kalmaya mahkûm, bir kısmı değişmeye ve bozulmaya elverişli, bir kısmı da henüz büyük bir yayılma ve etki gücüne ulaşamamış, yani kritik noktayı aşamamış durumda.

Yine de inanç akımı bakımından en umutlu bölge şüphesiz islâm dünyasıdır. Yeni akımlarda bir birleşme ve birbiri içinde eriye eriye teke doğru gitme

olursa İslâm Dünyasının, hatta bütün insanlığın hakikata yönelişi, yeni bir inanç dirilişine erişi yine de mümkün olabilir.

Düşünce alanında da, Batı ve Doğu âlemleri iç açıcı bir durumda değil. Batının en büyük düşünür, filozof ve bilim adamları 19. yüzyılda kümelenmiş bulunuyor. Yirminci yüzyıl Batısı, teknik alanda 19. yüzyılı çok gerilerde bırakmışsa da, düşünce, felsefe ve edebiyat alanlarında gerilemeye ve durmaya yüz tutmuştur.

Doğu dünyasındaki kımıldanışlar da fazla bir anlam ifade etmemekte.

Büyük Cihan Savaşları, Büyük İhtilâller, Rusya ve Çin'de komünizmin doğuş ve yerleşmeleri bile Doğu ve Batı dünyasındaki bu inanç, düşünce, sanat ve edebiyat kısırlığını önleyememiştir.

Aksiyon alanına, politika, savaş, ekonomik gelişim, teknikteki ilerleme alanına bakıyorum.

En canlı alanın bu alan olduğu bir gerçek. Nükleer silâhların bulunuşu, savaşa bir başka türlü bakmamıza bizi zorluyor. Artık kolay kolay cihan savaşlarına girişmemek gerekiyor. Çünkü böyle bir girişim insanlığın yok olmasıyla sonuçlanabilir.

Savaş alanında olduğu kadar barış alanında, ya da günlük yaşantımızda etkili buluşlarımız var. Televizyonla, André Malraux'un bir konuşmasında belirttiği gibi demokrasi anlayışımıza kadar yeni etkiler uzanmış durumda.

Politika en korkunç silâh halinde hâlâ dünyamızda ve çağımızda. Batıda inançtan boşalan yeri politi-

ka dolduruyor. Belki de ilerde insanlığın kurtuluşu, insanları bu politika illetinden kurtarmakla başlayacaktır. Çünkü politika, insanı insana karşı samimi olmamaya zorlamakta, giderek insanı kendisine karşı da samimi olmaktan çıkarmaktadır. İnsanın kendi kendini ruhça son derece olumsuz bir metamorfoz sürecine tâbi tutmasına yol açarak bir nevi insanı insan olmaktan çıkarmaktadır. Bizim anladığımız politika bu değildir. Politika, bir inancın, bir düşünce ve ülkünün gerçekleşimi için bir araya getirilen vasıtalar bütünü olması gerekirken, çağımızda, kendi başına bir varoluş halini almış, fikirleri, ülkeleri alet etmeye başlamıştır. Gönlüne politikanın kök saldığı insana tesir etmek artık son derece güçleşmiştir. Ne derseniz inanmavacaktır. Kendisine empoze edilmiş politik perspektiften bakacaktır her seye. Yani politikanın, ruhuna yerleştirdiği açıdan. İnsanların ölmesi, yok olması bile politikanın gözünde önemli olmayabilmektedir. Böylesine bir kalbsizlik sanatı halini almıştır politika. Duyarlık, merhamet, fedakârlık gibi kavramlar, politikanın gözünde aptallık anlamına gelmektedir çağımızda. Kullandığı dil ne kadar ince ve bilimsel görünüşte olursa olsun çağımızda politika en ilkel bir ruhun ve düşünüşün maskesinden baska bir şey değildir. Batılının ruhuna sinen bu vebayı sökmek adeta mümkün değildir.

Davranış âlemi en canlı olmakla birlikte ve insanlığın şifası bir bakıma da daha çok bu alanda aranmakta bulunmasına rağmen, hastalığın en derinleştiği alan da bu alandır.

İnsanoğlu çılgın davranış ve ihtirasların buyruğunda kıvranıyor. Fakat bir türlü bunu itiraf edip de

hakikat medeniyetinin kendisine vaktiyle bağışladığı huzur ve sükûnu yeniden aramaya yanaşmıyor. Niyetlenmiyor bile. Niyetlense de insanlığı her yönden ahtapot gibi sarmış bulunan kötü niyet şebekeleri onu kımıldayamaz hale getiriyor.

Propaganda ve reklâm insanın uyanmamasına, sürekli olarak bir nevi uykuda yaşamasına göre ayarlanmış durumda.

Puta tapıcılık bir afyon gibi çağımızda da kitlelerin ruhunu sarmış vaziyette. Liderlere tapma şeklinde. Bu, sadece faşizmin bir hastalığı değil. Başka biçimlerde kapitalist ve komünist ülkelerde de insanlar putlaştırılmakta ve kitleler bu putların çevresine yığın halinde biriktirilmektedirler.

Politika, put, nükleer silâh, reklâm gibi güçler insanın günlük aldanıştan sıyrılıp da ruhunu hakikî olanla karşılaştırmasına, başbaşa bırakmasına engel olmaktadır.

Çağımızda davranış ön plâna geçmiş bulunuyor bütün dünyada. Söz gelimi, budist rahiplerin söyledikleri değil, kendilerini ülküleri için yakmaları dikkati çekiyor. Düşünce, inanç, hatta edebiyat, davranışlara ilişkin olmadıkça, gereken ilgiyi göremiyor.

Halbuki insanlığın problemi sadece eylem bozukluğundan ibaret değil. İnsanoğlu, inançlarından başlayarak düşünce ve estetik dünyasını da yeniden gözden geçirme, yıkıntıları ayıklama, yapıyı yeni baştan kurma zorunda.

İnanca yeniden eski büyük ve temel yerini vermek gereğinde insanoğlu.

Ruhunu arıtma, dünya nimetlerini manevî çehresine yeniden kavuşturma işine girişmek insanlık için ölüm kalım meselesi halini almış bulunmakta.

Eski çağların getirdiğini yeniden tesbit etmek borcunda insanlık.

İnsan, hakikata yeniden eğilmek kaygısına düşmeden yeni bir çıkışa eremiyeceği gerçeğini en kısa zamanda idrak etmek çağında.

Hazreti İbrahim'in, Hazreti Musa'nın, Hazreti İsa'nın ve en büyük peygamber olan Peygamberimizin açtığı hakikat yoluna yeniden dönmek ödevinde.

İslâmın belli bir dönemde başlayıp yine belli bir dönemde biten bir nevi bir dönemin görüşü olmadığını, insanlığın başlangıcından bugüne kadar gelen hakikat ruhu olduğunu anlamak sorumluluğunda.

İslâmdan uzaklaştıkça hakikatten, adâletten, feragat ve faziletten uzaklaştığını bilmek, ona yaklaştıkça, gerçeğe ve erdeme yaklaştığını mutlulukla duymak şartında.

İslâmı incelemek, görmeğe ve anlamağa çalışmak farzında.

Yoksa insanlık trajedisinin en ağırının, şimdiye kadar görülmedik derecede şiddetlisinin gelip çatacağı muhakkak. Müslüman olan bizlerin durumu daha da iç acısı.

İnsanlığın dikkatini tekrar islâma çevirmek bizim borcumuzken biz müslümanlar ne boş umutların peşinde sürüklenip duruyoruz. Bir Batı'nın peşinde, şimdi bir de Doğu'nun, Çin'in peşinde. Halbuki Batı

ile Doğu, deyimdeki kırk katır veya kırk satırdan başka bir şey değiller ve olamazlar bizim için.

İslâm dünyasının canlanması. Gerek İslâm Dünyasının, gerek İnsanlığın kurtuluşu buna bağlı. Elimiz kalem tutuncaya kadar Allah'ın izniyle hep bunu söyleyeceğiz, bunu yazacağız.

Mevlâna'dan, Mesnevi'den çıkış noktasını alan bir edebiyat. Eski İran Edebiyatı gücüne ermeyi hedef bilen bir edebiyat. Gazzalî'den, Muhyiddin-i Arabî'den yola çıkan düşünce ve ilim. Büyük mutasavvıf ve velilerden yola çıkan ruh hayatı. İşte bu diriliş olmadıkça, islâm âlemi dirilemez. İslâm Âlemi dirilmedikçe de İnsanlık dirilemez.

Sürekli olarak bu gerçeği söyleyeceğiz. Bu gerçeği açıklayacağız gücümüz yettikçe. Bu diriliş için eserler vereceğiz. Dirilişin her cepheden gerçekleşmesi için bütün ruh gücümüzü ortaya koyacağız.

Diriliş bizimle başlamadığı gibi, bizimle de bitmeyecektir.

Diriliş, islâm ruhunun yeniden insanlığa dönüşü, sürekli dönüşü demektir.

O ruh olmadan edebiyat, o ruh olmadan düşünce, o ruh olmadan eylem kısa bir süre sonra kısırlaşmaya ve kurumaya başlar.

Örnekler görüldü. Tecrübe yapıldı. Sadece sözü değil, islâmın ruhu işe, esere ve davranışa sindirilmelidir.

Sırtımızda yapısına taş taşıyacağımız, alınteri katacağımız tek anıt budur.

Sustuğumuzda da, konuştuğumuzda da.

GELECEK ZAMANIN KARŞISINDA

I

Doğu'nun ve İslâm Dünyasının hali insanı ürpertiyor. Yine bir mistiklik hüküm sürmekte ruhlarda, ama, bu başka bir mistisizm. Olumsuz bir mistisizm, kara mistisizm. Batı'dan gelme ne kadar kavram varsa onları en kısa zamanda mistik bir ışık halesinin içine almayı becermiş Doğu ruhu, Doğu mizacı. Bir vakitler Batı'ya karşı gurur yanlışıyla ilgisiz olan Doğu, şimdi onun tam tersi bir psikoloji içinde, Batı'nın her işinde adeta bir hikmet, bir keramet arama saplantısına uğramış. Veli de bir mistiktir, bir bakıma deli de. Veya en azından deli, mistik değilse de mistik görünüşlüdür. Eski Doğu (daha çok İslâm Âlemini kasdediyorum) birinciye yakındı, şimdiki Doğu da daha çok ikinciye. Gurur dönemi bitmiş, birden aşağılık duygusu dönemi başlamış. Batı'ya karşı oluşta bile bir soyluluk, ruh soyluluğu yok. Çığırtkanca bir karşı oluş. Ezberletilmiş bir karşı oluş. İnsan, bu tür karşı oluşu görünce, gerçek karşı oluşun yolunu kesmek için onu da Batı'nın icat ettiği ve gizli yol-

lardan gerçek karşı oluş buymuş gibi empoze ettiği duygusuna kapılıyor.

Afrika fizik bir diriliş gösteriyor ve ruhunun dirilişi için kendisinden haklı olarak imdat beklerken Asya'daki bu tembellik, bu baygın hal, bu şaşkınlık nedir?

Asya, yorgunluğun kâbusunu mu yaşamakta? Avrupa onu iyice yormuş, bunaltmış ve bulandırmış. O şimdi ruhunu nasıl dinlendirecek de eski tazeliğini, aydınlığını, derinlik ve zenginliğini kazanacak? Şimdi bir uyurgezer gibi tekrarladığı Batı kavramlarını gerçek bir kritiğe tâbi tutacağı kişiliği ve ruh çevikliğini yeniden nasıl kazanacak?

İş içinde dinlenme gibi veya daha çok yorularak dinlenme gibi bir metotla kendini akıl almaz yorgunluklara salarak mı kendinden, şimdiki kendinden sıyrılacak?

Asya'nın tükendiğine inanmak istemiyorum. Daha doğrusu insanın tükendiğine inancın bir bölümü olacağı için buna inanmıyorum. Çünkü Asya insanlığın merkezi ve adeta ana çekirdeğidir.

Yeni bir Asya'nın doğacasına inanıyorum. Ama bu Asya, hedefine bütün insanlığı alan bir Asya olacaktır.

Bu Asya'nın doğabilmesi veya tohumlar atılmışsa bu tohumların büyüyüp gelişmesi için Batı'nın yeni baştan keşfi gerekir. Asya, Avrupa'yı yeni tanıyormuşcasına işe başlamalı, incelemelerini derinleştirmeli. Kendisine empoze edilmiş bütün kavramları yeni bastan hesaba çekmeli. Onlara kendi eliyle giydirdiği harikalık kılığını soymalı, onları çıplak anlam-

larına kavuşturmalı. Özgürlük kavramı, eşitlik kavramı, insancılık kavramı, bilim kavramı, hoşgörü kavramı... gibi bütün kavramların çıkışı, tarihî gelişimleri, ne anlamlara geldikleri, inceden inceye, soğukkanlılıkla, içine mümkün olduğu ölçüde duygu ve peşin hüküm karıştırılmadan incelenmeli, Doğu'ya sihirli eşyalar gibi ithal edilen bu kavramlar ve benzeri binlercesi asıl özlüklerine indirgenmeli, ondan sonra böylece Batı'nın gerçek portresini bu malzeme ile yeniden çizmeye kalkmalı. Böyle bir tablo yapılmaya çalışılırsa korkarım bugün görülen Batı çehresi yerine yüzüne bakılmayacak korkunçlukta bir çehre çıkacaktır. Hani masallarda genç ve güzel kızların kılığına giren büyücü kocakarılar, şu veya bu şekilde sihir bozulup da asıl çehreleriyle görününce masalın kahramanında ne gibi bir duygu uyanıyorsa, Batı da, efsane ve masal havasından sıyrılıp gerçek çehresiyle gözlenebilse karsısında aynı duyguya kapılacağımızda hiç şüphe yoktur.

Evet, Asya'nın, Afrika'nın, bütün insanlığın, dolayısıyla hatta Batı'nın bile kurtuluşu, bu, bütün insanlığın ağı içinde kıvrandığı Batı büyüsünü bozmaya bağlı. Hangi kahraman bozacak bu büyüyü? Doryan Greyin gençliğindeki yüzü görünüşünde olan Batı portresini yaşlılığındaki çehresine dönüştürecek nesil nerede? Daha doğrusu gerçekte o hale dönüşmüş olan Batı ruhunun maskesini kaldıracak ruh kahramanı Asya nesli neden gözükmüyor? Uzaktan binbir renk ve ahenk içinde görünen bu tabloya hangi erenin eli değmeli ki, tablonun boyalarının aktığı, çerçevesinin dağıldığı ve geride bir yığın kırık dökük hatıranın kaldığı görülsün.

Bunu Avrupa'ya, Batı'ya düşmanlığımdan söyle-

miyorum, insanlığa olan dostluğumdan söylüyorum. Avrupa'ya bu türlü bir dur deyiş sadece Doğu'yu korumuş olmakla kalmayacak, sadece insanlığa yarayışlı olmayacak, aynı zamanda bizzat Avrupa'ya, Batı'ya bir iyilik olacaktır.

Avrupa'nın iki cihan savaşı deneyinden sonra beklenirdi ki, Batı, biraz uslansın, aklını başına devşirsin, olaylara hep kendi açısından bakmasın, onlara hep kendi çıkarlarına göre yön vermesin. Kendi mutluluğunu bütün insanlığın mutluluğunda görsün, arasın ve bulsun. Ama İkinci Cihan Savaşı'nın üstünden geçen şu otuz yıla yakın zaman gösterdi ki, Avrupa, Batı, asla en ufak bir ibret almış değildir. Yine eski kafayı taşımaktadır. Kelimeleri eğip bükerek yine Asya'yı ve Afrika'yı sömürmek istemektedir. Politik deha ile milletleri birbirine düşürerek hepsini zayıflatmak, sonra her birini teker teker avlamak niyetinden bir an bile vazgeçmemektedir. Tarihin gidişini sadece politik ve ekonomik alanda alacağı tedbirlerle şekillendirebileceği inancını korumaktadır. Bunalımların derin anlamını kavramaktan mahrum gözükmektedir. Durmaksızın dünya buhranlarını ateşlemekte, alevlendirmekte, fakat bu yangınların bir süre sonra kendisine bulaştığını, bulaşacağını görmezlikten gelmektedir. Bu yüzdendir ki Avrupa'nın karşısına yepyeni bir insanla çıkacak bir Asya-Afrika akımı, uzun sürede Avrupa'nın da kurtarıcısı olacaktır. Batı'yı Batı'ya rağmen kurtarış. Tam Asya masallarına yaraşır bir kahramanlık.

Nüfus hızla artıyor. Kaynaklar hızla tükeniyor. Teknik hızla dünyayı keyfiyet ölçüleriyle küçültüyor. Coğrafî ve siyasî sınırlar eriyor, ortadan kalkıyor.

Bütün bunlar yeni bir dünya getirirken, düşünce ve yaşayışta hâlâ Avrupanın dar kalıpları içine sıkışıp kalma imkânı yoktur.

Rönesans'ın getirdiği veya lütfen yaşamasına göz yumduğu veya izin verdiği sınırlı maneviyat, artık bugünkü insanlığın veya gelmekte olan insanlığın alınyazısını omuzlayacak güçte olmadığını iyice ortaya vurmuştur. Bu zayıf güç, bu ağırlığı çekememektedir.

İnsanlığa yeni bir manevî kudret enjeksiyonu gerekmektedir. Yıkılmakta olan kavramları ayakta tutmak için bir takım payandalarla yetinmek bütün yapının birden çökmesinden başka bir sonuç doğurmaz.

Bütün yapı çökmektedir.

Yeni bir nefha gerek,

Manevi bir İsrafil Sûru ve Kur'ândan kalblere doğru esecek olan Cebrail Soluğu.

Ölümü günlük iş elbisesi gibi giyinip soyunabilecek inanmış insanların başlatacağı İnsanlığın Dirilişi.

Karanlıklar içinde gizli ab-ı hayat gibi gerçeğiyle insanlığın gözlerinden ırak tutulan İslâm ırmağında yıkanarak dirilecek olan ölü insanlığa Hızır gibi yetişecek Yarışçılar Kolunun zuhuru.

Dış ölçüler açısından en zayıf imkânlarla yola koyulmuş olan Diriliş Oymağının bütün garipliği, yalnızlığı içinde çöller aşarak, gulyabanilerle savaşarak, şeytanları taşlayarak, nefs imtihanlarında Allah'a sığınarak yavaş yavaş ilerlediği hedef bu zuhurdan başkası değil elbet.

GELECEK ZAMANIN KARŞISINDA

II

İnsanın değişmesi demek, bakış açısının değişmesi demektir. Bakış açısı da üç perspektifli bir yöneliştir. Birinci perspektif, insanın Allah'a bakışı, ikinci perspektif, kendine bakışı, üçüncü perspektif, eşyaya bakışıdır. İnsan, bilerek bilmeyerek, yani şuurunda olarak olmayarak bir bakış açısı taşır ve bakış açısında bu üç eğilim bulunur. Tanrıtanımazın dahi Allah'a bir bakışı vardır. Tanrıtanımaz Allah'ı inkâr etse de Allah'a bakmaktan kendini kurtaramaz. Nereye yüzünü çevirirse çevirsin orada Allah'la karşılaşacaktır. Bu da onun kaderinin ironisi olacaktır. Aynı şekilde, insanın kendini ve eşyayı görmemesi de imkânsızdır. Şu şekilde görmezse bir başka şekilde görecektir. İnsanın eşyadan veya kendinden tam arınması mümkün değildir. Belki kendinden ve eşyadan arınmaya doğru gidişten söz edilebilir. İnsanın kendinden veya eşyadan tam arınmasına yaklaşma dereceleri vardır. «Ölmeden önce ölme», bu yaklaşmanın ideal adıdır. Bununla birlikte, insanın kendinden ve eşyadan arınması bile bir «ben» ve «eşya» yorumudur. İnsanın kendine ve eşyaya anlam vermesi hiç bir durumda ortadan kalkmamaktadır.

Bu böyle olunca, insan ve insanlık, ileriye doğru hep Allah'a, kendine ve eşyaya bakışını aynı doğruluk ve tazelikte götürme çabası içinde olacaktır. Dada doğrusu böyle olması onun ilerlemesine, yücelmesine yarar. Aksi de düşüşüne ve çöküşüne.

Bu bakış aydınlık oldukça, içimizde bir ahenk izlenimini bıraktıkça insan huzur içinde olacaktır. Bu bakışlar arasında bir çelişme, bir çatışma durumunda, birinin öbürünü gereğinden çok azaltmasında insan bunalıma düşecektir. Tanrıya bakışıyla eşyaya, tabiata bakışı arasında bir uyum kuramamış, kendine bakışla Tanrıya bakış ve tabiata bakış arasında bir denge sağlayamamış insan, birbirine zıt iki doğrultu arasında şiddetle çekilen bir ip gibi gerilecek ve ruh, ortasından kopacakmışcasına sarsılacaktır.

Şüphesiz insanoğlunun gelecek zamana doğru uzanışını, şimdiki zamanda gelecek zamanı yaşayışını denge ve uyumla açıklamak statik bir olgu gibi görmek olacaktır insanî oluşu. Gerçekte, insanoğlu için ilerleyiş var mıdır, yok mudur tartışması felsefî bir tartışmadır. Her iki yan için de kanıtlar ileri sürülebilir. Fakat, hangi görüşü benimsersek benimseyelim, insanoğlunun sürekli çaba sarfetmesi gerektiğini kabul etmek zorunda kalacağımızı akıldan çıkarmamalıyız. İster ilerlemek için, ister tekrar eski ideal duruma gelmek için olsun.

Bir «tarih gerçeği» olduğuna göre, şu veya bu anlamda bir ilerlemeyi olumlu bulmak insanın yaradılışına daha uygun düşecektir. Durmak, ilerlememek şurda dursun, eski durum ideal bir durumsa, ona gelebilmek için bile ilerlemek insanoğlunun ruh yüceliğine daha uygun düşecektir. Bunu şöyle bir örnekle

gözümüzün önünde canlandırabiliriz: Babadan, dededen miras kalmış bir malı veya mülkü başkaları ele geçirince tekrar çabalayıp uğraşıp ele geçiren kişi, onun değerini daha çok bilecektir. O mal asıl şimdi o kişinin olmuştur. Önceki sahiplik iğreti sahiplikti. Şimdiki, gerçek sahipliktir artık. Duygular, düşünceler, sanatlar, ahlâklar, davranışlar da böyledir. Sürekli olarak kendikendimiz olabilmemiz için, sürekli olarak kendi duygu, düşünce ve davranışlarımızın gerçek sahibi olabilmemiz için çaba sarfetmek, durmak dinlenmek nedir bilmeksizin ilerlemek zorundayız. İşte değişimleri, tarih dönüşümlerini bu anlamda yorumlamak eğiliminde olmalıyız hep.

Sağlıklı bakışları yitirmemek, eşyaya veya kendine köle olmamak, Yaratıcıyı unutmamakla gerçek insan olma özelliğini koruyabilecek olan insan, sürekli olarak bu ruh dirilişini yenilemek ve tazelemek zorundadır. Eşyaya ve tabiata köle olan, kul kesilen insanın ruhu gerçekte bağımsızlığını ve hürlüğünü kaybetmiş demektir. Hürriyetini ve bağımsızlığını kaybetmiş insan ruhu ise ölüme yüz tutmuş olacaktır.

Özgürlük, başıboşluk değil, tam tersine ruhun disipline kavuşması sonucunda elde edilen varoluş yüceliğidir. Bu da en yüksek düzeyine, insanın Allah'a doğru yönelmesi, Allah önünde kendi benliğinden kurtulması, sürekli olarak kendini Allah'ın önünde ve gözetiminde görme ve bilmesiyle erişir. Yani Allah yoluna en iyi uyan ruh, en hür ruh demektir. Yoksa, insan, Allah'tan kaçayım derken eşyanın köleliğine, insan putunun önünde alçalmaya veya kendi nefsinin esiri olmaya mahkûm olur. Allah'a kul olmak, eşyaya veya insana köle olmak değildir. Tabiat veya insan köleliği ruhu boğan, esaret içinde inleten, gelişimini

durduran olgulardır. Tanrı önünde eğiliş ise ruha gerçek özgürlüğün ab-ı hayatını sağlayan Hızır soluğudur. İnsan asıl o vakit hür olmuştur. Ruh, İnsanoğlunun fanilik şartlarından sıyrılmaya, ebedilik ve mutlaklık kokularını almaya, Allah'ın solmaz boyasıyla boyanmaya başlamış olacaktır asıl o vakit.

Yaratıcı ve besleyici olan Allah aynı zamanda en büyük yetiştirici ve eğiticidir de. Ruhumuzu eğitmek, gerçek sağlık ve varlığına, asıl özgürlüğüne kavuşturmak için, bizi kendi benliğimiz ve tabiatla, eşyayla gerekli uzaklıkta tutacak ve esaretten kurtaracak mutlak kurallar, yani Allah'ın buyruk ve yasaklarına uymamız şarttır. Asgari şart Tanrı korkusu derecesidir. Bir de ondan ilerisi vardır, ruh en büyük atılımı, gelişimini o zaman yapacaktır ki bu da, Tanrı sevgisidir.

Tanrı sevgisi ruhların iksiridir.

Bütün sevgiler o kaynaktan doğdukça ve beslendikçe güzeldirler, doğrudurlar, iyidirler.

Biz, ümanizmayı da bu anlamda kabul ediyoruz. Çünkü insanı sevmek, onu ruh yüceliğine götürmek demektir. O da Allah'a inanmaya ve o inanca göre yaşamaya götürmek demek. Yani islâma götürmek.

Çağımızda yeniden insanın perspektifi bulanmıştır. Tanrıya bakışını yitirmeye yüz tutmuş, kendine bakışı da benliğini devleştirmek isterken cüceleştirme şekline dönüşmüş, eşyaya, tabiata tapınma son sınırına varmaya başlamıştır. Kendi egosuyla tabiatı birleştirmesinden veya biribirine öykündürmesinden doğan makina, bakış açıları arasındaki uyumu yok etmiş, insan yeniden felsefî bunalıma saplanmıştır. Tü-

ketim eşyası, bir nevi eski tapınaklardaki kutsal eşya durumuna gelmiş, tabiat, insanın ihtiyacı arttıkça adeta kaçarcasına çekilmiş, ego, firavunlaştırılan ve tanrılaştırılan yöneticilerin, önderlerin önünde karınca gibi ezilmiş, bu hale gelen ruhun da sağlıklı bir Tanrı inancının kalmaması olağanlaşmıştır.

Çağımız insanının ruhundan bir kesit alınır ve mikroskop altında gözlenirse, tasvir ettiğimiz bu manzara ortaya çıkacaktır.

Böyle olunca, insanın gelecek zamana çıkarken, her şeyden önce bakış açılarını yeniden tartması, ölçmesi biçmesi gerekmektedir.

Tabiata, eşyaya, kendine ve Allah'a olan bakışını değiştirmek, yenilemek ve düzeltmek zorunda olacaktır gelecek zamana çıkarken insan.

GELECEK ZAMANIN KARŞISINDA

III

Eğer hemen kıyamet kopmayacak, eğer insanlık uzun süren bir vahşet, cehalet ve zulûm batağına iyice saplanıp kalmayacak, eğer ruhları zincire vuran Batı'nın şeytansı dehası şaşmaz fanilik kuralına uyarak çürümeye ve etkisini yitirmeye başlayacaksa ve eğer ruhlarda yeni bir oluşun ve oluşumun kıvılcımlarının tutuşmaya yüz tutmasından daha olağan bir şey yoksa, gelecek zamana yeni bir dirilişin umut ve sevinciyle hazırlanıyoruz demektir.

Gelecek zaman, önceden tahmin edilen çizgilerde gelişse bile, çizginin içine yerleşecek yorum, çizgide belirecek anlam, çizgiyi titretecek şiddet, tarihi şartlayacak kader aynı olmayacaktır.

Öyleyse çağın kötümserliğe ve bungunluğa götüren ağır şartlarının altında umutsuzluğa düşmeyelim.

Durmamacasına üstümüze kapatılmak istenen zamanın mezar taşlarını kendimize yaklaştırtmayacak itme gücü bu umut, sevinç ve inanış dayatmasından doğacaktır.

Tarihi ve medeniyeti yeni baştan kuracak ve içinden ışıklandıracak, aydınlatacak gelecek zamanın insanı, bir inanç, sevgi, feragat ve erdem ortamından doğacaktır.

Bu ortamı hazırlayanlar, gelecek zamanın fatihleridir.

Çağ fatihleri bu görevlerini yerine getirmediği sürece insanlığın yeni bir aydınlık döneme çıkması gecikecektir.

Çağ fatihleri, geleceğin diriliş nesli, tarih ve çağlar içinde kökleşmiş kurumlarla hesaplaşmak zorundadır.

Bu hesaplaşma, yeni kuruluşların eski kurumlar tarafından kabul edilmemesi, reddedilmesi şeklinde olur. Fakat yeni gelen, bu reddi, bu protestoyu aştığı ölçüde başarılı olacak ve yerleşebilecektir.

İnsanoğlunu en teorik temelden en pratik yüzeye kadar biçimlendiren, yönlendiren çağdaş doktrin ocaklarını gelecek zamana dönük yüzleriyle incelemek, gelecek zamanın fatihi olacak neslin —ki, biz ona Diriliş Nesli diyoruz— karşılaşacağı temel sorunları belirleyecektir.

Antik çağın kapanışıyla birlikte başlayan, hatta görünüşte antik çağı kapatıp başlayan —aslı incelenmeye değer— hıristiyanlık gelecek çağlara nasıl çıkacaktır? Yüzyılımızı alev alev sarmış olan marksizm, nereye kadar gidecek, hangi sınırda duracak, durduğu yerde kalıntı olarak ne bırakacaktır? Batı'yı oluşturan bilim ve teknik, gelecek zamanlara şimdiye kadarki atılımlarıyla çıkacak mı? İnsan, sürekli olarak

tabiatı gözlemlemeden bir yılgınlık mı duyacak? Doğu, Batı'dan dışa yönelmeyi öğrenmek isterken Batı da Doğu'dan içe dönüş ve bakış arzusuna yatkın bir psikolojiye erme tutkusunun kokusunu alacak mı?

Bütün bu sorular, geleceğin kahramanı diriliş neslinin karşılaşacağı sorunların ağı hakkında bir fikir vermektedir.

⁂

Batı felsefesi, bir yandan özden uzaklaşmış, tam bir biçimciliğe dönüşmüştür. O kadar ki, biçimciliğin en son çizgisinde öz tasarlamakta. Öte yandan da özcülük adına başgösteren marksizm, insanlıkta düşünce ve hikmetin kaynağını kurutmak gibi bir kültür ve medeniyet yıkıcılığı ve yok ediciliğini içinde taşımaktadır. Batı bugün için marksizmi kullanmakta, politikasına alet etmekte. Bir parça uyanmaya başlayan ülkelere marksizmi sokarak onların gerçek uyanışını, ilim, düşünce, sanat ve edebiyatta dirilişini, gerçek ve ciddî çalışmalarını böylece sabote etmektedir. Çünkü: Marksizm bir nevi bir entellektüel hastalığı gibi gelişme çağında insanı bir saplantıya götürmekte ve o sayıklama içinde durdurmaktadır. Genç insanın hem edebiyat, hem sanat, hem felsefe, hem ideoloji, hem bilim, hem sosyal faaliyet heveslerini kolay yoldan karşılamakta ve insanın kendini aldatmasına sebep olmaktadır. İnsan en çetin engelleri aşarak büyük emek ve çabalar sonunda varacağı sonuçlara ve hedeflere bir aldanışla kolaylıkla vardığı sanısına kapılmaktadır. Dine afyon diyen marksizm, asıl kendisi, yirminci yüzyıl insanının afyonu olarak kafaları tütsülemekte, ruhları körleştirmektedir. Batı,

kolayını bulmuş, kendisine karşı olma çağına varmış ülkelerde hemen tezelden marksizmi başlatarak bu karşı oluşu yozlaştırmaktadır. Gerçi marksizmin bu kullanılışı zamanla Batı'yı da tehdit etmeyecek değil. Ama nedense Batı kolaya kaçışı tercih ediyor. Bugünün faydasını yarının faydasından daha değerli görüyor.

Marksizm, gelecek zamanlarda bir süre daha insanlığı uğraştırdıktan sonra öz ve yön değiştirerek tarihin karanlığına itilecek gibi görünüyor. Kapitalizme ters taraftan da olsa fazla şartlanmış durumda. Yarın şu ve bu insanlık şartıyla çökecek olan kapitalizm beraberinde zıt kardeşi komünizmi de sürükleyecektir. Daha doğrusu, biri Batı'nın ilim anlayışının, öbürü de felsefesinin kötüye kullanılmasından doğmuş bu iki şeytansı sistem, elele mukadder akibetlerine doğru yol alacaklardır.

Batı, felsefede, san'at ve edebiyatta bir durgunluğa saplanmış görünüyor. Batı dehasının tükendiği, suyun dibine vardığı anlaşılıyor. Şu anda geçmişin parlak başarıları, bir de henüz aşılmamış bulunan ilim çalışmalarıyla ayakta duruyor.

Ancak, marksizmi serbest bıraktığı bu başıboşluktan çevirmezse kısa zamanda ilkin felsefe ve teorik düşünme alanlarında Batı zekâ ve ruhu dumura uğrayacağa benzer. Bugünkü durgunluk hızla gelişen bir çöküntüye dönüşebilir.

Gerçi, Batı'nın bu ciddi durumu hemen göze batmamaktadır. Aslında su yüzüne çıkmış olan çöküntü başlangıçları, bir takım yeni girişimler ve buluşlarla maskelendi. Daha doğrusu bir bakıma ertelendi. Bu girişimlerin en önemlisi Ortak Pazar adı altında Av-

rupa Birliği, ikincisi de televizyonda prototipini bulan beyin yıkama sisteminin teknik donatımına kavuşmasıdır.

Bir ekonomik kuruluşmuş gibi maskelenerek harekete geçirilen Avrupa Birliği, bugün dünyanın her yerinde, politik, ekonomik ve kültürel alanlarda bilinçli bilinçsiz, gönüllü veya ödüllü ajanları aracılığıyla büyük etkilerde bulunmaktadır. Ülkeleri istediği yönde şartlandırmakta, ekonomi ve kültürel alanlarda ülkeleri çıkmazlardan çıkmazlara sürüklemekte, asıl olumlu yönlerden ve çalışmalardan saptırmakta ve böylece şimdilik halkları varolma yolunda ilerlemekten alıkoyabilmektedir. İkinci Cihan Savaşı'nın verdiği serbestliği ezilmiş ülkelerden geri almakta Avrupa, Ama bütün bu plânlı ve sistemli çalışmaya rağmen insanoğlunun yeni bir kurtuluş denemesine girişmesini ve bunun usülünü aramasını, hatta bu usülü bulmasını engelleyemeyecektir inancındayım. Sadece insanlık kurtuluşçularının işini iyice güçleştireceklerdir. Zaten insanlığın kurtuluşunu omuzlayacak olan nesli kahramanlık, hatta kahramanlıktan öte bir destan hayatı beklemektedir.

Tekniğin yeni buluşlarıyla insanlığın beynini yıkama bugünkü genişliğine ve derinliğine hiçbir çağda ulaşmamıştır. İnsan ruhundan belli metotlarla bir muhtevayı çıkarıp yerine bir yenisini koyma, bir başkasını koymanın böylesine başdöndrücü bir hıza kavuştuğu bir başka çağ yok. Bir örnek olarak söylenebilir: Son yıllarda ve hele 1974 yılında Türk insanını kendi tarihi içeriğinden soyup Ortak Pazar'ın istediği peşin hükümlerle donatmak için televizyon yönetiminin uyguladığı yöntem akıllara durgunluk verecek bir başarı sağlamıştır. Demek ki, beyin yıkanmasına

en dayanıklı kültür olan kültürümüz birkaç yüzyıldan beri Avrupa'nın yaptığı çalışma ile yavaş yavaş yerinden oynatılmış, son elli yıllık batılılaşma ile geçmişle ve kültürümüzün temelleriyle olan bağlar gevşemiş, nihayet pamuk ipliğiyle bağlı olan son ilişkiler de son yılların metodik ve teknik çalışmalaryla artık hallaç pamuğu gibi atılmaya başlamıştır. Evet, çığ da böyle düşer, gittikçe hızı arttırarak, yere yaklaşıldığında en korkunç bir hız kazanmış olarak.

Bu iki korkunç kuruluşa rağmen, Avrupa'nın, insanlığın geleceğini büsbütün karartabileceğini sanmıyorum. Kültürü sildikten sonra yerine konan nedir? Belli bir süre sonra, böylesine kendi kültüründen mahrum edilip, sahte, boş, kof, yapma bir kültüre boğulan insan acaba ne hale gelecektir? Ayakta duramayacak ömürsüz böyle bir kültüre Avrupa'nın bel bağlaması kendini aldatmaktan başka bir şey değildir.

*
* *

Geriye hıristiyanlığın durumunu düşünmek kalıyor. Batı'nın bu güçlü kurumu, Rönesanstan bu yana zaman zaman zayıflayarak, kimi zaman güçlenerek yaşamasına devam etmekte ise de, belli bir sınırda donmuş ve durmuş, ondan öteye geçmemek üzere adeta «tesbit» edilmiş gözüküyor. Zaman zaman canlanma işaretlerini vermesine rağmen bu durgunluk sürüp gitmekte. Gerçek bir canlanma, fazla biçim kazanmış ve adeta donmuş bulunan özde yeni bir mayalanma ile mümkün. Böyle bir mayalanma ise yeni bir inanç patlaması sonucunda doğar. Avrupa, inancı da şeklileştirmiş ve sınırlandırmıştır. Hıristiyanlığın yenileşme yolunda attığı adımlar çekingen adımlar-

dır. Artık hıristiyanlık insanlığı tek başına sultasına alabileceğine inanmamakta, adeta onu büsbütün kaybetmemek için öbür doktrinlerle ortaklaşa paylaşmaya razı olmakta.

*
* *

Batı'nın insanlık karşısındaki görünümü bu olunca, dünyanın öbür bölgelerinden gelecek soluklara mı umut bağlamalı?

Çin, bugün marksistleşirken gerçekte batılılaşmaktan başka birşey yapmıyor. Daha doğrusu batılılığı Batı'nın kendisini tehdit eden silâhı olmaktan çıkarmak istiyor? İlerde ne olacağını düşünmeden, Batı ile, batılı olmanın verdiği gücü paylaşmak istiyor. Kendisinin eski medeniyetine dönmek istemiyor. Her ne kadar bazı bakımlardan, ondan kopmaya razı olmamışsa da bütünüyle geçmiş medeniyetine dönme veya onu diriltmesi söz konusu değil. Çünkü Çin'in medeniyeti geçmişin tekniğine sıkı sıkıya bağlı bir incelikler medeniyetiydi. Batı tekniği o tekniği yok ettiğinden gerçekten eski Çin uygarlığına dönüş söz konusu olamaz artık. Ama, Batı'nın elinden yavaş yavaş kendi silâhını almak, daha doğrusu bu silâhın tekelcisi olmaktan onu çıkarmak Çin için açık kapı olarak gözüküyor

Afrika da enerji dolu yeni bir ırkın tarih sahnesine çıkışı olarak kendini bütün gücüyle ortaya koyarken yeni bir insanlık ideolojisi için hazır kuvvet olabilir.

Asya ve Afrika'nın islâm dışı bölgelerinin insan gücü olarak gelecek zamanın kaderinde sözleri olacaktır ama, inanç ve düşünce, ülkü ve düzen olarak

yeni çıkış için en elverişli ortam islâm bölgesidir dünyanın.

⁂

İslâm Bölgesi, Batı'nın en çok hışmına uğrayan bölge. Bu bölgenin yok olması için Batı tarihte bir misli daha görülmemiş bir çalışma yaptı. Gerçekten bugün elde ettiği netice çok korkunçtur. Adeta hiçbir umut yokmuşcasına bir manzarayla karşı karşıyayız islâm dünyasının çağ görünümünde.

Ancak iki nokta unutulmamalıdır. Birinci nokta, islâmın, doktrin olarak henüz yeni fışkırışlar yapacak kadar genç olduğu. Yeni zamanı açan din ve dünya görüşü olduğu gerçeği. Gelecek zaman rönesansına gitmenin, peşin hükümlerden sıyrılmakla mümkün olacağı düşünülünce, onun da, kendiliğinden islâma yönelme demek olacağı; İslâmın insan ruhunun yapısına uygunluğu, ondan ayrılması ve kopmasının güçlüğü. Yani özetlersek, özü ve yapısıyla islâmın daima insanın ve geleceğin yanında ve içinde bulunacak mucizevi bir yanının bulunması.

İkinci nokta, tarihî gözlemin bu soyut kanaatı desteklediği gerçeğidir. Gerçekten, İslâmın battığı ve artık dirilemiyeceği sanıldığı her sefer tarih şartları elverir elvermez hemen yeniden geliştiği, doğduğu gerçeğidir.

Bunu bilen batılılar ve batılılaşmış kişiler, islâm yeniden canlanmasın diye İslâm ülkelerinde korkunç bir propaganda ağı kurmuşlar ve geceli gündüzlü bu ağın etkili silâhıyla müslümanları İslâmdan uzaklaştırmak için ellerinden geleni esirgememektedirler. Propaganda ve teknik elele İslâm nurunu söndürmek

için. Batı ve batı'nın doğu'daki değiştirdiği ve kendine çektiği sözde aydınlar, korkunç faaliyetlerini sürdürmektedirler. Artık sokaktaki adamı bile etki alanlarına almayı başarmışlardır. Artık müslüman kalmak için sadece geleneğe bağlılık yetmemektedir. Adeta artık çok şuurlu, çok bilgili, çok kahraman olarak müslüman olabilir ve daha önemlisi kalabilirsiniz.

Batı'nın, çıksa çıksa geleceğin kahraman neslinin, diriliş neslinin müslümanlar arasından, islâm bölgesinden çıkacağı gerçeğini bildiği, en azından böyle bir sezgisi olduğu anlaşılıyor.

Evet, Batı geleceği değiştirecek nesli kendisinin çıkaramıyacağını anlayınca onu en çok çıkarma şansını taşıyan müslümanları körleştirmek için ne yapmak gerekse onu yapmaktan kaçmıyor.

***

Ama, bize kalırsa, bütün bu çalışmaları boşunadır, bütün bu çırpınışlar faydasızdır. Allah'ın yaktığı ışık, insanlığın sonu, dünyanın sonu gelinceye kadar sürecektir. İnsanlık varoldukça hakikatin sistemi olan islâm da yaşıyacak, şartlar elverdiği her sefer çiçeklenecektir. Geleceğin diriliş neslini, kahraman neslini islâm ülkeleri çıkaracaktır. Bir yandan inkârcılar, putatapıcılar, batı'nın çarkına kapılmışlar ne kadar mesafe almış olurlarsa olsunlar. İslâmın dirilişi de o kadar, hatta ondan fazla mesafe almıştır. İslâmın çağımızda görünen bir ekolü metafizik temeli hazırlamış, öbür hareketler de sosyal ve psikolojik, politik atmosferi doğurmuştur. Şimdi de hepsinin diriliş adı altında toplanmasına ve bir cevher olarak inanç ve davranış, teori ve pratik, tasarı ve eser hamlesine sıra gelmiştir.

Özet olarak söylemek gerekirse, teknik orta malı olacaktır. Hıristiyanlık, yeni bir hamlenin değil, yani mazlumların yanında değil, zalimin baş tevilcisi olarak hep Avrupa'nın yanında yer alma sebebiyle, sürekli olarak yaşamak yaşamamak sıkıntısını çekecek, yeni oluşta pay sahibi olamayacaktır. Kapitalizm ve marksizm, özleri, yapıları gereği insanlığın, yeni bir insanlığın inşacısı değil, yıkıcısı, yok edicisi olabilirler. Geleceğin mimarisi, mazlûmların en mazlûmu olan islâm ülkelerinde islâmın dirilişine kendini adamış kahraman diriliş neslinin kalbinde oluşmaktadır.

GELECEK ZAMANIN KARŞISINDA

IV

İSLAMIN ÜÇ ATLISI

Havarinin sembolik olarak gelecekte gördüğü mahşer atlılarını, bambaşka anlamda ve biçimde, kendi tarihimizin, kendi alınyazımızın kıyametinde görür gibi oluyor ve «ah!» diyorum, ilâhî bir lütuf eseri olarak üç metafizik kamçım olsa! Nasıl kamçılar ve niçin kamçı diyeceksiniz. Ben yine de sizin sorularınızı cevaplandırmayı ve kuşkularınızı dağıtmayı bir başka fırsata bırakarak, Kadir-i Mutlaktan dileğimi bıkmadan, usanmadan tekrarlasam, üç metafizik kamçım olsa diye.

Evet, üç metafizik kamçım olsa, bunlardan birini, kollarımın olanca gücüyle Şam'ın sırtına indirirdim. Gelecek zaman için, hakikat adına ve insanlığın alınyazısı uğruna. İslâmın üç atlısından birini içinden şimşek gibi ufuklara, insanlığın ufkuna fırlatsın diye kolumun bütün gücüyle Şam'ın sırtına indirirdim kamçımı. Şam ki, görmüşcesine biliyorum, adım başında insanlığın önderleri peygamberlerin hatıralarıyla, ruhaniyetleriyle, mucizeleriyle doludur. Metafizik

kamçımı, kutlu türbelerin üstüne dokundurmadan, ölüm âlemine ebediliğin sikkeleri gibi asılmış ulula-rın hatıralarını gönül elleriyle okşayarak, aktüel Şam'-ın üzerine indirirdim. İsterse günlük ölüm tozlarının mozayıkları gibi olan beton binalar tuzla buz olsun! Kamçımı indirir ve haykırırdım: «Ey Şam! Ey İslâm Medeniyetinin Gözbebeği! Ey Aziz Şehir! Ey peygam-berler kenti! Ey, İslâmın en büyük günlerinde, Ona, dolayısıyla dünyaya başkentlik etmiş kent. Ey yeşilin ruhanî zaferi! Ey öteleri hatırlatan kutlu belde. Sen ki medeniyetler başkentisin, nasıl olur da Avrupa gi-bi, Rusya gibi senin yanında çocuk denecek geçmişe sahip ülkelerin önünde eğilirsin? Başını eğdiğin za-man paha biçilmez tacının yere, ayaklar altına düş-tüğünün farkında olmuyor musun? İslâm halklarının kalbinde kurtuluş için bir Şam umudunun yattığından habersiz misin? Bir Milletin, en ulu Millet İslâm Mil-letinin tarihî şuuraltına önem ver. Beklenen «Şam Konuşması»nı, «Şam Seslenişi»ni doğur ey Şehirler Anası. Camilerinin mimberlerinden ne zaman yükse-lteceksin o beklenen Sesi, o beklenen Sözü... Sırtına bu kamçıyı, senden intikam almak için veya sana ha-karet olsun diye değil, seni uyandırmak için, seni doğru yola yöneltecek olan çileyi çekesin diye indi-riyorum. Ey ruhuyla dirilerden diri şehir, silkin ve üzerinden ölü tozlarını at! Esatirî bir kuş gibi havaya doğru kanat çırp ve uç! Ey insan kalbinin bütün de-rinliklerini anıtlaştırmış olan Kutlu ülke! Kalbinin ha-zinelerine vurulmuş kilitleri kır ve yavaş yavaş boy-nuna geçirilmiş manevî esaret zincirlerini kopar, par-çala. Ve içinden, bütün peygamberlerin çilelerinden bir çile çıkart. Oruç çilesini, «riyazet» çiçeğini aç, gülünün kokularını ortalığa saç. İslâmın üç atlısından biri olan **Oruç Atlısını** çıkar. Öyle ki, dünyaya o atlı-

nın ve o atın ayaklarından yayılan nûr insanları ebedî olana döndürsün. Hazreti Davud'un orucundan, Hazreti Peygamber'in orucundan yeni çile sistemini, ruhu damıtma sistemini çıkar. Ve bize, İslâm Dünyasına ve bütün insanlığa oruç denen üstadın, hocanın değneğini taşı. İnsanlığın yüzünü oruca döndür. Yeniden uyandırmak için, dünya nimetlerinin sarhoşluğundan uyandırmak için o yeşil atı ve atlıyı, kucağındaki türbelerden, peygamberlerin toprağından doğur Kutlu Şam Şehri. Dünyayı çepçevre oruç ruhuyla kuşat ve insanların tekrar birbirlerine fedakârlık, birbirleri için feragat gösterecekleri yücelik psikolojisine ermelerine giriş. Benlik dağlarını ilâhî mızrağıyla eritsin bu yeşil atlı, İslâmın bu atlısı. Bu kutlu atlı, benlik dağlarını yumruğuyla devirsin. Çile kılıcıyla kalblerdeki onulmaz yarayı deşsin. Kararmış kalbin inkâr pıhtılarını temizlesin. Şehirlerin kirlenmiş alınlarını aydınlatsın. Her sabah gün doğmadan kentlere ağsın o yeşil atlı, İslâmın oruç atlısı, insanı alıp ötelere yöneltsin. Böylece insan tabiatı, yeniden ilâhî mesajı benimseyebileceği bir duruma, yani aslına dönsün. İnsan, oruç önünde bir kurban gibi teslim olsun. Ölsün. Ölsün ve dirilsin. Ölsün ki dirilmesi mümkün olsun. Daha doğrusu, dünyayı kendi varlığında öldürsün. Dünya insanda ölsün. Ve insan dünyanın ölümünde dirilsin. Sen, küçük şartların ve basit dünya ilişkilerinin kurbanı olma; sen, dünyayı yere serecek ve insanı yeniden ayağa kaldıracak ruhaniyet başkentisin. Vaktiyle öyleydin. Ve tekrar öyle olmalısın.»

İkinci metafizik kamçımı da, Bağdat'ın sırtına indirirdim. O da bir an önce İslâmın ikinci atlısını çıkarsın diye. Nedir İslâmın ikinci atlısı? İslâmın ikinci atlısı, **Namaz Atlısı**'dır. Kutlu İslâm Devletinin büyük

bir döneminde Başkentlik yapmış olan Bağdat çıkarmalı bu atlıyı. Bu kıyamet aşılı atlıyı. Evet! Peygamberlerin ruhundan kuvvet alarak ruhları arıtan Oruç Atlısı'nı Şam çıkartırken, yani ruhu bütün kirlerinden arındırıcı, olumsuzluklarından temizleyici, ruhları ilhamla aydınlık öncüler, Şam'ın anlamından tütmeye başlarken, Bağdat arınmış ruhun yerine olumlu özü yerleştirecek akıncılar kolunu doğurmalı. İslâm dünyasını istilâ etmiş maddeci iştihayı silip süpürmeli Şam'da yanacak oruç şamdanı, parlayacak oruç nûru. Bütün yanlış ışıklar, yabancılarca tutuşturulmuş şeytan fenerleri söndürülmeli ruhumuzda. Bu söndürüş, peygamberlerin Şam'daki izlerinde doğacak oruç temelli ülkülerle olacaktır. Ve söndürülen bu yalancı fenerlerin yerine özü namazda sembollenen islâm ruhunun ışıkları yakılmalı, Bağdat'ın Namaz Atlısı tarafından. Hazreti Ali'den başlayarak, İmam-ı Âzam, Abdülkadir Geylâni ve daha bir nice İslâm ulusunun mesaj bölgelerinin merkezi olan Bağdat'tan bekliyorum Namaz Mucizesinin gelecek zamanın yüzüne basılacak mührünü. Namaz diyorsam, Oruç diyorsam, bunu dar ve ıstılâh anlamından ibaret olarak almayınız. Onu çevreleyen besleyen ve geliştiren hayatı da kasdediyorum bu kelimelerle.

Altın kubbeli Şehir Bağdat'tan bir şimşek gibi çıkacak olan Namaz Atlısı, aynı şimşeksi hızla çıkmış Oruç Atlısınca karşılanınca, üçüncü kamçı ve üçüncü atlının öyküsüne ihtiyaç duyulacaktır.

Ve çağın **Kutsal Savaş Atlısının** çıkması için en şiddetli tabiatüstü kamçımı İstanbula ayırırdım. Şam ve Bağdat'tan sonra onları da yanına alarak, Dünyanın karşısına, İslâm dinî, öğretisi, madeniyet ve hayat tarzının inanç, düşünce, ahlâk, sanat ve edebiyat

merkezi olarak çıkıp bu misyonu 20. milâdî yüzyıla kadar getiren bu tabiat-tarih anıtı Son Başkent, bir anda çağın barbar kuvvetlerince geri plânlara itildi. Ve şimdi tarihin mahzenine tıkılmanın travmatik şokuyla ölgün ve yıkık, yorgun ve sönük, geleceğin yargısına kendisini teslim etmişcesine bir bekleyişe batmış duruyor. Tarihin zorba kadrosuna başkaldıran yanını, direnişçiliğini, bağımsızlık özelliğini yitirmiş durumda. Kurtarıcı kahramanını bekleyen, ama şuuruyla değil varoluşuyla bekleyen bir kent durumunda. Bir esir kent durumunda. Düşünmeyi terketmiş olmayı tercih etmiş gibi.

Evet, İstanbul, terlemeyi unutmuş bir sporcu vücudu gibi. Mayasız ekmek gibi. Güneş görmeyen bir bitki gibi.

Birinci Cihan Savaşında, kendisi adına olsun, bütün islâm dünyası adına olsun, geçirdiği şok gecelerinden sonra adeta geçmişi unutmuş bir insan gibi, hafızası bomboş, anlamsız bakışlarla donanmış yüzünü bir doğuya, bir batıya çevirerek ömrünü dolduruyor.

Ama ben, buna razı değilim.

Evet, İstanbul'un ruhu, yangın geçirmiş bir arsa gibi. İstanbul'un anlamı, insandan uzaklaştırılmış bir ses gibi çağın göğünde sallanıp duruyor.

Ama ben buna razı değilim. Çağdaş islâm gençliği adına, kendi dirilişini arıyan, kaderinin trajedisini yakalayarak kahramanlığa dönüştürmek isteyen müslüman gençlik adına, Şam'ın, Bağdat'ın ve İstanbul'un aktüel durumuna razı değilim.

Kamçı ve at. Kılıç ve atlı. İşte bana gerekli olan. Metafizik bir kamçı, şimşek gibi bir metot atı. Nurdan bir kılıç ve ruh kahramanı bir atlı. İşte bana gerekli olan.

Şüphesiz bunlar sembollerdir. Ve her sembolü açıklamak için bir kitap yazmak gerekir. Ama biz o ferasete, keskin anlayışa sesleniyoruz ki, özetin özeti cümlelerden bütün anlamı en uzak teferruatına kadar şimşek hızıyla kavrasın.

İslâm Dünyasının ruh kanına susamış düşman çok şuurlu, çok plânlı ve çok hızlıdır. Zaman az, ödev büyük. Her müslüman, kıyamet atlılarından biri gibi, ya Oruç Atlısının, Ya Namaz Atlısının, ya Cihad Atlısının arkasında görev safında yerini almalıdır. Ya ruh aynasının pasını temizleme işçisi olmalı müslüman, ya o aynada tecelli edecek olanın görülebilmesi için gerekli ışığı, aydınlığı sağlayan fabrikanın emekçisi veya bizzat o aynada en güzel şekilde görünecek can'ın hazırlayıcısı, kollayıcısı olmak.

Aynayı ortaya çıkaran ve pasından arıtan olmalı Şam. Aynayı aydınlatan olmalı Bağdat. Ve aynada görünen olmalı İstanbul.

Ayna kırılıp parça parça olmadan bu eski islâm başkentlerini uyaracak fizikötesi, tabiatüstü kamçı ve uyarışlara gerek var.

Biz Allah'ın verdiği sıhhat ve hürriyet nimeti elverdiği sürece uyarışlarımıza devam edeceğiz. Sesimizi ulaştırabildiğimiz yere kadar sesleneceğiz. İslâm ülkelerinin üzerinden ölüm uykusunu kaldırıncaya kadar sesleneceğiz. Bu sesimizi duyurmamak için

batılılar ve uşakları şüphesiz ellerinden geleni yapacaklardır. Ama biz görevimizi yapalım. Bundan ötesi bize ait değildir.

Eğer, Şam, Bağdat ve İstanbul'da sembolleştirdiğim İslâm Dünyası, içine battığı bu ölüm uykusundan uyansa göreceği manzara dehşet verici olmakla birlikte, söylediğim metafizik kamçılarla uyarılmışcasına havaya fırlayacaktır. Ve havaya fırlamışcasına Avrupanın birleşme ve İslâm Dünyasını yok etme plânlarını görecek ve hemen karşı örgütlenme ve donanıma girişecektir. Her yerde bir kardeşliğin muhteşem binasının yükseldiğini göreceğiz o zaman. Cavadan Cebelitarıka, Afrikanın güneyinden Kafkasyaya, Doğu Türkistandan Yemene kadar uzanan bölgede İnsanlığı kurtarıcı İslâm ülküsünün muhteşem yapısı yükselecektir. Batı'da ve doğuda insanlığın iyiliğini düşünenler bunu kabul ederler. Ama, politika planında gözüken batılı zekâlar sonuna kadar böyle bir diriliş'in, islâmın dirilişinin, o diriliş içinde Şam'ın, Bağdat'ın, İstanbul'un dirilişinin gerçekleşmemesi için çağın zihnî ve teknik bütün silâhlarını sonuna kadar kullanacaklardır. İnsanlara hiç acımaksızın, kendilerine bile acımaksızın.

GELECEK ZAMANIN KARŞISINDA

V

Geleceğin mimarisi, İslâm soluğunun kıvrımlarına göre biçim alacaktır gibi geliyor bize. Ve bu inançladır ki, yirmi beş yıla yakın bir zamandanberi sözle ve yazıyla, İslâm kaynağından fışkıran bir dirilişin ilk inanç, düşünce ve sanat serpintilerini, gücümüzün yettiğince, insanlığa, isterse onun sadece bir köşesinde olsun, ulaştırma görevinde yerimizi korumaya savaşıyoruz. Kendilerinden önce var olan, daha sonra da sürecek olan diriliş hareketinin nöbet sırası kendilerindeyken, zaman ve emekleri heder olmaması için, kusur ve eksikliklerinin korkusu içinde dua eden kişiler olarak.

İnancın yeşerttiği bir umut bizi yola çıkardı. Çağdaş kervanı karanlıklardan fecre, sabaha, gün ışığına çıkarıcı umut ve rüya, ruhumuzun ta derinliklerinde hamuru yoğrulan hakikat tohumundan neşvünema buldu.

İslâm bad-ı sabası esti ve mezarlarımız keskin ışıklarla delik deşik oldu da dirildik. Ve Büyük Dirilişin yollarına koyulduk.

Bir karınca bir buğday tanesine değil de, Kâbeye yönelmişse, o karınca ulu bir karıncadır.

Her çağda gelip gitmiş islâmın balarıları vardır; manevî balın peteğini dolduran kutlu arılar.

Bir zamanlar sözlerimizi birer hayal veya fantezi gibi görenler, bugün daha düşünce ve ülkü hareketimizin başlangıcında bile ne büyük gerçekleşmeler ve değişmeler doğurduğunun farkında mıdırlar?

Kimileri farkındadır da farkında görünmez. Kimileri elde edilenleri başka ve batıl ülküler veya idealler uğrunda kullanmak, yani gelişmeyi yörüngesinden saptırmak istiyorlar. Ve bunun için türlü türlü şeytansı aptallıklarla zaman kaybediyorlar veya bize kaybettirmek istiyorlar. Kimileri de daha başlangıçta elde edilen yetersiz sonuçları kendine mal etmenin hırsızlığı içinde. Kimileri de basit hizipleşme putlarının tutsağı haline gelmiş.

Bütün bunlar olacak. Nefis, şeytan, iç ve dış düşman, Allah dostunun yolunu vurmak için akla hayale gelmeyen her şeyi yapacak. Ateşe düşüp de yanmamaya benzer türlü türlü imtihanlardan geçen insan, gulyabaniler deresini ve cadılar kalesini aşan insan, hakikat sultanına erişecektir.

*
**

İslâm Ülkesi hallaç pamuğu gibi atıldı bir kaç yüzyıldır. İlkin yenilgilerin en azaplılarını yaşadık. Katliamlara uğradı kadınlarımız, çocuklarımız. Sonra Cebelitarıktan Cavaya, güzelim ülkelerimiz, canım İslâm ülkeleri lânetlik batılıların ve komünistlerin ayaklarınca çiğnendi. Evlerimiz ve ocaklarımız yağmalandı.

Esaretin her türlüsünü gördük. Hâlâ birçok İslâm ülkesi, Rus çizmesinin, Çin ayağının altında ezilmekte, esaret zincirine vurulmuş kurtuluş şafağını beklemekte. Hâla İslâm ülkelerinin çoğu, komünistler ve kapitalistler tarafından sömürülmekte, soyulup soğana çevrilmekte. Bütün bu açık gerçekler yetmezmiş gibi, bir de, bunların en fenası olan kültür ve inanç yıkıcılığı kök salmaya başladı ülkelerimizde. Batı ve komünizm uşakları kraldan ziyade kralcılık ederek, ülke inanç, kültür ve geleneklerini sanat ve düşünce eserlerini yok etmekte yarışıyorlar. Korkunç bir beyin yıkama mekanizmasıyla bugün İslâm dünyası geçmişiyle bütün ilişkilerini koparmış ve geçmişsiz bir ülke durumuna düşürülmüş durumda. Köksüz bir ağaç ne kadar yaşıyabilirse bu yapı da o kadar yaşıyabilir.

Ruh tembelliği sebebiyle önce kendi medeniyetimizi durgunlaştırdık. Sonra Batı bu durumumuzdan faydalanarak bizi ezmeye kalkınca büsbütün şaşırdık. Bu sefer bir de gereksiz bir aşağılık duygusu ve batı hayranlığı baş gösterdi. Bunun sonucu olarak, korkunç bir krizin elinde batmaya dağru gittik. İşte biz bu hengâmeyi yaşarken ilâhî lütuf Batıyı iki kere böldü ve batılıları birbirine düşürdü. Bu, ilk defa, İslâm Dünyasında Batı konusunda bir şüphe doğurdu. Bir kritik dönemi açıldı. Hatta bazı İslâm ülkelerinde başkaldırmalar, bağımsızlık savaşına girişmeler görüldü. Bir uyanış çağı başladı.

Çok yazımızda özetleyerek tekrarladığımız gibi bu Batı kritiği verimli boyutlarına ulaşmadan yanlış bir yola saptı bir çok İslâm ülkesi. Sosyalizm batağına saplandı. Aslında bu da gerçekte Batı'nın bir oyunuydu. Kendisine karşı gelişen ve önleyemeyeceğini

anladığı başkaldırmayı soysuzlaştıdı Batı böylece. Soysuzlaştırmayı bildi Batı. Kendi içinde doğan bir kritik tarzına ve sınırlarına mahkûm etti Doğuyu.

Bundan sonra da korkunç bir şekilde iç inanç ve kültür müesseselerinin yıkılışı başladı. Kaynağı gelenek olan direncin dinamitle havaya uçurulduğu günlere geldik.

Kutsal kavramlar yıkılıyor, bütün geleneksel bağlar çözülüyor, geçmiş sevgisi ve saygısı yerle bir ediliyor. Hepimiz de buna seyirci kalıyoruz, bırakılıyoruz.

*
**

Evet, artık taklit dönemi bitti. Geçmişte, inanç, düşünce ve heyecanın gerçekleştirdiği medeniyetin son çağlarda artığıyla ve ancak taklit suretiyle kalıntılarıyla ayakta duruyorduk. Batı nihayet bunu da yıktı.

İslâmla olan bağlar koptu.

Gizli olan, yeraltında olan inkâr, su yüzüne çıktı. Artık toplumun ortasında, meydanlarda kol geziyor.

Evet taklit yolu bitti. Bir tek yol açık kaldı : «Tahkik yolu».

Müslümanlar en kısa zamanda imanlarından estetiklerine kadar medeniyetlerini kuran bütün temellere inip onları yenibaştan gerçekleştirmedikçe bu çöküntü önlenemez.

Yeniden inanmak. Yeniden düşünmek. Yeniden duymak. Kalbin çığlıklarını bastırarak yeniden yaşamaya ve hayata yeniden anlam kazandırmaya başlamak.

İşte biz buna Diriliş diyoruz. Ve İslâm Dünyasının yeniden inanç dünyasını kurma, düşünce dünyasını, estetik dünyasını canlandırma zorunda olduğunu bu kelimenin toplayıcı anlamında özetliyoruz. İnanç, düşünce ve eylem olarak diriliş tohumlarını ülkenin bunalan ruhuna ışık zerreleri gibi serperek ölüm karanlığından sıyrılmasında bir parçacık olsun yardımımız olsun istiyoruz.

Evet, yeni bir gençlik doğmalı ve bu gençlik, inkâr ve red yolunu değil, «tahkik» yolunu açmalıdır. İncelemediği tek eser kalmamalı, geçmişte duyulan bütün heyecanları yeniden yaşamalı, onlara ayrıca çağdaş bir açılım da vermelidir.

Geçmiş zamanın üstadlarını küçük görmemeli, ama onların esiri de olmamalı. Onlara büyük saygı duyarak açtıkları yolda ilerleyerek yeniden ruhta İslâm ağacını canlandırmalı, onu bitimsiz kıştan kurtararak, baharına kavuşturmalı, onu çiçeklendirmeli ve ebedî yemişlerinden bütün insanlığı faydalandırmalı.

İslâmı sadece bir kelime olarak kullanan değil, gerçekten bütün ruhuna sindirmiş şairler, sanatçılar, yazarlar, bilginler, mimarlar, musikişinaslar, devlet adamları sökün etmeli.

Doğunun, İslâm Dünyasının ve bütün insanlığın beklediği nesil bu yolu açacak nesildir. Yani Diriliş Nesli. Tahkik Nesli.

Araştırıcı Nesil. Peşin hükümlerden kurtulmak ve kendi öz hükümlerine, varoluşuna katılmış gerçeğe varmak için başını taştan taşa çalan Nesil. Diriliş Nesli.

GELECEK ZAMANIN KARŞISINDA

VI

KIRKLAR

İnsanlığın geleceği üzerinde toplu düşüncelerimi sergilemeye çalıştığım bu yazı serisini bir özetle sona erdireyim. Böylece karanlıklar içinde şuraya buraya serpili ışıcıkları bir araya getirip bir meşale yapmak gibi dağınık düşünceleri birbirine yaklaştırmak demek olan özetleme, temel görüş çizgilerini daha belirli hale getirecektir.

Söylenecek ilk söz, artık geçmişte olduğu gibi Doğu ve Batı ayırımının çok keskin bir anlamda sürdürülemeyeceği gerçeğidir. Burda Doğu ve Batı derken uygarlıkları kasdediyorum. Yoksa bugün diplomatik alandaki doğu ve batı ayırımının bizim anladığımız doğu ve batı kavramıyla bir ilgisi ve ilişkisi yoktur.

Tekniğin ilerlemesi Doğu ve Batı'nın arasındaki duvarları yıkmıştır. Bu yıkım başlangıçta Doğu uygarlıklarının aleyhine olmuştu. Hatta hemen hemen çoğunun temelden tükenişine yol açmıştır. Ama bugün, giderek Batı uygarlığını da sarsmaya başlamıştır.

Dünya yüzünde tek uygarlık olduğu inancını yitirmişlerdir Avrupalılar kendi uygarlıklarının. Avrupa kendi medeniyetine atfettiği «mutlaklık» inancını yitirmeye başlamıştır, öbür uygarlıkları gördükçe, onlarla ilişkisini arttırdıkça. Öbür uygarlıklar, kalıntılar halinde de olsa, batı insanında, belli belirsiz kendi uygarlığından daha güçlü ve köklü uygarlıkların gelip geçtiği duygusunu uyandırmaktan geri kalmamaktadır.

Kendiliğinden bir dünya uygarlığına doğru gidiş vardır.

Teknik, coğrafî engelleri, etnik ayrılıkları, siyasî bağdaşmazlıkları uzun sürede yıkmakta. Böylece de dünya uygarlığı yavaş yavaş oluşmakta.

Dünya uygarlığı kaçınılmaz bir şekilde oluşmakta.

Aslında ilk insandanberi peygamberler uygarlığı da bütün insanlığı içine alan, bütün insanlığı hedef alan uygarlıktı. Şimdi o hedef ve alan, maddî aletine de kavuşmuş bulunuyor: teknik.

Ancak, bugün, teknik, insanlığın yararına olduğu kadar ve daha fazla insanlığın zararına kullanılıyor. Hakikatin aleyhine çalıştırılıyor ve işletiliyor. Adalet yerine zulmün, ruh yerine nefsin, akıl yerine zekânın, iç gerçek yerine görüntünün, vahiy ve rahmanî ilham yerine şeytanî ilhamın buyruğunda.

Oluşmaya başlayan dünya uygarlığı, özden önce usul, metod yönünden ilerlemeye başlamakla risklerin en büyüğüne adımını atmış bulunuyor. Evet, teknikteki bu sıçrayış, uygarlığın biçim yönünden ilerleyişidir. Öz yönünden ilerleyiş gerilerde kaldığı için, bu biçimle o öz arasında gerilen insanlığın ruhu ne-

redeyse kopacak ve kırılacak, yırtılıp parçalanacak kadar gerilmiş bulunuyor.

Şimdi sıra öz yönünden ilerlemeye gelmiş bulunuyor.

Yolu açılmış bulunan evrensellik, ruhuna kavuşmalıdır.

Hazreti İbrahim, Babillilerin, Urluların ülkelerinden bütün insanlığa sesleniyordu. Hazreti İsa Kudüsten. Hazreti Peygamber de Mekke'den.

Uygarlık öz yönünden yine bu sese kendisini bağlamalıdır ki, gelen teknik kendini aşkın bir özün buyruğuna girmiş olsun.

Musa elini uzatıp tutmalıdır ki, uzanan ejderha büyücü dayanaklarını tutan uslu bir asa olsun.

Tarihî, evrensel bir giyotin gibi kullanılan teknik, insanları her zaman kendi uygarlığına çağırmakta olan ilâhî sesin buyruğuna verilmelidir ki, çağın bunalan ruhuna bir bad-ı sabanın diriltici soluğu erişsin.

Dünya ve insanlık uygarlığının öz yönünden oluşmasında bir diriliş çağrısı, bir diriliş topluluğu, ilk hücre, ilk çekirdeği meydana getirecektir. Nasıl ki peygamberlerin de çevresinde böyle bir topluluk oluştuktan sonra hakikat medeniyeti gerçekleşmeye yüz tutmuştur.

Kötüyle, yalanla ve çirkinle savaş öyle başlamıştır.

Uygarlığın yeni atılımı için diriliş çekirdeğinin oluşması gerekir. Peygamberlerin çevresindeki ilkler

topluluğu bu çekirdeğe örnek topluluktur. Tasavvuf dilindeki «kırklar» sembolü de bu topluluğu adlandıran bir imajdır. Havariler, ashab, bu «kırklar» deyişinin tarihî isimleri.

Kırk mizaç, kırk yol, kırk yön, hepsi de bir yerde buluşmak ve birleşmek şartıyla, bir uygarlığı özetleyen nitelikler demetini desteklemek için yeterli mizaç, yol ve yönü ifade eder.

Kırk tür bitki, bir kır, kırk ayrı ağaç bir bahçe demektir. Kırk bahçe de bir orman demek. Ya da bir bir ormanın temeli. İster kırda, ister bahçede, ister ormanda olsun bitki veya ağacın her biri aynı güneşten ışık, aynı topraktan su ve besin alarak yaradılışlarının yönünde çizerler alınyazısı çizgilerini. Bunun gibi, insanı özetleyen bir topluluk, vahiyden yeni bir insanlık ve uygarlık atılımının ışığı ve aydınlığı içinde gelişir. «Kırklar», «pirler», «erenler» bu hakikat yoluna kendini adamış öncülerdir. İnananın aşkını, cezbesini yaşayanlar, Yeni Siteyi kuracak olanlardır.

*
* *

Aklın aşılması gerek. Aklın ördüğü bir peteğe benzeyen çağdaş uygarlık düzeni kurulur kurulmaz çürümeye başlayan bir ağ görünümünde. Akıl, örgüsünü şartları gözönünde tutarak gerçekleştirmektedir. Aklın görebildiği şartlar alanı ise sınırlıdır ve kolaylıkla değişebilmektedir. Akıl, yeniden değişen şartlara uyabilmek, onlara uygun yeni bir ayarlama yapabilmek için sürekli olarak çaba sarf etmek zorunda. Bu, giderek, akla evrenin bütün yükünü yüklüyor. Ve akıl kendi gücünü aşan bu yükün altında eziliyor. En azından yorgun ve bezgin bir aklın dolu dizgin kâbus ve

hezeyanlarını yaşar oluyor uygarlık. Oysa, vahiy, fiziği aşkın bir kaynaktan geldiği için, değişken şartlara karşı değişmezliğiyle denge sağlıyor. Akıl da vahiyden evrene, evrenden vahye ilişkiler ağını uzatan düzenleyici oluyor.

İnsanlık, işte bunun içindir ki vahiy düzenine dönmek zorunda. İslâma dönüş, yada yeniden islâma sarılış, islâmla kendini yeniden bulma ve yorumlama gereğinde.

Bir nevi çağın sorumlusu değil tutsağı durumunda bulunan islâm, insanlığın ıstırabına çare olacak iksiri, çağı uyandıracak, uygarlığı diriltecek iksiri kalbinde ışık saçan bir cevahir gibi saklıyor.

Çağı ve gelecek zamanı diriltecek «kırklar»ı, diriliş çekirdeğini sökün ettirecek Kur'ân iksirini göğsünde saklıyor İslâm. İnsanlığın hayat iksiri, onun sıcacık anne memelerinden emilecek süttür.

«Kırklar»da sembollenen çağın diriliş çekirdeği, hakikatı yeniden gerçekleştirici kadronun temel çekirdeği iradesini yürürlüğe koymazsa, «kara kırklar» diyeceğimiz yalanın, sahtenin, putatapıcılığın, zulmün, şiddetin çekirdek kadrosu ön plana geçer. Bu iki arasında benzerlik, adeta bir fotoğraftaki beyaz siyah benzerliği gibidir. Burada kavramları metafizik, tasavvufî açıdan değil, tarihî-sosyolojik açıdan ele alıyoruz. Yoksa tasavvufî açıdan insan-ı kâmile ait olan kozmik âlem halifeliğinin (kutupluğun) yürürlüğüne aykırı değil elbette söylediklerimiz. İnsanların sapkınlığını cezalandırmak için tasarrufun mezzubların eline geçtiği düşüncesi ise bu dediğimiz açıklamanın felsefî veya metafizik izahı olmakta. Bu acıklamalarla öyle bir bağdaşma olduğunu unutmadan, biz, yine ta-

rih ve uygarlık açısından bakarsak, gelecek zamanın biçimlenişinin, zaman mimarlarının, yani ak ve kara kırkların kavgası içinde teessüs edeceğini apaçık görmüş oluruz.

Batı uygarlığı, yani kapitalizm veya komünizm ancak kara kırkları doğuracak niteliktedir. Onlara karşı geçmişte olduğu gibi ak kırkları, yani gerçek kırkları islâm yetiştirecektir yeniden.

İnsanı, kendi gerçeğine yaraşır hayatı ve medeniyeti ve onu gerçekleştirecek erleri, erenleri ancak islâm doğurabilir.

DEĞİŞME

I

Tek kişinin değişimi için nasıl uzun süreli bir dış ve iç hazırlık dönemi geçirme şartsa, bir toplumun, bir halkın, bir milletin veya bütün insanlığın belli başlı bir dönüm noktasına erişi, yeni bir merhaleye ulaşması, belirtileri önce sezilsin veya sezilmesin, mutlaka, çok derin tarihî, sosyolojik şartların uzun bir sürede birikimine bağlıdır.

Evet, insan, ömrü boyunca devrelerden devrelere girdiği gibi, bir toplum da, bütün insanlık da merhalelerden merhalelere ulaşıyor. Kimi zaman ilerliyor, kimi zaman geri dönüyor, kimi zaman tekrar ilerlemeye başlıyor. Kendi tarihi açısından belli bir dünya görüşü ve anlayışına göre bir toplum veya bütün insanlık duraklıyor, ilerliyor, geriliyor.

Tek kişinin hayatında bu ilerlemeleri, gerilemeleri, duraklamaları toplum veya insanlık hayatına göre daha çok görmek mümkündür. Daha belirli ve görünürdür tek kişinin hayat devreleri. Toplumun veya insanlığın ilerleme, gerileme veya duraklamasını tesbit çok daha güç. O kadar ki, kimine göre ilerleyen

bir toplum, kimine göre gerilemekte veya duraklamaktadır. İnsanlık için de aynı zıt kanaatler taşınmakta.

Kimi zamanlar ise gerilemeye veya en azından bir bunalıma giriş çok yoğun, son derece belirgin hale gelmektedir. Bu durumlarda da, gerçi, bilhassa o gerileme veya bunalımdan en çok etkilenmiş kesimlerce bu gerileme veya bunalım görülememekte veya olumlu yönde yorumlanmaktadır ama, avuntu görüntülü bu yorumlama insanların genel ıstırabını dindirememekte, gönülleri saran kuşku ve sıkıntıları dağıtamamaktadır.

Asıl üzerinde durulacak nokta, bu oluşların iç doğuşlarıdır, hazırlanma şartlarıdır, doğuş sebepleridir. Onları doğuran iç sebeplerdir. Çünkü: bunlara eğilen insan ruh ve zekâsı, olayı daha derinden ve gerçek anlamıyla kavramış olur.

Gerçi, sosyal olayların ve tarihî gerçeklerin çok kompleks yapıda olması, onu sathî bir şekilde inceleyenlere kendi peşin hükümleri yönünden yorumlama imkânını da bağışlamaktadır ama, yine de, incelemenin derinleştirilmesi sebeplere doğru ilerlemeyi doğuracak ilk merhalede değilse bile ilerde, hele otokritik geliştikçe gerçeğe varma imkânı daha çok belirecektir.

Kimi zaman, gerek bir kişideki, gerek toplumdaki ve gerek insanlıktaki atılım ve sıçrama, başlangıçta bir bunalım veya bir tökezleme gibi gözükür. Fakat, zaman geçip, ruh bu yeni döneme alışınca, büyük değişmenin ilk heyacanı geçip tutukluklar atlatılınca verim, eser ve inşa dönemi gelir. Bu da tartışmasız bir şekilde değişmenin, metamorfozun olumlu yönde olduğunun ispatı olur.

Kimi zaman da ruh kendini çok büyük bir ilerleme içinde sanır, gerçekteyse tam bir hezeyanı yaşamaktadır. Böylesi zamanlarda, buğdaysız dönen değirmen taşı gibi boşa döner ve kendini yer. Yeter süre geçince de, esersizlik, bu coşkunun derin ve köklü heyecandan doğma bir şahsiyet verimi olmadığını ortaya kor.

Derinliklerimizde oluşan değişme, kimi zaman yavaş yavaş, kimi zaman da ansızın su yüzüne çıkar. Yeni şahsiyet kemikleşince de, hızlı oluşum, yerini olgunlaşmaya ve yavaş yavaş gelişmeye terk eder.

Daha önceki yazılarımda da uzun uzun üzerinde durduğum, devrim, gelişim, yeniden doğuş, diriliş, değişimleri hep bu görünüş ve iç oluş biçimleri çerçevesinde olmaktadır.

Nice büyük insanın, bir dönemde bir ipek böceği kozası gibi kendi içine kapandığı, belli bir süre sonra da yeniden realite plânına dönüşte yepyeni bir ruh ve şahsiyetle göründüğü biyografilerinde yazılı.

Bu ani gibi görünen çıkış ve oluşlar, gerçekte ruhun uzun zamandanberi hazırlandığı bir değişmenin yoğunlaştığı dönemlere rastlar.

İçten içe yanmış bir şahsiyetin birdenbire alev alması için bir kibrit yeter.

Mevlâna Hazretlerinin erişini de böyle anlamak lâzımdır, bu konuda en iyi örnek olarak. Şems, ilâhî yönde yeni büyük oluşa varmak için bir nevi kav haline gelmiş Hazreti Mevlâna'nın ruhu için çakmak vazifesini görmüştü.

İnsan şuuruyla, şuuraltıyla çalışıyor, hazırlanıyor,

gün gelince adeta olgunlaşan meyva gibi şahsiyetinin yepyeni bir anlam kazandığını görüyor. Evet, koruk nerededir, üzüm nerededir? Olgunlaşmamış karpuzla olgunlaşmış ve içi kankırmızı hale gelmiş karpuz arasındaki ilgi, anlam ilgisi nedir?

Bütün çalışma ve hazırolmalardan sonra ilâhî lütûf tecelli ediyor. Ruha yeni bir can getiren ilâhî mucize beliriyor.

Evet, bağışlar, belki sadece ve sadece bu şuurlu ve şuuraltılı çalışma için olmuyor, ama yine de genel olarak çalışmaların yanısıra görülüyor. Yeşil olan yerlere yağmurların daha çok yağması, sivri olan uçlara daha çok yıldırım düşmesi gibi. Şimşeğin dolu dolu bulutlarda çakması gibi.

İnsan, ruhunu dolu dolu bulutlar haline getirmeli ki, ondan bereket yağmurları, rahmet selleri boşansın.

İnsan ruhunu ilâhî lütûfa ayna olacak şekilde hazırlamalı önce, ondan sonra o lûtfu istemeli. Fizik ve psikolojik şartlarda mümkün olan değişimin bütün çabasını gösteren insan, mucizevi sıçrama ve atılımların bağışlanmasını beklemeyi hakketmiştir.

İnsan, ruhunu çöl olmaktan çıkarıp bahçe haline getirdikten sonra kaynak suların doğmasını veya yağmurların boşanmasını bekleyebilir.

Toplumlarda da böyledir.

Ruhu çöle dönüşmüş toplumlar vahaya, cennet görünüşlü vahaya benliklerini çevirebilmek için çok gayret sarfetmek zorundadırlar. Çölde su arar gibi ruhu karış karış kazmak ve kaynağa gitmek için dur-

maksızın didinmek ve uğraşmak lâzımdır. Ümitsizlik, çare değil, ölümdür.

Geleceğe yönelik çalışmalarda, düşünce alanında, edebiyat planında, ruhun derinleşmesi planında en bakir bölgelere lâmbanın ışığını tutmak gerek gecenin karanlığında.

Güneş doğuncaya kadar lâmbayla yanını yöresini görecektir insanoğlu.

Ruhun güneşi de böyle doğar,

Toplumların ruh güneşi de böyle,

Yani tarihin güneşi,

İnsanlık için de böyle.

Nice büyük oluşların şuur plânında olmasa da şuuraltı plânında bir hazırlanma dönemi vardır. Kimi zaman bu görünürde tam bir gelişme şeklinde olur, kimi zaman da, asıl, görünmeyen plânda tamamlanır da, birden, son durumuyla görünür, ön plâna çıkar.

Doğu'nun Batı'ya, Batı'nın Doğu'ya bu değişme veya gelişme, gerileme veya ilerleme dönemlerinde şuuraltı kanalıyla çok şeyler verdiği bir gerçektir. Haçlı Seferi'nin Doğu'dan Batı'ya dolaylı taşıdığı kültür ve medeniyet özleri, Batı'nın öçle tabaklanmış ruhunda mayalanarak Rönesansı doğurdu. Bu ruh doğduktan sonradır ki, Batı, kendi ruhuna eğilerek eski Yunan ve Roma'ya yeniden doğuşu için müracaat edebilmeyi düşünmüştür.

Şimdi Batı'nın etkisi altında kalan Doğu uygarlık ülkeleri bir silkinip kendilerine gelebilseler onlar da kendi geçmişlerinde ve yaşayan kültürlerinde yeni

bir dirilişin ilk tohum ve mayalarını bulabilecekler. Ancak, aşağılık duygusu içinde kıvrandıklarından bunu akıl bile edemiyorlar ve kurtuluşu Batı'dan bekliyorlar.

Onlara göre Doktor Batı'dır. Halbuki bilmiyorlar ki, kendilerini «hasta eden», «doktor»dur.

Allah, insana çok büyük yetiler bağışlamıştır. Kimi zamanlar da bu yetilere ayrıca bir teyid, destek gelmektedir. Ruhulkuddüsle destekleniyor mü'min kalbi, mü'min ruhu. Ruh, ilâhî ilhamla gerçek verim coşkunluğuna eriyor. Bu sebeple umutsuzluk, inançsızlıkla bir tutulmuştur.

Tanrının halifesi olmak kolay değil yeryüzünde. Dağlardan ağır görev yükleri var. Buna karşılık eser ve inşa da öylesine aklı aşan bir seviyede gerçekleşebiliyor.

En umulmadık zamanlarda, umudun en kesilmesi gerekir gibi göründüğü anlarda insan dayanır ve dayatır da yolundan dönmezse bir çetinliği aştıktan sonra kolaylıklar sökün etmeye, ruhun harikası başarılar arka arkaya gelmeye başlar.

Tarihin en kritik ve karanlık anlarından birini yaşayan İslâm Dünyası ve onun merkezindeki Ortadoğu dedikleri Öz Ülke toplumları, değişmeye, büyük değişmeye hazır olmalıdır.

Tarih bizi değiştirmeden biz tarihi değiştirmeliyiz.

Öylesine köklü değişimlere doğru gitmeliyiz ki, beklenen ilâhî bağış görünsün.

Çağın hakikat tacı yeniden başımıza geçsin.

DEĞİŞME

II

İnsan bir saplantı içinde, insanlık bir saplantı içinde. Aktif topluluklar da, pasif topluluklar da aynı çıkmaza saplanmış durumda. Hatta adeta aktif toplumlar bu aktiflikleri sonucunda, pasif toplumlar da bu pasifliklerinin sonucunda gelip aynı bataklığa saplanmışlar.

Bunun açıklaması da zor değil. Aktif olan, pasif olanı boğmak için bir bataklık «tertiplemiş». Fakat bu tertibinde o kadar ileri gitmiş ki, sonunda büyüyen ve azmanlaşan bataklık, onu da paçasından yakalamış. Katillerin başına gelen «kan tutması» gibi bir şey bu.

Evet. Kur'ân da böyle demiyor mu : «bir kişiyi öldüren, bütün insanlığı öldürmüş gibidir.»

Şimdi ikinci bir saplanış da bu saplanışı izliyor. O da reel saplanıştan sonra gelen zihnî veya ruhî saplanış. Çıkmaza saplanmayı yorumlamada yanlışlığa düşme.

Çağın aktif kesimleri, gereği kadar aktif olmamaları yüzünden bu bataklığa düştükleri inançındalar. Bu sebeple ellerinden gelse zulûmlarını çoğaltacaklar, öbür kültürleri bu kez yerle bir edecekler, kimi insan topluluklarını haritadan silecekler.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa bu psikozun tutsağı oldu.

Ona göre, İkinci Cihan Savaşı'nda Avrupalıların birbiriyle savaşmasından faydanalanan öbür kıtalar özgürlüğe kavuşmuş, böylece kendilerinin hakkını zedelemiş. Diliyle itiraf etmese bile, Batı, yoksullaştığına, eski hükümranlığını kaybettiğine inanmakta ve bütün problemin de buradan doğduğu saplantısından kendini kurtaramamaktadır.

Bu yüzden, Asya ve Afrika ülkelerini, Güney Amerika memleketlerini yine eskiden olduğu gibi ezmek ve sömürmek için kamplara ayırmakta, kimilerine statükocu, kimilerine de devrimci süsü verdirerek ülkeleri bölmekte ve çarpıştırarak zayıf düşürdükten sonra bütün insanlık adına karışarak ülkeleri bölüşmekte. Batı'nın kapitalist ve komünist uçlarının oynadıkları danışıklı dövüştür bu.

Pasif toplumların yanlış yorumu da şu: Onlara göre, batılılar gibi olmamaktan doğuyor dramları. Bu yüzden batı taklidine girişiyor bu toplumlar. Bu taklit de onları melodramatik panaromaların ülkeleri haline getiriyor da farkında olmuyorlar. Kendilerini müdafaadan aciz bu ülkeler, saldırganların ruh haline ermeği bekliyorlar bu taklit denemelerinin sonucunda. Büyülenerek büyücü olabileceğini sanmak ve böylece de büyüden kurtulmayı ummak saflığı, hatta budalalığı.

Aslında birinde saldırganların ruh hali içinde, küstahça ve utanmazca, öbüründe de mağdurun, ezilmiş mağdurun ruh hali içinde hayalperestçe, başkasının ölümünden dirilmeyi beklemek. Halbuki, öldürmek veya başkasının ölümünü ummak, ancak ölüm getirir, diriliş değil.

Diriliş, gerçek diriliş, Kur'ân'ın şu ebedî hükmünün sancağı altına girmekle olur: «Bir kişiyi dirilten, bütün insanlığı diriltmiştir.»

Evet, insanlığın, bu bataklıktan kurtulması için değişmesi gerek. Doğu'nun da, Batı'nın da değişmesi gerek, Büyük Değişme gerek, Diriliş yönünde büyük değişme.

***

Hazreti İbrahim'in, Hazreti Musa'nın, Hazreti İsa'nın ve en büyük peygamberin çıkışları hep insanlığın bunaldığı, bir çıkmaza saplandıkları dönemlere rastlar ve ezilen, zulûm gören insanların arasında olur. Dünya devleti olan Babil Devleti ve Ur Kenti dönemlerinde insanlık Tanrıya inanışın dirilticiliğinde buldu kurtuluşu. Yani Hazreti İbrahim sancağı altında toplanarak, inkârı, puta tapıcılığı, zulmü ortadan kaldırdılar. Ezilen Ben-i İsrail de zamanının Dünya Devleti olan Mısır'da Hazreti Musa'nın etrafında toplanarak bin bir çileden, bin bir imtihan çemberinden geçerek erişti kurtuluşa, selâmete. Hazreti İsa da hakikat meşalesini diriltmeyi, Süleyman Mabedi hatırası etrafında son hayat ışığını yaşayan bir avuç mazlûm kişi arasında başardı. Hazreti Peygamber de gerek tabiatın, çöllerin sert şartları altında, gerek o zamanın dev devletleri olan Bizans ve Pers İmparatorluklarının

maddî ve manevî esaretinde bulunan, putların karanlığında boğulan insanların arasında doğdu ve onları Zulmetlerden Nûra çıkardı. Hızır oldu insanlar için, karanlıklarda ab-ı hayatı arayan ve bulan.

Şimdi de, çağın en mazlumu olan, fakat en çok ezilmek istenen müslüman ülkelerde insanlığı diriltecek hareketin ilerlemesi ve büyümesi umudu vardır bu tarih ve kader diyalektiğine göre.

Kur'ân ruhundan alev alarak dirilmek ve sonra bütün insanlığı diriltmek: işte Ortadoğu dedikleri müslümanlar diyarı Darülislâm'a, **Özülke'ye düşen borç** bu.

Ruhu, inanma yeteneğini, san'at gücünü, düşünme yetisini hep bu diriliş ve diriltiş çizgisine doğru ilerletmek. Kâbe etrafında, yani Kâbe'nin anlamı etrafında toplanarak, ölüm korkuluğunu devirmek, ölüm engelini aşmak.

Medeniyeti «ölü» noktadan kurtarma görevini yüklenmek.

Komünizmin de kapitalizmin de karşısına dikilmek. İkisini karşı karşıya farzedip ya ondan ya öbüründen olma yanlışına saplanmadan ikisini de batıllıkları içinde eş ve kardeş bilerek yan yana koymak, «bir suda, bir tahtada» gitmelerini dilemek. Bu dileğin kabul edileceği ruh kıvamına ulaşmak.

Pasiflikten kurtulup yeniden savaşçı ruhunu kazanmak. Ama iflâh olmaz anarşist gibi değil, kahraman gibi savaşçı olmak.

Taklit ruhunun ağını paralamak.

Deha toprağını sulamak.

Ruh baharına tempo tutmak.

Diriliş pirlerinin, erenlerinin sökün etmesi için çırpınmak, daha doğrusu sabır ve sükûnların verimiyle çilelerin en çetinlerine katlanmak.

Evet, değişmek gerek. Ama hokkabaz şapkalarının altına girip hemen değiştiğini sanarak çıkmak aldanışı değil. Yavaş yavaş, birike birike, katlana katlana değişmek. Arına arına, ruhu zenginleştire zenginleştire değişmek.

Devrim değil diriliş potasında değişme ve erme.

*
**

Yeni insan, yeni toplum ve yeni insanlık için bir değişme sürecini başlatmak gerek.

Bir lüks değil bu. Kesin bir ihtiyacın şuuruna ermek demek.

Bu ihtiyaçtır ki toplulukları devrim denen heyulanın ağzına yuvarlıyor. Balinanın karnından kurtulup deniz ejderinin karnına girmek demektir bu, imaj diliyle konuşursak. Halbuki, insanoğluna ve insanlığa gereken, balığın karnından kurtulmak için Hazreti Yunus gibi ruh değişiminin en olumlusunu yaşamaktır.

Değişme biçimi, formülü, kalıbı, bu ruhun neşvünema bulmasından sonra doğar.

Araştırma ile icat arasındaki ilişki gibi. Arastırma olmaksızın icat da olmaz. Ama her icat, araştırmanın tabiî sonucu demek değildir.

Ruhun doğuşlara ermesi, normal gelişimini ara-

masıyla başlar. Ama bu arayış ve gelişme öyle ileri gider ki, kimi yerlerde patlamalar olur umulmadık, beklenmedik.

Su ararsın, bir de bakarsın ki petrol fışkırmış.

Ama suyu aramayan petrole de eremez.

Toprağın altında su, petrol, altın, gümüş, kurşun, kömür ve mermer damarları bulunduğu gibi gerek tek insanın ruhunda, gerekse toplum ruhunda ve onun bir yansıması olan tarihte, uygarlığın tarihinde, tarihinin felsefesinde nice diriliş damarları vardır.

Ölümden beter hale getirilmiş toplumları ayağa kaldıracak nice ruh salkımları ya toprağın altında çürümekte, yahut elin ulaşamayacağı yükseklikte kuşların yiyeceği olmakta.

Ruh salkımlarını yılanlardan ve kuşlardan kurtarmak ve insan gönlüne yaklaştırmak.

Ve onun şarabını değil, şurubunu yaklaştırmak.

⁂

Değişme, değişmek, değişmek. Allah'ım, peygamberler toprağı ve hakikat toplumunun ülkesi olan insanlığın merkezi Öz Ülke'ye değişme nasib et. Değişmek için değişmeyi değil, değişmemek için değişmeyi nasib et. Aslına dönüp insanlığı da aslına döndürmesi için, ona, değişme, bu ölü halden kurtulma nimetini bağışla.

Devrimden dirilişe yükselt onu.

Ona bu rahmet ve ilham kapını aç Rabbim.

DEĞİŞME

III

Kahramandır değiştiren toplumu. Belki bunun aksi de doğru: Kahramanı olduran, oluşturan, toplumdur. Fakat yine de ben oyumu birinci hükme veriyorum. Tabii ki ikinci hükmün önerdiği şartların da görmezlikten gelinemeyeceğini peşin peşin kabul etmek şartıyla.

İkinci hüküm sosyolojik gerçeğe dokunuyor. Bu gerçek de, kahramanın çıkışının toplumsal bir olay olması gerçeğidir. Belli şartlar oluşmadan kahraman çıkmaz, toplum kurtulmaz. Yani bu görüşe göre, ilkin toplumda bir kurtuluş aktivitesi olmalıdır. Bu kurtuluş çalışması sonucunda kahraman doğar. Kahramanlığın aslan payı topluma aittir.

Yani, bu görüşe göre, kendisini kurtaracak olan toplumdur. Özünde bir kurtuluş tohumu taşımayan bir toplumun kurtuluş umudu da olamaz demeye geliyor bu anlayış. Kahramanı ancak toplum doğurur, ye-

tiştirir. Kahramanın elinden o tutar, bu düşünce açısından bakarsak. Buna göre, kahraman, kurtulması mümkün olmayan bir toplumu kurtaran değil, belki kendini kurtarmaya azmetmiş bir toplumun aralarından birini baş, önder seçmesiyle ortaya çıkıp kurtarıcılık görevini yapandır. Kabiliyetlerin olması bir şey ifade etmez. Asıl önemli olan, o kabiliyetleri heder etmeyip değerlendiren toplum kabiliyetinin bulunup bulunmamasıdır.

Öbür görüşse, sosyolojik şartları inkâr etmemekle birlikte, önceliği kahramana vermeyi yeğ tutar. Kahramanın varlığıyla, olağan şartlar, sosyal şartlar aşılmaya başlanır. Zaten, kahraman, sosyolojik sınırlardan sonra başlar veya başlayandır.

Kahramanın dokusundaki olağanüstülük şuradan ileri gelir ki, o, bir yandan adeta cezbe içerisindeymiş gibi kendi bildiğinden, ülküsünden, hedefinden şaşmaz, öte yandan bu hedefine giderken en realist çizgileri çekerek gider.

Kahraman ayrıntıya, yani eski deyişle söyleyelim teferruata boğulmaz. Gözönünde tuttuğu hep bütünün değişimi, bütün değişimdir. Detay onun için bütünle ilgili olduğu ölçüde önemlidir. Ve ancak bu sebeple söz konusu olabilir.

Derinliklerde şüphesiz bir hazırlık vardır bir toplumun kurtuluşu söz konusu olduğunda. Evet, bir kahramanı getirirken, nice nice şafak kızıllıkları içinde kalacaktır toplum. Ama bunu olağan şartların hazırlığı gibi düşünmek yanlış olur.

Kahramanın geliş şartları, hazırlıkları da başka bir yerde değil, bu toplumun kaderinin çağrısından ermişlerin

rüyasına kadar bütün elle yakalanmaz veya idrakle çerçevelenmez işaretlerden başlayarak, kahramanını bulmuş toplum, gün gün bir destan havasına girmeye, heyecan duyarlık, umut yüklü bir feragat atmosferine yükselmeye başlar. İşte ondan sonradır ki, toplumdan ve şartlardan değil de, hakikat kaynağından bir mesaj gibi gelen susuzluk o çevreyi sarar.

Bu yüzdendir, kahraman klişeci olamaz. O, hep, hakikatı, mümkün olduğu ölçüde en çıplak ve yalın haliyle yakalamak ister. Gözleri en kalın karanlıklığın sütunlarını delmelidir kahramanın. İleriyi, sosyolojik tahminleri aşan ölçüde görecektir o. Geçmişi de şimdiki zamana çekip getirecektir. Gönüller arasındaki buzları, buzdağlarını eritecek, kişiler arasındaki genel güvensizliği genel bir güvene çevirmenin sırrını bilecektir.

O tahkik eder, taklit etmez. Ancak tahkik ederken gerektiğinden fazla teorik planda oyalanmaz. Pratiğe dalışlarında da hiçbir zaman teoriden ilgisini kesmez. İkisi de onun gözünde aynı realitenin iki yüzüdür.

Kahramanlık, sadece, toplumun güç şartlarda en yetenekliyi ileri sürmesi sonucunda o ileri sürülenin kazandığı bir nitelik değildir. Allah'ın bağışı bir özellikle dağınık kişileri toplayıp yeniden toplum haline getirme, şuurlandırma, bir hedefe yöneltme, bir ülkü veya mesaj etrafında toplama, erdemi adeta gökten yere indirme, fedakârlık ve feragatı değişmenin temeli kılma demektir kahramanlık, aynı zamanda.

Toplum, kahramanı çıkarırken sosyolojik ve tarihî şartlar rol oynuyorsa da, toplumu diriltirken kahraman da kaderin veya misyonun buyruğunda görev yapmaktadır.

Kahramanların en ideal çizgisi olan peygamberler, Allah'tan bu kurtarıcılık görevlerini alıyorlar. Veliler, millet ve halkların kurtarıcıları önderler de hep bu temel mesajla ilgi kurdukları, gönül ilgisi kurdukları ölçüde kahramanlığa hak kazanıyorlar.

Halklarını zulûmdan kurtaran, karanlıklardan nûra çıkaran, devletini yıkılmaktan, toplumunu dağılıp mahvolmaktan kurtaran insanlar, gerçekte peygamberlerin izinden gitmiş değiller midir? Evet onlar bütün bunları yaptılar ve yapılmasını da öğütlediler.

Kahraman, realist çizgileri gözden kaçırmadan, hakikatın önceden açtığı büyük yolu izler. Böylece o günlük politika yapsa da günlük politikacı olmaz. Sürekli olarak halkını belli bir hedefe götürmeye çalışır. O hedef, kahraman için, Hazreti Musa'nın kavmine durmadan işaret ettiği arz-ı mukaddes gibidir. O hedef, Hazreti İbrahim'in, bütün insanlığın etrafına toplanması için diktiği hakikat taşı, Haceri Esved gibidir, kahraman için ve halkı için.

Kahramanın halkına gösterdiği yol, diriliş yoludur. Hazreti İsa'nın ölüleri diriltişi gibi peygamberler ve onların yolundaki kahramanlar ölü gönülleri diriltirler, ölü ruhları ayağa kaldırırlar, düşmeye yüz tutmuş halklarının başlarını yeniden yükseltirler.

Kahraman, halkı için, milleti için, baba gibidir. Ona gereğinde sert davranır. Ama bu davranış onun yetişmesi ve olgunlaşması içindir. Kahraman, günümüz politikacıları gibi halkın nefsini okşamayı bilmez. Onlara karşı merhametlidir, ancak yüreğinin bu sonsuzmuşcasına büyük olan merhametini, yumuşaklığını hissettirmemeye çalışır. Ancak vekarı ve yeteri kadar sert oluşu, onun zulûm yapacağı anlamına

gelmez. Adaletsiz kahraman, zalim kahraman diye bir kavram olamaz. Tarih böylesini görmemiştir. Cesaret; hak, adâlet, fazilet, inanç ve fedakârlık gibi özelliklerle birleşince kahramanlığa yuva olur. Gerçek yiğitlik o zaman doğmuş olur.

Kahraman, sürekli olarak, içinde doğup büyüdüğü, yetiştiği ve haliyle yüreğini kanatan halkını bir değişime uğratmak için elinden geleni, hatta ondan fazlasını gösterendir. Bir metamorfoz hadisesinin kahramanıdır o. Olaylara kan ve can vermek için kurtarıcı kılıcını sallayandır.

Kahramanın gelişiyle adeta millet hayatında kimyasal bir değişim başlar. Ve isminin ilk duyulduğu andan toprağa verildiği an arasında sonradan yapılalacak muhasebe gösterecektir ki kökten bir fark vardır. Köklü bir değişim olmuştur.

Kahramanın gelmesiyle toplum değişmiştir, ülke değişmiştir. Ve uzun süreli bir değişimin bütün tohumları atılmıştır.

Kahramanlar halkları için diriliş erleridir. Her biri toplumu bir ucundan diriltmeye çalışırlar. Kimi sanat, kimi zanaat, kimi düşünce, kimi ekonomi, kimi ziraat, kimi genel olarak kültür, kimi gönül ve ruh açısından, kimi askerlik, yani ülkeyi savunma açısından, kimi maddî, kimi manevî açıdan dirilişe götürürler halklarını.

Kahramanlık halkının kaderiyle ilgilenmekdir. Özü korumak veya geliştirmek için ne yapmak gerekiyorsa onu yapmaktır.

Kahraman bir destan havasını yaşamaktadır. Realizm usule ilişkindir, idealizm de hedefe. Toplumun tâbi tutulduğu değişim, tûba değişimidir. Zakkum de-

ğişimi değil. Yani devrim değişimi değil, diriliş değişimi.

Destan, şimdiki zamanda adeta antik hale gelmek, kadim hale gelmektir. Yani çağdaş insanın, adeta çok eski zamanlarda yaşamış insanlar gibi tarihî bir görünüm kazanmasıdır. Kahramanlar, vücutları geçmişte, ruhları gelecekte, kalbleri ve kafaları şimdiki zamanda yaşayan destan kişileridir. Ve yalnız kendilerini böyle çok zamanlı, çok katlı zamanlı yapmakla yetinmezler, milletlerini de aynı şekilde, bir anda geçmişte, gelecekte ve şimdiki zamanda yaşatırlar.

Destanlaşması demek zamanın, yoğunlaşması, geçmişi ve geleceği de kendine çekmesi ve kendinde toplaması demektir. Önder ve halkı, geçmişle de, gelecekle de çağdaş olmuşlardır.

Adeta, zaman, kahramana pervanenin ışığa duyduğu aşk gibi bir aşk duymaktadır. Öyle ki geçmiş zaman da, gelecek zaman da ona özlem duyar ve kendi çerçevelerinden çıkarak onunla çağdaş olmaya koşarlar.

Evet, bu bir alınyazısı alayıdır (ironie du sort) adeta: kahraman zamana aldırış etmez görünüşte, fakat zamanlar onun yüzüne koşmakta yarış halinde.

Evet, zaman, kahramana âşıktır, tutkundur adeta.

Bu sebeple midir ki, zaman, kısa sürede, nabzını kahramanın eline kaptırır. Nabzından yakalar onu kahraman. Aksiyonunun başarı veya etkisini de o nabzın, zamanın nabzının atışından anlar. Hızını biraz kısmalı mı, yani hızlı mı gitmiştir, yoksa daha mı hızlanmalı, tansiyonu ne kadar artırmalı veya düşürmeli, bütün bunları anlar ve toplumu tâbi tuttuğu değişimin rotasını bu nabız atışlarından çıkarır.

*
**

İnsanlığın kurtarıcısı bir inanç ve düşüncenin yurdu olan Öz Ülke'nin içine girdiği değişimleri de bu açılardan gözden geçirmek gerekir. Girilen hava, günlük ve gündelik politikanın getirdiği yalancı ve tutarsız, kuralsız değişmeler havası mıdır, yoksa marksizmin hile ile gerçekleştirmeye çalıştığı yapma mit, sahte destan havası mıdır, dıştan destekli ve ödenekli kahramanlar (!) havası mıdır? Taklit ve kopyanın devrim diye şişirildiği bir propaganda havası mıdır? Yoksa gerçekten bir ilerleyiş havası mıdır? Bir destan havası, gerçek bir kahramanlık havası, kısaca tam anlamıyla bir diriliş havası mıdır?

Bütün peygamberlerin fiziği aşkın kaynaktan gelen vahiyle destekli diriliş hamleleri, Öz Ülke dediğimiz, bugün müslümanların yurdu olan ortadoğu çekirdekli ülkede başladı. Ordan başlayarak bütün dünyayı sardı. Ondan sonra dünyada olmuş büyük değişmelerin, gelişme veya devrim, yeniden doğuş ve yeniden oluş (rönesans ve reform) hareketlerinin peygamberlerin hareketine yaklaşan yanlarıyla iyi, ondan uzaklaştıkça kötü ve zalim olduğu görüldü.

İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana da yeni kımıldanış görülüyor Ülkede. Ancak şimdiki durumda çok kez yarım boyutlu düşüncelerin kısır kımıldanışlarından ileriye gidilemiyor. Birkaç köklü hareket de açılıma muhtaç. Gelişmeye ve yeni özler değilse de yeni boyutlar kazanma zorunda. O zaman Öz Ülke'deki gelişim ve değişimler gerçek bir gelişim ve değişim, yani diriliş olur.

DEVRİLİŞ

Yüce Kur'ân'da Süleyman Peygamber'in ölümüne değinen âyetler, bize o mutlak sembol diliyle bir kudreti, bir yıkılışı, bir çöküşü, bir toplumun, bir devletin veya bir anlamın göçüşünü, bir düşüşü artıksız ve eksiksiz bir biçimde anlatmaktadır. Olup biten herşey, bütün anlamını da yüklenmiş olarak gözümüzün önünde olduğu gibi canlanmaktadır.

Şüphesiz, çeşitli anlamlar içiçe, Allah'ın büyüklüğünü ve kudretini gösterme başta olmak üzere en metafizik yorumdan, en toplum alınyazısıyla ilgili yorıma kadar, en soyuttan en somuta giden, mucizevi görüntüler zinciri yankılanıyor Süleyman Peygamber'in ölümünün Vahiy diliyle anlatımında.

Neden Süleyman Peygamber'in ölümü?

Maksat, ilâhî kudretin karşısında yaratılmışların aczini en beliğ bir şekilde canlandırmaktır. Dünya kudreti bakımından bir eşi bulunmayan bir hükümranlığa ermiş bulunan Süleyman Peygamber bile, üstelik manen de insanlık mertebelerinin en yükseği olan

peygamberlik mertebesine de erdiği halde, efsaneleşmiş kudretiyle Allah'ın minicik bir yaratığının burgu gibi oyduğu dayanağını yitirerek devriliyor. O bir yandan öylesine bir ihtişam içindedir ki, öldüğü halde kimse yanına yaklaşamadığından öldüğünü bile bilmemektedirler. İhtişam içinde yalnızlık. Bir bakıma öldüğünü bildirme aczi. Ölü, ölümünü bile anlatmaktan mahrumdur. Bu ölü isterse Süleyman Peygamber olsun. O ölmüştür ve ölüsüne bile kimse yaklaşamamaktadır. O anda bir değneğe dayalıdır. Onu da gözle bile zor görülebilecek bir kurt yavaş yavaş yemiş, içten çürütmüştür; bir anlık bir dengenin bozuluşu: koca peygamber yere yıkılmıştır. Gözle görülmesi güç kurt ve Süleyman Peygamber'in hükümranlığı ve saltanatı... Aradaki uçurum düşünülünce, ilâhî kudret ve sembolik ifadenin mutlak yücelik ve derinliği anlaşılır hemen. Süleyman Peygamber'in ölümü etrafında örülen imaj, gerçekte bu metafizik temele dayanıyor.

Kur'ân-ı Kerîm, bir insanın en mahrem hayatından bir milletin, bir toplumun, bir devletin hayatına kadar, varoluşun, ayakta duruşun, çöküşün, düşüşün sırlarını açıklıyor. Ayakta durmanın, sürmenin, devrilmenin sırlarını.

Ruhun ayakta duruşu açısından alırsak, imanın duragan bir anında pratikteki en ufak bir ihmal pürüzü, bir güve gibi yavaş yavaş ana yapının kalbine doğru ilerler. Durması olmayan çürüyüş başlamıştır. Onu durduracak olan, yalnız ve yalnız, ruhun uyanması, bir sıçrayış yapmasıdır. Süleyman Peygamber, ruhun inançlı durumunu sembolize ediyor. Onun ölümü, bir anlık ruhun durması, ilerlememesi halini ve kurt, şüpheyi, günahı, isyanı, inkârı canlandırıyor. Ruhun

aktif olmayışı halinde inançsızlığın içten nasıl ilerleyerek yapıyı çökerteceği mutlak icazla bu örnekte canlandırılmıştır.

Toplum hayatında da öyle. Çöküş, en ufak tesirlerin birikimi ile olabilir. Hiçbir etki küçük görülemez, hiçbir pürüz ihmale gelemez. Bir insanın mü'min olarak ayakta durabilmesi için ruhun, kalbin ayna gibi tertemiz olması gerektiği gibi bir toplumun da ayakta durabilmesi için toplum ruhunun daima ayakta ve uyanık, en ufak çürüyüş ve çöküş izini kökünden yok etmekte kararlı olması şarttır. Bünyeye girmiş yabancı düşünce ve inançları atma aktivitesini gösteremeyen ruh veya toplum ruhu, bir gün ansızın küt diye devrilir.

Bu âyetler, Süleyman Peygamber'in ölümünü anlatan âyetler, iç anlamlarında, bozuluşu ve bozuluşa karşı durmayı çağrıştırmaktadır.

Devlet ve medeniyetlerin çöküşlerine bu âyetleriyle bir ışık daha tutmakta Yüce Kur'ân. Zaten baştanbaşa kişinin, toplumun, devletin sapasağlam varolmalarını anlatmakta bütün sûreler ve âyetler. Hatta Kur'ân-ı Kerîm'de, kimi yerde, tekrar varmış gibi görünür. Gerçekteyse, tekrar gibi görünen yerlerde bir nüans vardır. Bütün bu nüanslar bir araya gelince, mucizevi yapı ortaya çıkmaktadır.

Adeta mitik bir ifadeyle anlatılan Süleyman Peygamber'in ölümünün sembolik perdesinin gerisinde birçok perspektifler tesbit edilebilir. Bunlardan biri de devlet otoritesi fikridir. Süleyman Peygamber öldüğü halde uzun bir süre kimsenin başını bile kaldıramaması sebebiyle onun ölümünden haberli olama-

ması, devlet disiplinini en canlı şekilde belirtmektedir. Herkes vazifesine gömülmüştür. Herkes işinde fani olmuştur. Herkes Büyük Ahenk içinde erimiştir. Ama değil mi ki kurt bir kere bünyeye girmiştir ve değil mi ki hüküm sürme sona ermiştir, bu otorite ve disiplin düzeni de uzunboylu süremiyecektir. Korku ve disiplinin nice gerekli olduğunu, fakat yeterli olamayacağını belirtmekte tablonun bu yanı.

Kaderde bir tesadüf olamayacağına göre, Osmanlıların en muhteşem zamanı sayılan Kanunî Sultan Süleyman zamanında kurt içeri girmiş ve nihayet dev yapıyı içten yiyip bitirmiştir uzun bir sürede. Bu da ruhça gerekli veya yeter aktivite içinde olmadığımızı göstermektedir. Evet, Osmanlı Devleti dönemi, islâmın bir gerçekleştirimi olarak bir idea dönemiydi. Hakikat medeniyetinin bir tür bir gerçekleştirimi olarak maddede ve mânada adeta Süleyman Peygamber dönemini diriltmişti. Hükümdarın ismi de Süleymandır. Ölümünde de belli bir süre ölümü gizlenmis, Kanunî Sultan Süleyman, tahtında sağmış gibi duran Süleyman Peygamber gibi tahtının üstünde oturuyor gösterilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in anlattıklarının ebedî modeller olduğunu bu Kanuni örneği de ne güzel anlatmaktadır.

Mesnevide bulunan ve bir evin yıkılışının anlatıldığı örnek de biraz düşünülünce buraya bitişmektedir: bir fakir, yaptığı evine «yıkılacağın zamanı haber ver de çoluk çocukla birlikte altında kalmayalım» demiştir. Ama bir gün, yıllar geçtikten sonra bir gün ev yıkılır ve o kişi ev halkıyla yıkıntının altında kalır. Evi kınayarak: «hani haber verecektin, neden haber vermedin?» deyince ev dile gelerek: «ben mi haber

vermedim, duvarda gördüğün çatlaklar neydi ya? Her ağzımı açıp yıkılacağımı haber vereceğim sıra sen ağzımı hemen bir parçacık çamurla kapardın» der. Bu Mesnevi hikâyesi de aynı gerçeğe dokunmakta. Bir ruhun düşüşünün palyatif tedbirlerle önlenemiyeceği, aynı şekilde bir toplumun, bir devletin çöküşünün geçici ve yüzeysel önlemelerle durdurulamayacağının en güzel bir şekilde anlatımı görülmektedir onda.

Bir Çin fıkrası vardır: Bir savaşta Çinliler esirlerini generalinden erine kadar cezalandırmak üzere bir yere dizmişler. Bunlar cezalarını beklemişler, beklemişler, fakat bir türlü ceza verilmediğini görerek, heyecandan, başlarındaki general, karşılarında sessiz duran Çin görevlilerine bağırmış: «Cezamız neyse veriniz; artık beklemeye tahammülümüz kalmadı. Ölüm de olsa verin cezamızı.» Çinli görevliler: «Sizin cezanız verildi» diye cevap vermişler. Hazırol vaziyetinde hiç kımıldamadan duran esirlerin: «Nasıl olur?» sorusu üzerine Çinliler: «Bir parça kımıldar mısınız» deyince esirler hafifçe kımıldarlar. Kımıldar kımıldamaz başları sapır sapır dökülür. Öyle görünmez ve ince bir kılıçla başları uçurulmuştur ki yarısı kesilmiş damar öbür yarının ve her hücre öbürünün üzerinde durmakta ve fıkra mantığına ve Çin esprisine göre esirler yaşamaktadırlar. Ama en ufak bir kımıldanış kafaların devrilmesine sebep olmuştur.

Bir toplumda da çöküntü böyle sessiz ve görünmez ufak tesirlerle başlamaktadır. Bir an gelmektedir ki, aslında başlar görünmez ince ve keskin bir kılıç tarafından uçurulduğu halde, kimse bunun farkında değildir. Herkes başını yerinde sanır, ama başlar gerçekte yerinde değildir. Nasıl ki, Süleyman Peygamber'-

rin ölümü kıssasında kurt bastonun içine girmiştir, ama kimse farkında değildir. Ölen diri sanılmaktadır. Her şeyin tam bir ihtişam içinde göründüğü ana bitişik bir devriliş vardır.

Uzun sürede gelişen devrilişin, son bir üfürüşle ortaya çıkışı, daha doğrusu.

Felâketinden Allah'a sığınılacak ve ancak köklü bir değişim ve dirilişle kurtulunacak bir devrilişin ortaya çıkışı.

YENİ PANİK

İnsanlık, tekniğin sebep olduğu yeni bir panik dönemini yaşıyor günümüzde. Makinanın, ağır sanayiin doğurduğu bunalımdan sonra, insanlık, birdenbire, ilerlemiş araçların bütün halindeki etkisi altında bir ayçekimine uğramış, bir büyüyle çarpılmış gibi, binlerce yıldanberi sahip olduğu değerlerinin hallaç pamuğu gibi atıldığı zanni içinde kavruluyor.

Fransız ihtilâlinden sonra yaygınlaşan düşünceler, sanayi devrimi, proletaryanın doğuşu, komünizm ihtilâlleri, sosyalizmin dalga dalga ülkelere yayılışı, şüphesiz klasik dünyamızın çehresini değiştiren tarihî etkenlerdir. Bunların nesillerden nesillere aktarılan, intikal eden, miras olarak geçen değerlerde büyük sarsıntılar yaptığı da bilinen bir gerçek. Fakat, insanların binlerce yıl içinde kazandıkları ruhî muhtevayı bir kerede atmalarının mümkün olmadığı da yavaş yavaş anlaşılmaya başlanmış bir olgu.

Görünüş bir yana, insanlar inançlarını ve ruh tutumlarını kolay kolay değiştirememektedirler. Maske-

ler altında da olsa onları yeni bir biçimde sürdürmektedirler.

Ancak, insanlığın içine girdiği yeni bir dönem, başka bir görünüş getirmiştir. O da tekniğin, yaygınlık ve etki bakımından çağımıza kadarki gelişmelerini aşkın bir özellik göstermesidir.

Şimdiye kadar, daha çok bölgeler içinde kapalı kalan ve yabancıların çerçevelemesinden kendini kurtarabilmiş olan gelenekler ve göreneklerin bir anda yeni araçların ağına düştüğü ve her taraflarından hırpalanarak yok olmaya terkedildikleri izlenimini alıyoruz bir an için milletlerarası ilişkiler düzeyinde. Ve bu izlenim sadece bir kesimde, bilhassa aydın kesiminde algılanmıyor, halk tabakalarının bütün kesimlerinde, aynı izlenim, bir deprem gibi açık ve seçik hissediliyor. Ve işte sözünü ettiğimiz panik bu hisden, bu idrakten doğuyor.

Tekniğin bu zaferi, aslında, ilk anda bir su baskını gibidir. Suyun altında kalan her canlının hemen hemen öldüğü izleniminin aldatıcılığını özünde taşımaktadır. Halbuki su çekildiği anda sanıldığı kadar hayata malolmadığı anlaşılır.

Değerlerin sarsılışı onların yok oldukları anlamına gelmemektedir gerçekte. Ancak bu sarsılışın ruhlarda doğurduğu panik insanı bu hisse götürmektedir.

Yeni araçlara alışıldıkça bu etki gittikçe azalmakta, panik duygusundan toplum yavaş yavaş sıyrılmakta, açılan yaralar onarılmak istenmekte, giderek toplumda yeni bir mukavemet hissi gelişmekte.

Ancak bu teknik yenilikler sürekli olarak düşünce ve inançların sarsılması yönünde gelişir ve bu gelişme bir devamlılık kazanırsa, uzun sürede, panik etkisi, gerçek bir metamorfoz etkisine dönüşebilir.

Bu yapı, toplumların geleceği bakımından bir savunma stratejisi için ufuk açmaktadır: Toplum kısa süredeki panik etkisine kendini kaptırmamalı, uzun sürede de sürekli olarak uyanık bulunmalıdır. Eğer panik etkisini kafasında büyütürse, bir müddet sonra kalkacak veya azalacak etkiden kendini kolaylıkla sıyırmasını bilemeyecektir. Uzun vâdede de tedbirler almazsa, sürekli etkiler, bir vakit gelecektir ki, kemiyet değişimlerini keyfiyet değişimine çevirecektir. İşte asıl yıkılış, ilk etkilerin paniğinde değil, asıl bu uzun süreli tedbirsizlik sonunda vukubulur.

Aslında insanların binlerce yılda birikimler sonucu eriştikleri inanç ve duygu billûrlaşmaları çok yavaş bir süreçle değişime uğrar. Bu yüzdendir ki, insanlar, ideolojik oldubittilerin panik etkisini atlatmaları halinde kökten değişime karşı, istedikleri takdirde, savunma imkânına kavuşabilirler.

Bu etki strüktürü, toplumların kendilerini toparlamalarına imkân vermektedir. Ancak ilk panikte yıkılmazlarsa. Kendilerini yine kendileri yıkmazlarsa. Yani ilk etkiye dayanabilirlerse.

Bir de, panikten kurtulduktan sonra gelen değişim etkilerinin dalgalarını küçümsemezler ve gerekli köklü dayanma tedbirlerini alırlarsa.

Dikkat edilmesi gerekli bir nokta da, bu teknik araçların mutlaka maddî araçlar olarak düşünülmemesi noktasıdır. Manevî araçlar da aynı etki strüktürünü

göstermektedir. Bu bakımdan bir toplumu şu veya bu biçimde kendi egemenliğine sokmak isteyen toplumların stratejik propaganda araçları, başlangıçta çok yoğun biçimde kullanıldığı takdirde, bir panik doğurabilmektedir. Bu, toplumu koruma savaşına girişenleri yıldırmamalıdır. Asıl uzun vadeli olan ve sürekli bir biçimde yapılan telkin ve propagandalar önemsenmeli ve onlara aynı şekilde uzun süreli tedbirlerle soğukkanlılıkla cevap verilmelidir. Yoksa ilk paniğin doğurduğu psikolojik yıkıntı, telâfisi olmayan bir çöküşe yol açabilir.

Şüphesiz, depremlere toprak katlarının, maden damarlarının kendi cinslerine ve konumlarına göre cevap vermeleri gibi, toplumlar, halk ve toplum katları da bu şekilde dıştan gelen ve kısa süreli, uzun süreli etkiler yapma özelliğini gösteren empoze ediş-lere ayrı ayrı derecelerde dayanıklık gösterirler.

Bu sebepledir ki, bu nevî propaganda bombardımanı altında olan ülkelerin iyi niyetli insanlarınca sadece idealistçe davranma yeterli değildir. Halkın ve halk tabakalarının özelliklerini çok iyi bilmek, elden geldiğince objektif, ilmî araştırmalar yapmak suretiyle çeşitli dış telkinlere her tabakanın dayanma durumlarını, tepkilerini tesbit etmek, bu konuda da ve bu açıdan realist olmak gibi vasıfları taşımaları ve o vasfın elverdiği çalışmaları yapmaları da gereklidir.

Paniğe karşı önceden hazırlıklı olmak, panikten sonra da yeniden inşa işine girişecek güç ve umudu kaybetmemiş bulunmak, toplumların yaşama teminatıdır.

ÖZGÜRLÜK İÇİN BİTMEYEN SAVAŞ

Çağımızı sürükleyen kavramlardan biridir özgürlük. Kelime, Fransız ihtilâlinden bu yana büyüsünü yitirmedi. Üstüste gelen iki cihan savaşı, ötedenberi Batı'nın tutsağı bulunan ülke insanlarına, kurtuluş umudu verdi. Afrika'da, Asya'da, nice ülkelerin insanları, bu kavramın belki de çok genel havasında gelecek zamanın düşe yatkın çizgilerini sezer oldular.

Bu savaş bitmedi. Bir bakıma yeni başlıyor. Bir bakıma daha başlamadı. Ama başladı başlayacak.

Müslümanların yeniden varoluş savaşı gerçek anlamında başlayacak. Batı'nın kapitalist, kuzeyin komünist emperyalizmine karşı islâmın yeniden oluş ve diriliş savaşının açılış provası içindeyiz.

Bir gün prova bitecek ve hakiki savaş başlayacak.

Medeniyetimizin, ruhumuzun kurtuluş savaşı başlayacak bir gün.

Batı'dan ve kuzey'den gelen ve ruhları köleleştiren dış düşünce ve eylem akımlarına paydos diyecek diriliş savaşı, mutlaka başlayacak bir gün.

Çağımızda hakikat savaşı demek olan diriliş savaşının ilk doğum sancıları içindeyiz.

Dün de savaştık Batılı ve kuzeyli istilâcılara karşı. Ama o savaş, kendimizi, sürüp gitmekte olan uygarlık düzenimizi korumak içindi. Yani bir bakıma statükoyu korumak için. Görünüş ne olursa olsun o savaşı kaybettik. Ruh yönünden, zihin yönünden, kültür ve medeniyet yönünden esir olduk. Özgürlüğümüzü yitirdik. Belki biçim yönünden yer yer islâm ülkeleri özgür görünüyor. Gerçekteyse özgürlük biçim yönünden olduğu kadar öz yönünden de düşünülmeli.

Şimdi yeniden uyanma, gerçek özgürlük ve bağımsızlığa erişmek için «diriliş bilinci» dediğimiz bir bilinç ve sorumluluk duygusuna erme savaşının başlangıç fecrine ayak basmış bulunuyoruz.

Varoluşumuzun içeriği ve temeli olan islâmı yeniden taze bir idrakle kavramak ve yaşamayı bu idrakle eş yapmak kavgasının ilk ateşi sarmak üzere bizi. Yani ilkin kendi iç benliğimizde bir kavga sürüp gidiyor. Ruhumuzun içinde bir kurtuluş savaşı sürüp gidiyor. Bu savaş kazanıldığı gün, zafer dışa vuracaktır. Batı'nın ve Kuzey'in içimizde türetilmiş kuvvetlerini dize getirme savaşı asıl o zaman başlayacaktır.

Diriliş erleri bir bir görünecek artık Özülke'de. Hangi ırktan olursa olsun herkesin kardeş olduğu, yeni ve gerçek insanlığın tekrar göğereceği Özülke'de diriliş erleri, erenleri ve pirleri birer birer gelecekler ve işte asıl o zaman başlayacak bizi kurtaracak olan özgürlük savaşı. İdealizm meşalesi yanacak tekrar Özülke'de. Diriliş erleri bu meşalenin sönmemesi için, körükörüne değil, en büyük aşk bilinciyle, ken-

dilerini ateşe atan pervaneler gibi, gerekirse, diriliş ülküsü uğruna kendilerini fedâ edecekler.

O gün gelmesin diye kapitalist ve uşakları, komünist ve uşakları ve daha nice medeniyetimizin düşmanları, bizi bölmek, parçalamak, yolumuzdan saptırmak, birbirimize düşürmek için ellerinden geleni yapacaklardır. İslâmı, mevcut bir artığın durağan kitlesi gibi göstermeye ve onu bugünkü durumunda yaşatmaya şimdiye kadar olağanüstü gayret sarfettiler, bundan sonra da edeceklerdir.

Ne yaparlarsa yapsınlar, boşuna olacaktır bu. Bir neslin oluşumu başlamıştır. Diriliş Nesli dediğimiz bu nesil, yeni varoluşun tadını damağında hissetmiştir. Ne aldatıcı estetik görüntüler, ne vakit kaybettirici politik dürtüler onu yolundan alıkoyabilecektir. Estetik ve politika onun gözünde ancak hakikat için olabilir. Hakikat buyruğunda bir estetik ve politik açılım söz konusu olabilir. Yoksa politikanın buyruğunda hakikat veya sadece estetiğe malzemelik yapacak islâm veya yerli uygarlık gösterilerinin ve görüntülerinin aldatılıcığını bilecektir o.

Yine o kuşak, diriliş kuşağı, uygarlığı uğruna, uygarlığının dirilişi uğruna ölüme seve seve gidecektir. Budist rahiplerinin dâvaları uğruna kendilerini yaktıkları, komünist militanların her yeri kasıp kavururken ateşin içine atıldıkları, Batılı askerlerin cihan savaşlarında milyonlarca kayıp verdikleri bir çağda, gerçek insanlığı getirecek erlerin, kurutuluş adına, gerçek medeniyet ve Özülke adına, yani öz olarak Tanrı uğruna canlarını vermekten kaçınacakları düşünülebilir mi?

Şüphesiz, bu savaş, kan dökmekten zevk alan veya başkalarını sömürmeyi hayat tarzı haline getir-

miş olanların savaşı olmayacaktır. Bu savaş, kapitalistlerin, komünistlerin ve benzerlerinin hınçla yürüttükleri savaşa benzemez. Bu savaş, nefsin tatmini için değil, nefse karşı bir savaştır. Varoluş savaşımız olduğu için en realist plânlarla yürütmelidir bunu diriliş kuşağı. Ancak, şartların ağırlığı ve elverişsizliği onu ilerlemekten alıkoyamaz. O, son derece ihtiyatla, inanç, ahlâk, düşünce, sanat ve edebiyat, yani medeniyet ve kültür plânında olduğu gibi, eylem plânında da yavaş yavaş ilerleyecektir.

Diriliş Toplumunu doğuruncaya kadar.

Özülke'yi bütün yabancılardan temizleyinceye kadar.

İslâm Kültür ve Medeniyetini, İslâm Ruhunu, İslâm Toplumunu yeni baştan olanca diriliğiyle çağın ortasına bir anıt gibi dikinceye kadar.

KÜF VE SAAT

Bir yerde bizi, biz islâm dünyasını güne bağlayan ip koptu. Biz müslümanlar, tarihin arenasında bir yerde bugünün deyişiyle «güncel» olmaktan çıktık. O gün bu gündür, tarih önümüzde oluşuyor ve onu pesinden kovalıyoruz. Tarihdeş olamıyoruz bir türlü. Tarihin zamanla birlik olduğu noktadan adımlarca geriden gidiyoruz hep. Batılılaşma anlamında çağdaşlaşamadığımız ithamı yersiz, ama, dediğimiz anlamda çağdaşlaşamadığımız, hatta çağ dışı kaldığımız bir gerçek. Tarihi, zamanı ve kendimizi aynı noktada toplayamıyoruz. Ya tarih fırlayıp gidiyor, ya zaman. Kimi zaman da biz çöküp kalıyoruz; zaman ve tarih, içiçe, elele giderken. Çağı anlama ve ona uyma değil, ama, onu karşılayacak veya dengeleyecek şekilde ona göre davranma gücünü mü, elastikiliğini mi, bir şeyimizi yitirdik işte. Böylece bir anlamda «güncelliğimizi» yitirirken, öte yandan başka bir anlamda büsbütün güncel olduk. Yani günübirlikçi, gündoldurucu olduk. Zamana yetişememenin telâşı içinde günlük davranışlardan ötesini düşünemez hale geldik. Bundan daha tabiî bir şey olamazdı. Zaman, bizim için sırrı çö-

zülmez bir sfenks haline gelmişti çünkü. Uzun süre, Batı, sanki bizde bambaşka bir biçimde de olsa halk yönetime katılmıyormuş gibi, halkın yönetime katılması gerektiğini ileri sürerek, anarşiye, toplum düzeninin yıkılışına, ya da tam tersi bir despotizme kadar giden sarsıntılarla hayatımızı allak bullak edici iğfal tohumlarını içimize saçmasını bilmiş ve becermişti. Nice zaman sonra, halkın yönetime katılışının vaktiyle de özüne sahip olduğumuzu keşf ettik. Zamanında bu yönetimi geliştirebilseydik, bunca zarardan korunduğumuz gibi, hâlâ kuramadığımız, sadece dış çizgileriyle oyalandığımız bu düzenin gerçeğine kavuşmuş olurduk.

Yine, kendi medeniyet temelimiz olan islâm esaslarında, toplum dayanışması ve yardımlaşması, adâleti ve eşitliği, o kadar kesin ve keskin prensipler ve geçmişte uygulamalarla dolu olduğu halde, bunları geliştirmediğimiz ve hatta mevcut birçok kurum ve kuruluşları da zamanla ölüme terk ettiğimiz için, bugün Batı'dan gelen yeni dalga, sosyalizm ve komünizm kasırgası, toplumumuzu ta kökten ve derinden sarsma şansını kullanma fırsatını kolaylıkla ele geçirebiliyor. Ve artık, insanımız bütünüyle o hale gelmiştir ki, iddia edilen iyileştirmelerin esası bizde zaten vardır diyebilecek bir şuura bile varamamaktadır. Ancak, kimselerin pek duymadığı bir şekilde, çok kez de son derece ilkel bir anlatım içinde, çok dar bir kesim çevresinde bu gerçekler yazılmakta ve sonra aktüalitenin toz dumanı içinde bu yazılıp çizilenler de kaybolup gitmekte.

Evet, zaman'la başımız hoş değil. Zaman, karşımızda, bilinmedik bir hiyeroğlif levhası gibi donmuş duruyor. Zaman dilemması karşısında bir şizofren

tutukluğunu gösteriyoruz. Giderek bu kavrayamayış ve değerlendiremeyiş halimiz kronikleşiyor. İlkin, sadece gelecek zaman karşısında düştüğümüz acz, giderek, şimdiki zamanı kavrama ve geçmiş zamanı yorumlama ve değerleme alanına doğru genişliyor.

Medeniyetçe çöküşler, ilkin zaman kompleksinin teşekkülü ile başlıyor. İhtiyarlayış gibi. Zaman artık senin değil, başkalarınındır adeta. Artık, sen zamanın dostu değil, adeta konuğusun. Giderek insan zamanın konuğu olmaktan da çıkar, sadece sığıntısı olur. İşte yaşlılıkta olan bu durumlar, medeniyet olayında da toplumların başına gelecektir, kaçınılmaz bir kader gibi. Ancak, toplumların daha birçok kere gençleşme şansları vardır. Tabii, kullanmasını bilirlerse.

İslâm ülkeleri olarak biz de böyle bir yaşlanma psikolojisi dönemine girdik anlaşılan. Olgun yaş başlangıcında görülen, ani olarak fazla yaşlanıldığı yanılsamasıdır bu. Bu yanılsama, bizi zamandan geri kaldığımız telâşına kaptırdı. Ruhumuzda doğan bu panik havası içinde, zamanı temelli karşılama psikolojisini çalıştıramaz olduk. Soğukkanlılığını yitirmiş bir toplum haline geldik. Bu halimizle tam bir paradoks halinde, zaman zaman yaşlı insanların çok gençlere özenişi gibi gülünçlüklere, melodramatik çelişkilere düşmedik değil. Kimi zaman da başımızdan geçen acıklı bir olayda zamanı durdurduk; hep onu yaşadık durduk. Zaman ve hayat, başımızın üstünden, ayaklarımızın altından, bacaklarımızın arasından geçip giderken, mafsallarımızda çağ karıncalanmalarından öte bir şey hissetmedik. Ufuklara bakıp durduk. Uyandığımız zaman da uyanan Ashab-ı Kehften ekmek al-

maya gidenin çarşıda karşılaştığı gerçeğin etkisiyle gösterdiği şaşırma halini andırır bir korkuyla donduk.

Her zaman kullandığım bir imajı şu düşünce akımımızın içine yerleştirmenin tam zamanıdır: Zaman içinde, yaptığımız bütün sarsıntılar, çağrılar, adeta üzerimize serpilmiş ölü toprağından bir toz kaldırmaktan ibaret. Toz bir karış havaya kalkıyor, fakat sonra yine radyoaktif toz yağmuru gibi tekrar taşlaşmış, cesetleşmiş vücudun, ölünün üzerine düşüyor. Yine uykulu halimize, zamana karşı ilgisizlik halimize dönüyoruz: zaman ve onun içinde tarih, bir plak üzerinde iz bırakan gramofon iğnesi gibi alınyazımızın ortasından geçip gidiyor. Halbuki: bunun tersi olmalıydı: plak levhaya benzeyen zaman üzerinden iğne gibi geçmeli ve tarihin alınyazısı izini biz çekmeliydik.

İşte, uyandırmaya çalıştığımız diriliş ruhu, zamanla hesaplaşmasını bilen yeni bir insan prototipini doğurma iştihasıdır. Zaman ne bir tapınaktır, ne bir zindan. Onu bir yuva haline getirmek lâzım. İnsan yuvası küflenmemelidir; küf şifa bile olsa. Örümceklere de güle güle demek gerekir, uğur bile olsalar. Sürekli olarak, insanı kabir zarlarıyla örten kozmik zaman-tozlarını silkmek, arıtmak, varoluşun ilk şartıdır.

Tarih gibi ağırbaşlı, zaman gibi durmak nedir bilmeyen hız ve tempo toplumu olmak demektir, Diriliş Toplumu olmak. Diriliş Toplumunu, işler bir saat gözler önünde canlandırır. Ama bu saat, mekanik bir saat değil, mekanik olduğu kadar organik, organik olduğu kadar dinamiktir de. Arka planında da meta-

fizik bir saat çarkının döndüğü bilinçle dolu canlı bir saat.

Devrim, zamanda dışa doğru bir patlamadır; diriliş ise, içe doğru bir derinleşiş. Zamana dalış ve çıkış ve her dalışta zamanı «ben», «ben»i zaman haline getirerek, tarih incisini yakalayıp çıkarıştır.

İZİN

Diriliş Gününe kadar (ilâ yevm-i yûbesun) izin verilmiş şeytana ayartı için. Böylece bu da onun görevi olmuştur. **Doğru Yol**'da ilerleyen inanmış kişiyi sürekli olarak yolundan alıkoyma işi. Böylece de o sürekli olarak uyanık olma zorunda olacaktır. Dosdoğru giden yol ve ona sürekli saldırış. Yolun öneminden ileri gelen bir özellik. Yol kesiciler, soyguncular, şüphesiz, değerli kervanların geçtiği yolları kollarlar.

Bir kişinin hayat macerasında olduğu gibi toplumların hayat akışlarında, yani tarihin içindeki varoluş gerçekleştirmelerinde de, şeytanın, aldanışın, ayartının, sapıklığın malı olmuş peryotlar vardır. Yani izin verilmiş dönemler.

Ama bir gün gelir, izin biter. İzin bittiği halde, silkinip doğrulmayan topluluklar ne hazin «etnoğrafik malzemeler», adeta arkeolojik yığınlar ve kümelerdir.

İnsan böyle bir uğurlu saati nasıl kaçırır? Toplumlar böylesine mutlu yılların göz göre göre yitip

gitmesine nasıl razı olur? Nasıl olur da şeytana, kötülüğe, çirkine, yanlışa, yalana sürekli kendi işlevlerini yürütme izni verildiğini sanabilir insanoğlu?

İzni böylesine mutlak anlamda alma, «izin» kavramına uymaz. «İzin», şart ve süreyle sınırlı bir işleyiş özgürlüğüne yataklık edebilir. Yoksa kayıtsız şartsız ve süreyle bağlı olmaksızın verilen izne izin denemez. Buna, dense, dense, yetkinin temelden devri denebilir.

Şeytanın kopardığı izin kesik kesiktir. İnsanla onun savaşı sürüp gidecektir, ama zaferi hiçbir zaman uzun ömürlü olamayacaktır onun. İnsan, suç ve günahları yüzünden kimi zaman onun tutsağı olur. Ama, kimi zaman da, gün gelir, onun elinden kurtulacak fırsatlar doğar. Bu sefer, darbe indirmek sırası inanmış insana gelmiştir. Artık yıkılışa ve düşüşe uğrama sırası şeytanda. Allah'ın rahim, rahman, kadir ve öbür isimlerine sığınan yaratıkların en üstünü insan, devirecektir onu. Böylesine büyük ve ulu fırsat anı nasıl kaçırılabilir?

Çirkinin, yalanın ve kötünün hüküm süreleri, yani onlara verilen etki izni, iyinin, güzelin ve doğrunun hüküm sürelerinden, tabiatları gereği daima daha kısadır. Düşünmek gerekir, çirkinin güzelden, yalanın doğrudan, kötünün iyiden, çürüğün sağlamdan daha uzun ömürlü olmasına nasıl ihtimal verilebilir? Çünkü : bunların umudu yoktur. Oysa olumlu özellikleri çevreleyen umut ve sevinç hâleleri gözükür daima.

Karanlık umutsuzdur. Işıktır umutlu olan; umudun tâ kendisidir, hatta umuttan fazla bir şeydir ışık. Onun öteyi, ileriyi gösterme özelliği vardır, karanlığınsa sadece dört yönü örtme, kapatma karakteri.

İnanmış kişi, bu yüzdendir ki karamsar olamaz Kötümser olamaz o, oportünist olmadığı gibi. O iyimserdir.

Yarışatıyla atsineği nasıl bir ve eşit olabilir? Sokratesin meşhur imaj çerçevesinde atsineği saydığı filozof, nasıl devleti sadece uyarma görevinde ise, ruh için metafizik atsineği olan şeytan ve onun güçleri, sadece hedefine dosdoğru giden inanmış kişiyi kamçılama şartlarından bir bölüğünü oluştururlar.

Hazreti İbrahimle Nemrut, Hazreti Musa ile çağındaki Firavun, Ulu Peygamberle Ebû Cehil, Mehdi ile Deccal, nasıl etki ve güç bakımından eşit olabilirler?

Firavun, Nemrut ve Ebucehil ve benzerleri yerin dibine batmışlardır ve ancak kötülüğün örnekleri olarak anılmaktadırlar; peygamberlerse hayırla anılmakta ve birçok insanlarca büyük bir dikkatle izlenmektedirler; meşale gibi insanlığı aydınlatmaktadır onlar.

⁂

İslâm Dünyası da 19. milâdî yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında olumsuz ve kötü etkilerin alanına girdi. Sanki güneşi tutuldu. Sanki bir samyeli esti. Sanki üzerine bir ölü toprağı serpildi Tarihin beklenmedik steplerinden. Ama, İkinci Cihan Harbinden sonra bir kımıldanış fırsatı doğdu. Fakat bu fırsatı İslâm dünyası ne kadar umutsuzca karşıladı! Halbuki, bitmişti izin. Şeytana verilen izin. Biten iznin yeniden başlamasına fırsat vermemek gerekirdi. Ama

ne yazık ki, İslâm Dünyası, bir yandan adeta bu fırsata hazır olmadığı izlenimini verirken ve bu sebeple de atılacak adımları en tereddütlü biçimde atarken, öte yandan sanki bu fırsat, en tabii bir şekilde gelmiş engelsiz sınırsız bir hakmış gibi, bir gün aksi kuvvetler hücuma geçmiyecekmiş gibi tembel ve gevşek bir davranış eğrisi içinde yalpalamaktadır. Halbuki, Batı kendini savaş sonrasında kısa sürede toparlamış ve şimdi yine savaş öncesindeki hücum haline geçmiştir. İslâm Dünyasının bu apaçık gerçeği göremeyecek kadar uyanıklıktan ırak oluşu ne kadar üzülünecek bir hâldir.

⁂

Bununla birlikte, büsbütün umutlar kaybolmamıştır. Asya ve Afrika'daki eksik de olsa uyanışlar ve kımıldanışlar daha bir müddet Batı'yı uğraştıracak büyük problemlerdir. İslâm Dünyasının kendisini toparlamasına hâlâ imkân ve fırsatlar mevcuttur. Şuurlu kesimlerde umutlar en keskin şekilde bilenmiştir. Delicesine değil ama yiğitcesine atılımlara zafer kapıları ardına kadar açıktır. Tarihin kötülük gücü, birikimini bütünleyemeden, iyilik, doğruluk, güzellik ruhunun temellerini yenilemek, yeniden onarmak ve sağlamlaştırmak olağan dışı değildir.

Sözünü ettiğimiz izin, mühlet anlamınadır. Mühlet dolar, kesilir, yeniden başlar. Mühlet vakasının bu özelliğini görecek gözlere muhtaç, Özülke. Tasavvuftaki kavramıyla kullanırsak, izne, (ruhsat)'a karşı, (azimet)'i koyacak iradelere.

⁂

Yanlışa, yalana, çirkine, kötüye verilen mühlet, bağışlanan etki süresi, gerçeğin, doğrunun, iyinin ve

güzelin ortaya çıkışıyla dolmuş olacaktır. Medeniyetimizin iyilik, güzellik, doğruluk, gerçeklik eserlerini geçmişte olduğu gibi vermeye, umut anıtlarını dikmeye ve yükseltmeye çalıştıkça, karşıtlarının yıkılıp devrileceği, etkisiz hâle gelecekleri gün ve saat gelip çatmış olacaktır. Sadece politik değil, aynı zamanda ahlâkî ve kültürel diriliş filizlendiği an, Diriliş nesli aşk ve feragatla kendi hayatlarını Hakikat Uygarlığının Yeniden Doğuşuna gömdükleri an, kötülük sistemleri olan kapitalizm ve komünizm damarlarımıza geçmiş bulunan kan emici dişlerinin çürüyerek dökületeceği vaktin altın saati gongunu bütün ufukları çınlatacak şekilde çalacaktır.

KÖRDÜĞÜM DEĞİL

Her şeyden önce meselenin ne olduğunu açık ve seçik olarak bilmek gerekir. Geçmişte olduğu gibi şimdi de bu noktanın üzerinde gereği gibi ve yeteri kadar durulmadığı ne yazık ki bir gerçektir. Yıkıntı, sarsıntı, çöküntü... hangi uğursuz kelimeyle adlandırılması uygun düşerse düşsün, bugünkü durumumuzda, karşısında kaldığımız problemin teması medeniyettir. Sadece bir ülkenin, bir devletin, ya da bir halkın problemi değil, bir medeniyetin, dolayısıyla o medeniyet çevresinde bulunan bütün ülke ve halkların problemidir bu. Bizim de içinde bulunduğumuz, son atılımı bizim tarafımızdan yapılmış olan medeniyetin. İslâm Medeniyetinin. Her medeniyetin tarihi dönüm noktalarında olabilir bu. Ama, zamanında problemin kaynağına inme ve ona göre çözümler getirme sağlıklı gelişme için şarttır.

Dün, probleme çare bulamayışımızın asıl sebebi, sarsıntıyı bir medeniyet sarsıntısı olarak değil de, bir devlet sarsıntısı şeklinde anlamamız, yorumlamamız ve değerlendirmemizdir. Belki bizi bu yanılmaya sürükleyen şey, devletimizin aynı zamanda bütün bir

medeniyet devleti oluşuydu. İlk bakışta göze o çarpıyordu. Gerçekteyse, devletle ilgili bozukluklar da medeniyetçe sarsılışımızdan doğuyordu. Yani bir sonuçtu, bir sebep değil. Hatta bunu böylece değerlendirip çözümleyemeyişimiz de düşünce dünyamızın bir çözüntüye uğramasından ileri geliyordu. Çöküş, medeniyetimizle olan ilişkimiz plânında olduğu halde, onu saf olarak devletle ilgili oluş ve kuruluşlarda gördüğümüz için, elimizdeki imkânları daha çok o yönde harcadık. Oysa dikkatimizi ve enerjimizi irtifa kaybeden medeniyet tansiyonumuzu eski seviyesine yükseltme yönünde kullanacaktık.

Medeniyetler dağ silsileleri gibi yanyanadırlar. Birinden birinde olan bir patlayış, volkanik olay, öbürlerinde de etkisini gösterecektir. Küçük Ağrı'da görülen bir yükselme veya alçalma, yanıbaşındaki Büyük Ağrı'da da sarsıntılara, seviye değişikliklerine sebeb olur. Medeniyetimiz de, Batı Medeniyetinin dengeyi bozması karşısında yeni bir atılım yapmak zorundaydı. Bu, sonradan istemeyerek girdiğimiz Batılılaşma olamazdı. Batılılaşma medeniyet kazanma iddiası altında medeniyet yitirme olayıdır. Medeniyet taklit edilemez. Karşılıklı etkilenme başka bir oluş, taklit başka bir oluştur. Taklit, medeniyetçe soysuzlaşma ve tükenme demektir. Komşu ve çok defa da rakip olan medeniyetin yeni gelişimini gözönünde tutan yeni atılım ise bir taklit değil, varoluş şartıdır.

Bir atılım yapmamız şarttı. Nasıl ki, Avrupa da İslâm önünde bir atılıma ihtiyaç duymuş ve rönesans hamlesine bu sebeple girişmişti. Bu sefer, düşünce, inanç ve estetik yönünde bir tazeleniş atılımına girişme sırası bizdeydi. Fakat, devletle medeniyeti öz-

deş sanma yüzünden, bu ruh ve zihin tazeleniş ve yenilenişi gerçekleştirilmemiş, bu ihtiyaç anlaşılamamış, devlet düzeninde aranıp durulmuş çıkış noktası. Çöküntü sürüp gitmiş bu yüzden. Bir gün gelip de yıkıntı gözle görülür, elle tutulur hale gelince de, bu kez, eski teşhisin tefritine (darlaştırıcılığına) karşılık bir ifrata (aşırılığa) saplanılmıştır. Eski teşhis, medeniyet vaziyetalışımızın bütüncül buhranını kabul etmiyor, sadece bir bölümünde, bir kesiminde bir aksama varsayıyordu. Yeni teşhisse, artık bütünün veya bütünlerin buhranını kabul etmekle de yetinmeyip, mensup olunan medeniyeti toptan ve özü itibariyle suçluyordu. Bu iddia sahiplerine göre, biz bir medeniyet bunalımı içinde değil, medeniyet yanılgısı içinde idik! Yüzyıllarca hep bu yanılgıyı yaşamıştık onlara göre. Şimdi yapılacak olan, bu medeniyeti bütünüyle terk edip ebedî gerçek, güzel ve doğruluğun anıtı Batı Medeniyetine geçmekti. İslâm Medeniyetini bırakıp Batı Medeniyetini benimsemeliydik; medeniyet değiştirmeliydik, yani batılılaşmalıydık, onlara kalırsa.

Şüphesiz, tefrit, bu ifratı doğuracaktı. Nitekim batılılaşma havarileri arka arkaya sökün edip geldi ve bugünkü duruma düşürdüler sonunda bizi. Batı romantizminden onları uyandıracak nice tecellilerin olduğu çağımızda bile temelde aynı nakaratı tekrarlayıp durmaktadırlar. Marksizmin gelişi, aynı batı yanlılığının bu kez tilki postunu ters tarafından giyme tarzında bir biçim değişikliğinden başka bir şey değil. Yani marksizm batıcılığın yeni bir merhalesinden ibarettir.

Halbuki, medeniyetçe bir bunalım geçirmek her zaman ve her medeniyet için olağandır. Çağımızda da

Batı Medeniyetinin böyle bir bunalıma girdiği bir gerçektir. Her medeniyetin hayatında bir veya bir kaç önemli kriz dönemi olduğu konusu medeniyet tarihçileri ve tarih filozofları arasında tartışılıp durulmaktadır. Bir medeniyetin herhangi bir bunalım veya sarsıntıya uğraması her zaman o medeniyetin aleyhine kaydedilecek bir nokta değildir. Bu bir medeniyet duyarlığı meselesidir. Kimi ölü medeniyetler adeta sıfır noktasında hiç bir değişim veya etkiye uğramadan buzullaşmış, taşlaşmışlardır. Canlı medeniyetlerde bu duyarlık vardır. Bu sebepledir ki, bir medeniyetin şu veya bu yüzden bir bunalma geçirmesi, o medeniyet mensuplarına hemen onu terk hak ve hatta çok defa imkânını bağışlamaz. Yapılacak olan, bunalımın sebeplerini arastırıp derin ve köklü çözümlerle onu karşılamaktır. İslâm Medeniyeti, II - III. yüzyılında, bövle bir bunalım geçirmiş, Eski Yunan felsefesiyle hesaplaşmaya girişerek bunalımı atlatmasını bilmişti. Fazlasıyla ilerleyişin, hızın bunalımıydı bu. Ruhlardaki bilme susuzluğu bitmek nedir bilmiyordu. Bu yüzden aynı iştiha ile Yunan felsefesinin üzerine atıldı islâm düşünce dünyası. Bu atılışın travmasından doğdu bunalım. Ama, İmam-ı Gazâlî, Muhyiddin-i Arabi, Mevlâna Celâleddin-i Rumî, İbn-i Haldun gibi yenileyici önderlerin çalışmalarıyla islâm medeniyeti o yüce seviyesini yeniden buldu. Ancak şunu da belirtelim ki, o zaman, bunalım, daha çok bilim, düşünce, iç âlem ekolleri çevrelerinde hissedilmiş ve bu sebeple de yine aynı çevrelerce çözümlenerek giderilmişti. Fakat bu yeni bunalım adeta içten değil dıştan geliyordu... Batı'nın yeniden kendini buluşuyla dünyada olan sarsıntı, en çok da islâm dünyasını kuşatıyordu. Birincisinde, Eski Yunan, sadece, tarihî kalıntı olarak sarsıntısını yapıyordu. Halbuki, yeni Batı,

canlı bir organizma olarak müslümanların karşısına çıkmıştı. Birincisini kendi bilgi ve sezgi gücüyle yoklayıp çevreleyen medeniyetimiz, bu kez, adeta hiç bilmediği ve tanımadığı bir güç tarafından, yabancı, yeni bir yaratığın gücüyle yoklanmış ve çevrelenmişti. Hatta sanki ondan da öte bir durumdaydık; sanki karşımızda gerçek bir kuvvet değil de bir heyûla, bir öcü vardı. Onunla savaşmaktan başka çare göremiyorduk. Onunla yapılan her savaş yitirildikçe de aşağılık duygusuna saplanıyorduk. Bu aşağılık duygusudur ki bizi tarihî taklit hadisesine sürükledi. Sonunda kendi kendimizden toptan şüpheye düşerek, tam anlamıyla karşımızda heyûla biçiminde tasarladığımız deve teslim olup gittik. Düğümü çözülmez bir büyüyle elimiz kolumuz bağlanmıştı sanki.

Oysa, dediğimiz gibi yapılacak olan onu incelemekti. At üstündeki ispanyolu görüp ikisini gereğinde ayrılıp birleşen iki canlı parçadan oluşmuş tek bir yaratık sanarak korkunç, yenilmez yeni bir varlığa çattığı zehabına kapılan Amerikan yerlileri gibi şaşırıp kalmamalıydık. Ne gibi bir değişim olmuştu dünyada ve Batı'da? Bu denge niçin bozulmuştu? Bunu yeniden nasıl kurabilirdik? Olup biteni yeniden anlayabilecek bir düzeye nasıl yükselebilirdik? Nasıl bir sıçrama yapmalıydık? Medenivetimizin derinliklerinde kurtarıcı çözümler gizli değil miydi? Bu soruların cevaplarını araştırmalıydık. Sathî, ifratçı ve tefritçi teşhislerden kaçınmalıydık. Duraklayan düşünme ve ruh gelişmemize yeni bir açılım kazandırmalıydık. Bunu yapacağımıza ilkin, maddî güçlenme çareleriyle oyalanmakla vakit yitirdik. Sonra da problem anakronik hale gelince, kendi kendimizi inkâr ederek, işin içinden çıkacağımızı sandık. Böylece de kaçınılmaz büyük düşüş ne yazık ki gerçekleşti.

Ansızın güçlü bir düşman karşısında kalan insanın hep bazusunu, kol ve tırnaklarını idman v.b. ile güçlendirme çalışmasına benziyordu uzun süre yaptığımız. Halbuki zayıf düşen bünyeyi besleme v.b. suretiyle güçlendirmek için fırsat arama, güçlendikten sonra düşmanla ana hesaplaşmaya girişme gerekirdi. Batı bizi oyalayıp güçlendi daha önceleri. Biz aynı şeyi yapamadık. Doğrusu o da buna fırsat vermemek ve bizim bu yöne dönmememiz için elinden geleni geri komadı. Bu strateji uygulanmayıp yenme de mümkün olmayınca karşımızdakini yenilmez kabul edip teslim olmaktan başka çıkar yol bulmadık. Onu güçlendiren sebepleri ciddi bir şekilde araştırma zahmetine katlanmayı göze alamadık. Ya da zayıflayışımızın köküne inip onu giderici çarelere dönmedik. Kendi kendimizi inkârla kurtuluşu karşımızdakine teslim olmakta bulduk. Köleleşmekte aradık kurtuluşu. Batı da bizi bir kere teslim alınca, bir daha uyanmamamız ve dirilmememiz için, ilkin, ruh ve zihin güçlerimizi iptal etmenin kurumlarını geliştirdi, kadrosunu yetiştirdi içimizde. Şimdi, islâm ülkeleri bu kadro ve kuruluşların adeta işgali altındadır. Öte yandan toplumumuz ve insanlarımız da büyük düşünce ve ruh atılımı yapma yetisinin dumura uğraması sonucu taşlaşmanın sancısı içinde kıvranmaktadır.

Kurtuluş, ya da diriliş mümkün değil midir? Şartlar ne denli ağır olursa olsun böylesine bir umutsuzluğa saplanmak doğru değildir. Her güçlükten eninde sonunda kurtulmayı bilmiş ülkeler ve milletler olmuştur. Kahraman böyle durumlarda ortaya çıkandır. Kurtulacak toplum mutlaka kahramanlarını ortaya çıkaracaktır. Alınyazısını tam bilmediğimize göre tam bir karamsarlığa düşmek anlamsızdır. Allah'ın kullarına

çok büyük lütufları vardır. Yeter ki onlar buna lâyık olmayı bilsinler. Onları «karanlıklardan nûra» her zaman çıkarma gücündedir Allah. Yeter ki, henüz tam nesli kesilmemiş ve bir yandan da yeni nesillerden arasına katılanlar olan inanmışlar topluluğu, gereken samimilik ve fedakârlıkla O'na ve O'nun yoluna sarılsın. Teşhisi tam koysunlar ve çözümün en köklüsüne sarılsınlar inananlar. Krizi, tehlikeyi küçümsemesinler, geçmişte atalarımızın yaptığı gibi. Ve tam umutsuzluğa düşüp kurtuluşu imkânsız görerek kendini, kendi medeniyetlerini inkâr bataklığına saplanmasınlar, daha sonrakilerin yaptığı gibi. Problemin medeniyet problemi olduğunu bilerek, kurtuluşun yalnız ve yalnız kendi medeniyetimizi içimizde ve dışımızda diriltme savaşında toplandığını görerek, bütün varoluş güçleriyle bu uğurda ölüm kalım dâvasının sevdalıları olsunlar.

GERÇEKLEŞME ŞARTI

Yeni islâm aydını, soyut bir islâmı değil, somut bir islâmı gerçekleştirmeyi hedef almalıdır. Bu «soyut» kelimesiyle islâmın mücerrede dönük yanını kasdetmiyorum şüphesiz. İslâmın mücerret yanının da gerçekleştirilmesi, «somut islâm»ın gerçekleşimi ile mümkün olacaktır.

Hayattan, realiteden, tarihten ve tarih şuurundan kopuk olmamalı, ülkü, islâm ülküsü. İslâmı, ruhî, sosyal, politik, ekonomik, kültürel, estetik, bütün yönleriyle gerçekleştirme demektir somut islâm ülküsü.

Bir anlamda da, çağdaş olmak demek, somut olmak.

Çağdaş olmak için, İslâmda «reform» yapma gereğini duyanlar, temelde, islâmın ruhuna aykırı bir tutuma saplanmışlardır. Halbuki üzerinde reform yapılacak olan, islâm ruhu değil, müslümanların psikolojileri, davranışları ve örgütlenişleriydi. İsim ne olursa olsun, önemli olan, islâm ruhuna dönüş ve ordan alınacak yeni hızla, çağda, islâm uygarlığını somut

olarak gerçekleştirme savaşına girişmekti. İşte, bizim, Diriliş dediğimiz de bundan ibarettir.

İslâm ruhuna dönüş, islâmı yeniden somut olarak gerçekleştirme, her şeyden önce bir inanç meselesidir. İslâma ve islâm medeniyetine inanmayla başlar diriliş. Öbür medeniyetler, düşünce ve inanç sistemleri, ideolojiler üzerine kafa yormuş insan, insanlığın çırpınıp aradığı hakikat medeniyet ve sisteminin islâm öğretisinde bulunduğu gerçeğine, araştırmalı bir imân çözümü sonunda ermiş bulunmalı.

Somut inanç dünyasını kurabilmek için düşünce çilesini çekmesi gerekiyor demek ki müslüman aydının. İnanç dünyasıyla düşünce dünyasını birbirinden koparmamak gerekir. Düşünce dünyası, inanç dünyasının ümüslü toprağıdır. Ancak burada bir incelik yatmakta : inanç dünyasıyla düşünce dünyasının birbiriyle sıkı ilişki içinde oluşu, ne tek taraflı bir bağ sanılmalı; ne de inanç dünyası, düşünce dünyasına tâbi, kişiliksiz, gölge bir dünya olmalı (işte, reformcuların hatası buradan doğuyor. Çünkü; onlar inancı, imânı, aklın, bilgi ve düşüncenin güdük bir tâbii yapmak istediler, bilerek bilmeyerek veya güçlerinin yetersizliği sebebiyle); tersi de doğru : çok geniş ve yumuşak bir anlamda inanca tâbi olması gereken düşünce dünyası da bu tâbiliğini büsbütün bir esaret ve mahkûmiyet haline getirmemeli, kendi dünyasında bir içdüşünce dinamizmi ve özgürlüğü bulabilmeli. Ancak bu bağımsızlık ve özgürlük, medeniyetin ideasını tahribe yönelmemeli, tam tersine, inanç ve düşünce özgürlükleri, elele, yanyana, birbirlerine destek ola ola, medeniyet binasını yeniden yükseltebilmeli.

Aynı kural, bilim ve sanat plânında da geçerli. Her alan, genel medeniyet ideasına uyma noktasın-

da birbirine uyumlu, iç gelişmelerinde ise, belli bir özgürlüğe sahip olmalıdır ki, medeniyet bütün cephelerde erişilebilecek en uçsuz bir zenginlikle somut olarak dirilişini gerçekleştirebilsin.

İslâm, kuruluşunda da böyle bir somutluk içindeydi; müslümanlar, İranla Bizans'ın savaşını dikkatle takib ediyorlar, dünya politikasını izliyorlardı. Habeşistan'a göç ederek dışarıda da bir site kurma girişiminde bulunuyorlardı. Hazreti Peygamber, hükümdarlara mektuplar ve elçiler göndererek onları islâma çağırıyor ve onlarla ilişkiler kuruyordu. Savaşlar yapılıyor; şairler, islâm inanç ve savaşını yine o günün şiir akımları içinde dile getirmeye çalışıyorlardı. Bir okuma yazma seferberliği başlamıştı. Sosyal örgütler kuruluyor, zengin - fakir taşlaşmış kast biçimi tabakaları kırılıyor, yerine eşitlik ve adâlet kurallarına uygun yeni bir toplum oluşturuluyordu. Onlar inançlıydılar, umutluydular, dinamik idiler. İşte büyük ve eşsiz islâm uygarlığı böyle doğdu. En yüksek bir seviyede oldukları zaman karşılaştıkları yunan uygarlığı metinlerini küçümseyerek bir kenara itmediler. Onu incelemek, gerekirse ondan yararlanmak, tehlikeleri varsa onları da bilmek ve önlemek istediler. Bu çalışmanın zarureti yanında bazı tehlikeli, yıkıcı akımlar doğurması da kaçınılmaz oldu. Mutezile mektebi böyle doğdu. İbn-i Rüşd'de en yüksek noktasına kadar varan bir materyalizm havası belirdi. Ama, canlı, somut İslâm Uygarlığı, sırf akılcılığın karşısına İmam-ı Gazali'nin mektebini, materyalizmin karşısına, Muhyiddin-i Arabi, Mevlâna Celâleddin, İmam-ı Rabbani ve öbür din yolunu tazeleyen önderlerin, yenileyicilerin kurucuları olduğu manevî mektepleri, tasavvuf ekollerini çıkardı.

Sanatta canlılık ve somut gelişim ise, daha uzun bir süre devam etmiştir. Minyatür, mimarî, yazı, süsleme, çinicilik, musiki gibi güzel sanatların bütün alanlarında dünyanın en zengin ve ince sanatının eser sergileriyle doldu tarih. En son, Osmanlı mimarî ve musiki ekolleriyle kapanan canlı dönem islâm medeniyetinin sanat cephesi, kıyamete kadar yaşayacak ve anılacak dev eser kompozisyonlarını insanlık dünyasına armağan etmiştir.

Edebiyatta, Araplardan sonra Acemlerde, Acemlerden sonra veya ona paralel olarak Türklerde ve Hintlilerde dünyanın en büyük edebiyatlarından birinin kuruluşuna şahit oldu tarih.

Bütün bunlar, her alanın hem birbirine bağlı, hem kendi iç âleminde özgür olması, gibi görünüşte birbirine zıt, fakat büyük medeniyet vakıasının zenginliği ve cesitliliği, muazzam yapısı yönünden zarurî olan, olağanüstü bir kompozisyon dehasının gerçekleştirilişiyle oluştu.

Sonra bir duraklama devrine girildi. Önce düşünce ve bilimde, sonra edebiyatta, en son musikide duraklama veya Rönesans sonrası Avrupasının ilerlemesini dengeleyememe çığırı başgösterdi. Bu düşüş, hızla gelişerek bugünkü duruma, Avrupa'dan gelen her akımın adeta paspası olma durumuna kadar götürdü bizi.

Ülkenin bu duruma düşüşü, inancını yitirmemiş müslümanları hayattan çekilmeye, bir nevi tecride sürükledi. Bu, bir nevi, islâmın hayat, tabiat, realite ve tarih içinde metafizik yasantısı demek olan özüne ve anlamına avkırı, somutluktan kaçış, kısır soyutluğa saplanış sürüklenişi oldu.

Şimdi, Islâm ülke ve insanlarının yeni diriliş atılımında, hayata realiteye, tabiata ve tarihe, somut kapılardan girme çığrının açılış savaşıyla karşı karşıyayız. Bu çetin bir savaşı kabul etmek gibidir. Ama varolmak veya olmamak da nefsimizle bu savaşa girişebilme konusunda yapabileceğimiz güçlü pazarlığa bağlı.

DİRİLİŞ RUHUNA DÖNÜŞ

Diriliş bir ruhtur. Ortaya çıkış biçimleri, şartlarla o ruhun karşılaşmasından doğar. Karga veya kartal, baykuş veya aslan, belli özlerin donanımıyla görünürler. Silâhlarla ruhu birbirine karıştırmamalı. Mızrak, tüfek veya füze, hep aynı saldırış veya korunma içgüdüsünün ve ruhunun zaman ve imkânlar içinde kavuştuğu tekniğin ayrıntılarıdır.

Şartların hakkını ve daha doğrusu gücünü inkâr etmeden bilmek gerekir ki, asıl olan ruhtur. Şartları zorlayan diriliş ruhudur, insanları ve toplumları ayağa kaldıran, Tarihin belini doğrultan diriliş ruhudur.

İlk insan ve peygamberlerden, Son Peygambere ve son insana kadar, balözünü vahiyden alan hakikat ruhu, saf halde veya binbir dozda karışımla, bütün aksiyonların, oluş ve olduruşların, medeniyet doğuruş ve yoğuruşlarının ana kaynağı olagelmiştir.

Ne zaman ki, ruh durağanlaşmıştır, o zaman aksiyon sönmeye yüz tutmuştur. Ne vakit ki, ruhun dirilişi boy gösterir, o vakit insanın ve toplumun hayatında yeniden doğuşun gülleri açar; medeniyet ocağından bahar tüter.

Ruh, aşkla dirilir. Hayvan ruhu, hayvanî aşkla. İnsan ruhu, ilâhî aşkla. Tanrı aşkı, varoluş sebebidir. Ondan uzaklaştıkça hayvana yaklaşır, hatta, kimi zaman, Ulu Kur'ân'ın buyurduğu gibi, hayvandan da aşağı düşer. Çünkü : hayvan bile, Tanrı'nın yasak etmediği ve yüce ruh dünyasının çevresine halkaladığı yaratış düzeninin bir parçasıdır. Ama şeytana uyan insan, **Tanrı'ya doğru**'yu değil, **Tanrı'ya karşı**'yı seçmiştir. Ne kötü bir seçiş. Ve bu yüzdendir ki, en aşağıya, belki şeytandan bile aşağıya inmektedir. Çünkü : bir bakıma şeytan bile, baştan çıkarmayla görevli. Fakat, sen, ey, Tanrı'ya karşı olmayı seçen insan, neyle görevlisin?

Seninkisi, kendini aldatıştır. Atlas kumaşta güve yeniği olmaktır, alınyazın.

*
**

Ruhun savaşı bitmeyecek ve ruhun düşmanı ne denli güçlü olursa olsun, bu savaş, ruh cephesince yitirilmeyecektir. Ve eksiksiz olarak her zaman için, lâyık olunan her vakit için, vâdedilen ruhun zaferi mutlaka gerçekleşecektir.

İnsan, meleklerden üstün statüye erme direnişini gösterme çabasını hiçbir zaman kaybetmeyecek ve diriliş erleri her zaman ufukta gözükecektir.

Ruhun diriliş yatırımı, her vakit yemişini verecektir, vermeye devam edecektir.

*
**

Yüzyıllardır ölüm sularında ruhu çırpınan İslâm dünyası, dirilişin ilk şartlarını zorlamaktadır bugün. Yeniden - doğuşun fecri zorlanmaktadır. Geceye, Avrupa'dan üzerimize çökmüş olan kâbus gecesine, ha-

kikat dinamiti fitilini bırakmak üzeredir. Ruhun şimşeği, bu geceyi şerha şerha yaracaktır, lâyık olunduğu an.

Ama, bu kolay olmayacaktır. Ruhun dirilişi erleri yetişmeden, islâm ruh ve kültürü, düşünce ve ahlâk, medeniyet ve edebiyatı, Batı çizgisini aşmadan ve insana yeni ve derin bir iç aydınlanış ışığı olmadan gerçekleşmeyecektir bu.

Yalancı umutlara paydos!

Politik ve ekonomik gelişmeler iyi bir işaret olabilir. Ama, bu, aldanışın, kendini aldatışın, vakit kaybedişin, veya kaybettirişin derin kuyusu da olabilir.

Ruhun dirilişine, islâmın insan ruhunda yeniden çiçeklenişine yönelmeyen, sadece arkeolojik bir kalıntı halini almış bir muhafazakârlıktan ibaret kalan, paranın veya kitle nüfuzunun gururuna saplanıp kalıştan ilerisine geçemeyen davranış serileri, bozkır yeşilliği gibi bir anda serpilip realite güneşinin ilk yakışında sararıp solmaya, kurumaya ve biçilip zaman deposuna doldurulmaya mahkûmdur.

*
**

Zaruretler affetmezler. Zaruretlerin katmer üstüne katmer, elmaslaşmış kütlesi olan Tarih, hataları affetmez. Af, temel hatalar için değil, teferruat içindir. Ya da en azından temel hataları dengeleyecek, azim, irade ve kahramanlığı gösterecek ruhlara bağışı olabilir Allah'ın.

Psödopotlar (yalancı ayaklar)la değil, gerçek ayaklarımızla, diken ve balçıklara bata bata, kurşundan realite dağlarını, ruhumuzun dişleriyle parçalaya parçalaya, ilerlemek zorundayız.

Aşk, kuvvetimiz, samimiyet ve halisiyet kudretimiz, hakikat rehberimizdir.

⁂

Büyük Eser'in meşalesini ruhumuzda yeniden yakarak, her şeyimizi hakikî sahibinin yoluna adayarak, gecemizi ve gündüzümüzü ruh şöleniyle aydınlatarak, maddeye ve putun her türlüsüne tapışı tepeleyerek, şöhret zakkumunu parça parça ederek, hizmetten daha ulu bir yol bilmeyerek, çile harmanisine bürünerek İnanç Sitesini yeniden kurma, inşâ etme işini omuzlayalım.

Yardımcımız Allah olacaktır.

ÖLMEYEN MİLLET RUHU

Bütün müslümanlar bir millettir. Böyleydiler, zayıflamış da olsa hâlâ öyledirler ve Allah'ın izniyle Diriliş Neslinin ortaya çıkıp tarihî görevini yüklenmesiyle de, en kesin ve keskin biçimde, yeniden, öyle olacaklardır.

Batılılar ve komünistler, bütün güçlerini, müslümanların Tek Millet Olma Realitesini ortadan kaldırmaya sarfettiler yüzyıldır. Müslüman halklar arasındaki tek milletlikten doğma bağları gevşetmek, koparmak için, olağanüstü bir çaba sarfettiler.

Bütün müslümanlar yeryüzünde bir tek millet olmanın şuurunu taşıyorlar, hayatını yaşıyorlardı. Batılılar ve komünistler, kültür vasıtasıyla bu **şuuru**, siyasî, teknik ve ekonomik güçleriyle de bu **hayatı** bozma, yıkma ve İslâmdan ayırma cezbesinde çarpılmışlardır.

Bu şeytansı ve deccalsı çalışmalarıyla birtakım sonuçlar elde ettiler. İslâm Ruhu'na bağlılığı köreltme, siyasî birliği parçalama, bir zincirin halkaları olan müslüman halkları birbirinden habersiz, birbiriyle il-

gisiz hale getirme yönünde bir ölçüde muvaffak oldular.

Irkçılık, komünizm ve benzerleri tohumları saçtılar islâm ülkelerine, cinsî ahlâkı, saygı ve sevgi ahlâkını soysuzlaştırmak için, çekici ve şoke edici modern metotların hepsini kullandılar.

Kaya gibi sağlam Millet Ruhu'nu uzun süre sarsamadılar bile. Ama, aydın denilen tabakada birtakım gedikler açmasını becerdiler. Ve o gediklerden girerek, demir gibi sert Millet Ruhu'unu fareler gibi kemirmeye başladılar. Ağızlarından demir eritici asit salyalarını salgıladılar.

Önce geçmişle kültür ilgisini kesmeyi başardılar. Milleti, kendini kuran, ruh ve aksiyon kahramanlarının hatırasından uzaklaştırdılar. Batı propagandası, resmî eğitim ve öğretim proğramı halini aldı. Kendi bilginlerini, şairlerini, her alandaki sanatçılarını, kendi devlet adamlarını tanımayan, kendi kültür ve medeniyetine yabancı nesiller yetiştirmenin düzeninin kurulmasını sağladılar.

Ancak, bütün bunlara rağmen, İslâm Dünyasının her tarafında halk, bu beyin yıkama plânına, eşsiz bir sezgiyle karşı koydu, mistik bir güçle direndi.

İkinci Dünya Savaşı'nın verdiği fırsatla, halkın şuuraltına sığınmış bulunan Millet Ruhu, tekrar günışığına, kitlelerin şuur plânına çıkma denemesine girişti.

Bu girişim, bir yandan olumlu bir islâm neslini —ki biz ona Diriliş Nesli diyoruz— oluştururken, öte yandan, savaştan sonra Batılıların ve en çok da komünistlerin gizli açık çalışmalarıyla, Batı tipi, daha doğrusu taklîdi bir aktivite görünümünde kullanılma tehlikesiyle karşı karşıya geldi.

Yâni, bir yandan, yepyeni ve taptaze bir şekilde Millet Ruhu oluşur ve biçimlenirken, öte yandan, kaybedilmiş gençlik, şartlandırılmış aydın tabakaca, görünüşte uyanış ve başkaldırma adı altında, Tarihe ve Millet Ruhu'na kökten yabancılaşma hareketi doğurulup, serpilmesi gözle görünür bir hal aldı.

Müslüman aydınlar arasında doğan ve bütün islâm ülkelerinde bütünleşerek kitleye yayılmanın yolunu arayan İslâm Milleti Ruhu'nu söndürmek, gözlerden ve gönüllerden, ruhlardan ve kurumlardan, halktan ve devletten tecrit ederek, sınırlı bir yeraltı havasında boğmak için, geçmişin yaralarıyla ürkek hale gelmiş ruhlara panik salmak kasdıyla meydanları, yolları tuttular. Adam öldürmeler, her yöne infilâk saçmalar, gizli açık örgütlenmeler aldı yürüdü. Amansız propaganda güçleri de durmadan ruhların kafasını uçuran gözle görünmez bir giyotin gibi işledi durdu, işleyip duruyor.

Fakat, ne yaparlarsa yapsınlar, Allah'ın izniyle, maskeleri düştükçe, Diriliş Nesli, kalitece ve sayıca büyüyüp geliştikçe, Millet şuuru dirildikçe, üzerimizdeki Batı'dan gelme, medeniyet ve kültür cilâlı ölüm tozları silkelenip dökülünce, Millet Ruhu, karışımdan ayrılan altın gibi ortaya çıkacak ve yeniden İslâm Uygarlığının İnsanlığa ışık tutan meşalesi olacaktır.

Ey, ilk insandan bugüne kadar gelmiş Hakikat Medeniyeti'nin ölümsüz anıtlarını yükseltmiş Ulu Milletin, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed Milletinin, tek kelimeyle İslâm Milletinin, elini çağdaş suçların iğrenç balçığına dokundurmamış mâsum çocukları! Uyanınız, Diriliş Ruhu'na eriniz. Parçalanmış, bölünmüş, maddî ve manevî kölelik ve düşüşün

her türlüsüne uğramış Milletinizi yeniden derleyip toparlayınız. Yeniden Tek Millet olmanın yolunu açınız.

Hak ve halk, sizden bunu bekliyor. Tarih ve Kader, sizin bu ülkü atılımınıza gebe.

Bu, ateşten yakıcı yükü omuzlarsanız, mükâfatını Allah verecektir. O'nun ne büyük bir bağış ve armağan olduğunu tasavvur bile etmek güçtür. O'nun yaratış dünyasını önceden hayal etmenin mümkün olmaması gibi.

Ama, bu görevden kaçarsak, kaçınılmaz sonu düşünmek azabından bizi Allah korusun.

BİÇİMCİLİKTEN ÖZCÜLÜĞE

Her medeniyet, duraganlaşmasında, biçimciliğin etkisini görüyor. Özcülüğün ikinci plâna düşüşünü. Kurtuluş, bu akışı tersine döndürmekle başlar.

Biçimcilik, bir saplantıdır. İbda ruhunun, ruh içindeki sürekli diriliş tomurcuklanışının sona erişinden, ruhun kısırlaşmasından ve verimsizleşmesinden doğar.

Özcülük, suyun kaynağından tükenmezcesine kaynayıp durması örneğiyle gözlerde canlandırılabilir. Biçimcilikse, içine hemeninden sineklerin yumurtalarını koyverdikleri, kurbağaların kirlettiği durgun su birikintileriyle.

Özcü olmak demek, biçim idealinden mahrum olmak demek değildir. İçten durmaksızın oluşan, yenilenen ve tazelenen öz, kendini, zamanda ve mekândaki kristalleşmelerinin toplamı olan biçimler birliğiyle fizik varoluşunu tamamlayacaktır, ister istemez. Biçimcilikse, özün iç oluşumunun duruşu ve eski kristalleşmelerin bir öz gibi insan ruhunu etkisinin altı-

na alması demektir. Biçimcilik, sonuçta, biçimin de ölümüne yol açacaktır, onun yenileyici kaynağını kuruttuğu için.

Özcülük, sağlıklı bir biçimlenişi içerir. Ama biçimcilik, özün giderek zaman içinde yokolup gitmesine yol açar.

Özcülük, biçimin reddi değil. Onda, biçim, kendi sınırından çıkmaması şeklinde ortaya çıktıkça, yaradılış sırrına ve akışına ters düşmeyecektir.

Biçimcilik, kelime oyunları ve nüanslarının bitmez tükenmez tartışmasının kapısını açar ve ruhun enerjisini boş bir davranış serisinde tüketir durur.

Biçim doğurma cesareti olmayan veya biçimlenişin her türlüsünden kaçan saf özcülük iddiası da, gerçekte, biçimciliğin tersine dönmüş bir yüzünden başka bir şey değildir.

Büyücülük, biçimciliktir. Ama din, bütün şekil ve merasimleri bütünüyle, gerçek özcülüktür. Özden mahrum, anlamdan yoksun, aşk özünden soyutlanmış ayin, bir büyücülük biçimciliğine dönüşmüş demektir.

Sadece düşünceleri ve duyguları verme, sanatta gerçek özcülüğe aykırı, bir başka biçimcilik türüdür. Sırf biçimi amaçlamış sanatla bu tür sanat arasında, gerçek sanata uzaklık bakımından bir fark yoktur. Biri malzemenin kaotik biçimciliğinde, öbürü, görüntünün ölü billurlaşmasında durmak demektir. Gerçek sanat ise, kaynağı durmaksızın tazeleyen ve zenginleştiren bir duyarlık çilesinden, bu çileyi giyinecek sui generis biçimin kozmos dünyasına çıkış kahramanlığıyla yoğruluştur. Bu mayalanmadan bir doğuş,

bu çarmıha gerilişten dirilişe çıkmaktır gerçek sanat oluşumu.

*
**

İslâm Dünyası, uzun bir süre içinde ruhunun kaynayan özünün kristalleşmesi sonucunda çok zengin bir anıtsal biçim kompozisyonuna kavuştu. Fakat, ruhunun bir dalgınlık anında, kendisinin doğurduğu bu biçim kolleksiyonuna hayranlık duygusuna aşırı bir kapılma krizini geçirdi. Söylenecek her söz söylenmiş, dikilecek her anıt dikilmiş, erilecek bütün yücelikler tükenmişti sanki bu muhteşem görüntü önünde. Böyle bir sanı, ruhları kapladı ve aynı muhteşem tarihî tecrübeyi, bambaşka bir yönden, yeniden denemek düşüncesi olsun akla gelmedi. Daha doğrusu, akla gelen bu ihtimal bile, mevcut olana bir ihanet gibi kabul edilerek, denenmeye bile değer bulunmadı.

Giderek, gerçek yaşayış, bir taklit halini aldı. Öz biçimciliğe dönüştü. Derin kaynakla ruh arasına balmumundan bir perde gerilmeye başladı.

Örümcek, hayatın durduğu yerde, ağını örmeye başlamıştı artık. Tabiat ve tarihi sarsma ve yeni baştan yoğurma ruhu taşlaşmaya yüz tutmuştu. Biçimlerin tutsağı olma çığırı açılmıştı.

Bu sırada ise, Batı, kendine özgü bir özcülüğün peşindeydi. Bu arayıştan, maddeye, tabiata hakim oluşun yeni bir çizgisine ermesini bildi. Ordan giderek, İslâm Dünyasını ruhça şoke etmenin sırrını yakaladı. Şoke oluşun sonucu da, yenilgi ve tutsaklığın zehrini tatmak oldu.

Şimdi, yeni özcülüğün sınırlarına varmış bulunan Batı, uzun sürede, bir biçimciliğe saplanma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Batı bunalımı dediğimiz kriz, biraz da bu öz ve biçim kavgasının ruhlarda doğurduğu travmadan besleniyor. Bunu aşmak için son buluşu olan marksizm, biraz vakit kazandırsa da, özdeki durgunlaşmaya köklü bir çare olamayacaktır. Şimdiden, marksizm, çok şematik bir özcülüğe dönüşmüştür, bir donmuşluk ruhuna bürünmüştür. Bu, kendi kendini kapatışı kıracağı zannedilemez.

⁂

İslâm Dünyası ise, son yüzyıllarda biçimcilikten çektiğini çekmiş, yeni bir değişim ihtiyacıyla kıvranma kıvamına gelmiştir. Bu kıvranış ve kımıldanış, özcülüğe köklü bir dönüş yönünü alırsa, Tarih, yeni bir çağın eşiğinde demektir. İşte diriliş dediğimiz de budur. Yani, ölümsüz öz tohumlarından yeniden fışkırma atılımı.

Ama, onu bekleyen bir risk de bütün işaretlerini vermektedir. Bu da, kolaya kaçısın, ruh tembelliğinin sonucunda, saplanılan ve kurtulunulmaya çalışılan biçimcilikten, özcülüğe varıyorum zan ve iddia, ham hayali içinde, bambaşka görüntü içinde, yeni bir biçimciliğe sığınış, kaçış riskidir.

Tehlike çanlarını çalmıyor, beynimize yumruğunu indiriyor. Gerçek özcülükle yalancı özcülüğü ayırıcı bir «çıkış» yapmak zorundayız, an yitirmeden.

HAKİKAT DOĞRULTUSUNDA

İslâm doktrini'nin durumu, hristiyanlık ve budizm gibi sadece, tek insanın kendi varoluş problemiyle ilgili değildir. O, fizikötesi, tabiatüstü ve insanüstü ile insan benliğinin ilişkisi, yani Allah'la insan arasındaki bağıntı ve öte âlem yaşantısı yönünden bütün dinlerden daha derin ve hakikat özlü bir varoluş bildirisine ve hikmet icazına sahip olduğu gibi, ondan ayrılmaz ve onun tabiî sonucu ve uzantısı sayılabilecek bir toplum ve devlet düzeni sistemine de maliktir. Bu insan ve toplum anlayışı, bu metafizik ve pozitif hayat tarzı sentezi, tabiat ve tarihle karşılaşınca bundan bir kültür ve medeniyet doğmuştur ki buna bütün dünya tartışmasız «İslâm Medeniyeti» adını vermekte tereddüt etmemiştir. Halbuki, buna karşılık, bir hristiyanlık veya budizm medeniyetinden bahsedilemez. Bir hıristiyanlık ve budizm yaşantısı ve bu yaşantının, kişi sınırından toplum, hatta devlete yansıması, tarihî bir vakıadır ama, çok defa bu yansımalar, doktrinlerin özüne zıt olduğundan olumsuz sonuçlar doğmuş ve büyük çatışmalar sonucunda geri kendi alanlarına dönme zorunda bırakılmış-

lardır. Tersine, islâm, devlet ve toplum hayatına hakim olduğu ölçüde, insan, benliğiyle ve çevresiyle, daha mutlu bir uyuma kavuşmuş, insanlık, medeniyet ve kültür bakımından en büyük açılımlarından birine ulaşma imkânını elde etmiştir.

İslâm Medeniyeti'nin orijinalliğini, büyük düşünürler, tarihçiler ve tarih filozofları kabul etmişlerdir. Etmeyenlerin itirazı da sadece bir noktada toplanlanmaktadır. Onda da, kaynağında judeo - chretien (yani yahudi - hıristiyan) bir tesir bulunduğu iddiasına dayanıyorlar. Daha ileri gidenleri de, hukukunun roma hukukundan, müzik ve mimarisinin de Bizans müzik ve mimarisinden, tasavvufunun da hint mistisizminden geldiğini yazmışlardır. Bunlar, İslâmı anlayamayan ya da bilerek onu hakikatıyla göstermek istemeyen, görevli veya gönüllü islâm aleyhtarı yarı -bilginler veya yarı- düşünürlerdir.

İslâm, sadece arap düşüncesinin, bir açılımı değildir. İslâm, insanlığın malı Hakikat Medeniyeti'dir. İlk insandan başlayan Hakikat Medeniyeti'nin gelişiminin sonunda vardığı en mükemmel ve üstün açılımının adıdır. Sonradan asıllarından saptırılarak, başka medeniyetlerle kaynaştırılarak değişik sistemlerin ve dünya görüşlerinin birer unsuru haline getirilen yahudilik ve hıristiyanlığın ilk özlerinin hakikat uygarlığından doğduğu gerçeğini belirterek, onları asıllarıyla kendi özyapısında bulundurduğunu bildirmesi, İslâmın, bütün insanlığın hakikatı ve medeniyeti olması özelliğinden ileri gelmektedir.

Kur'ân, açıkça hakikatın, ilk insandanberi bildirildiği ve inananların bulunduğu gerçeğini söylüyor. Ondan ayrılanları uyarıyor. Bütün insanlığı tekrar ha-

kikatta birleşmeye çağırıyor. Hukuk, bilim, sanat ve hikmet bakımından ise, İslâm Medeniyeti, temelini tamamen Kur'ân'dan almıştır. Öbür medeniyetlerin etkileri, mahallî örf ve âdetlere verilen değer, diğer medeniyetlere bakışda değerleri alıp özümleyici bir hoşgörü ve genişlik tanımasından doğmaktadır. Kelâm da, tasavvuf da tamamen Kur'ân-ı Kerîm'den doğmuşlardır. Ancak, İslâm düşünür ve hakimleri Yunan felsefesini didik didik inceleyerek, onun yaşamaya değer taraflarını Büyük İslâm Medeniyeti yapısında eritmişlerdir. Zaman zaman, bu eski medeniyetlerle karşılaşma ve hesaplaşmalardan, aşırı ekollar doğmuşsa da, bu ekollerin İslâm Medeniyetine hakim olamayarak tasfiye edilmesini, doğan müsbet ekoller sağlamışlardır. İmam-ı Gazâli, Muhyiddin-i Arabi, Mevlâna Celâleddin-i Rûmî, İmam-ı Rabbanî gibi önderler, bu sapma ve bozulma yollarını tıkamışlar, İslâm Medeniyetinin kendi öz doğrultusunda gelişim ve açılımını yapmasında üzerlerine düşen görevleri yerine getirmişlerdir.

Bundandır ki, İslâm Medeniyeti, Medine, Şam ve Bağdat Siteleri dönemlerinden sonra, bir Maveraünnehir, Hint ve Osmanlı rönesansları ve varyasyonları dönemiyle son yüzyıllara kadar, Hakikat ve İnsanlık Medeniyeti olarak gelmiştir.

Ancak, Batı'da, çok yazımızda belirttiğimiz gibi, antik medeniyetin, akıl ve materyalizm yönünde bir gelişimiyle, yeniden - doğuşa gitmesi ve bunun doğurduğu tekniğin, İslâm dünyasınca dengelenmekte zamanında davranılmaması, Medeniyetimizi derin bir bunalımla karşı karşıya bırakmış, bunun doğurduğu panik de, Medeniyetin özcülüğünden biçimciliğine,

oradan da Batı taklitçiliğine ve sonunda da marksist deney hayranlığına yol açmıştır.

⁂

Şimdi, medeniyet ve kültürümüz, bir yandan yeniden diriliş'inin çilesi, öbür yandan bu dış baskı ve etkilerle hesaplaşmanın ölüm kalım günlerindedir.

Biz, yeniden özcülüğün ve köke dönüşün yolu açılarak yeni bir yeniden - doğuş yoluna dönüş ve giriş savaşının, yani medeniyet ve kültürde yeni bir neslin boy göstermesi girişiminin başladığını ve sürmekte olduğunu her fırsatta söyledik ve söylüyoruz.

Diriliş, nöbet eridir. Bu savaşta, sıranın kendisinde olduğu inanç ve bilinci içinde, gücünün yettiği kadar, Ebedî İslâm Çağrısı'nın bir nöbet eri hizmetlisi olarak, bu vazifeye kendisini adama isteğinde ve işinde, sapmama ve şaşırmama duasında ve dileğindedir.

GERÇEK AKIM

Siyasi ve ekonomik yakınlaşma ve birleşmeler, şüphesiz bu fiil halindeki pratik birleşme eğilimleri, ruhi ve sosyal yakınlaşmalara bir başlangıç veya bir itici güç olabilir.

Ancak, yine bu ilişkiler, daha çok madde ve aksiyon planında olduğu için, amacından saptırılmaya elverişli bir yapı oluşturulmasına da kapıyı aralık bırakabilirler.

Öyleyse, bu bilinçleşmenin gerçek yönden saptırılmaması için, teorik özle ve iç dinamizmle iyiden iyiye donatılmış bulunması gerekmektedir.

Bu da, kültür, düşünce ve sanat plânındaki yakınlaşmalarla perçinleşir. Bilimle, şiirle, ortak tarih kültürü doğurulmakla kazanır sağlamlığını yani.

Gelişimi, burada da, yani sadece edebiyat, sanat ve bilim plânındaki alışverişte de durdurmamayı buyurur tarih deneyi.

Çünkü : ekonomik güç ve politik tecrübede olduğu gibi, kültürel ve artistik birikimde de karşı etkiyi dengelemek kolay olmayabilir.

Bunların, yani estetik, kültürel, politik, ekonomik ve sosyal ilişkilerin sıklaştırılması ve örgütlendirilmesi yanında, asıl, «ruh yakınlaşması»na ağırlık vermek gereklidir, bütün Hakikat Medeniyeti'ne inanmış ve kendini adamışlarca. Bütün İslâm ülkelerinde, hatta mümkünse bütün dünyada, hakikat ruhunu oluşturucu bir akımın doğurulması şarttır. Bu Akımın görevi, Kur'ân-ı Kerîm'de, «hayırlı bir topluluk» diye anılan bir gurupça sürekli olarak yayılması canlı tutulacak İslâm Ruh ve Mesajı'nın kesiksiz bildirimidir. Bu, «hayırlı topluluk», kendini islâm bildirisinin sürekli taze ve diri kalmasına adamış öncüler topluluğu (sabikun) olarak anılmaktadır ayrıca Kutsal Kitabımızda.

Bu «öncü»lerin hiçbir titri, bir mevkii olmayabilir. Bilim ve kültür temelinden hareket etmekle beraber, İslâm ruhu'nun ve yaşantısının insanlıkta birinci sırada bir «medeniyet ideası» ve mesajı haline gelmesini vazgeçilmez bir hedef seçmeleri, onların yol göstericilik ödevlerinin en büyük özelliği olacaktır.

Bu öncülerin, islâmın çok anlama ve yoruma çekildiği bir dönemde, en çok cepheli, fakat temelde Kur'ân'ın ruhundan doğmuş bir Akım içinde yetişecekleri gerçeği kabul edilmelidir.

Bu Akım, kendiliğinden doğmuş çeşitli perspektifler ve akımlardan gelişmeye en elverişli olanın öbürlerini arıtması ve kendi yapısına katması, kendisinde toparlaması ve birleştirmesi, eritmesi sonucunda, temel açılımına kavuşmuş olacaktır.

Bizim Diriliş Akımı dediğimiz ve henüz gelişmekte olduğunu her fırsatta belirttiğimiz bu Akım, küçümsenmemeli, ekonomik ve politik faaliyetlerin görünüş câzibesi ile gölgelenmemelidir. Çünkü : ekonomik ve politik gelişmelerin de hareket ettirici düşüncesi (idée-force'u) bu Akım'ın özünde gizlidir.

Bu akım, bugüne kadarki gelişmenin, arka plândaki, bilincinde olunmayan teorik gücün başlıca doğurganıdır. Bunu görmeme, ilerde büyük hayal kırıklıkları doğurabilecek, yarıda kalmaya mahkûm pratik girişimlere bel bağlama, yanlışlıkların en büyüğü olur.

Parlak diplomatik tören ve gösterilerin ötesinde, yapılan toplantılar ve birleşmeler müslümanlar arasında, umulur ki, sadece geçici ve güncel bağıntılar ve yakınlaşmalar doğurmaktan ibaret kalmasın ve asıl amaç olan İslâmın gerçek ruh ve medeniyetinin yeniden dirilişine dönülmez adımlar atılmasına bir başlangıç olsun. Bu umut perdesi, Ulu Yaratıcı'dan, her inanmış saf gönül tarafından elbette en samimi niyazla aralanıp duracaktır.

*
**

Umut ekmek hakkı, insana, onunla oranlı bir görev yükler. Güneşin doğmasını sabırsızlıkla bekleyen insan, uykuda kalmaktan korkuyorsa, bütün geceyi uykusuz geçirmeyi göze almalıdır.

*
**

Diriliş Akımı, kuru umutların akımı değildir. O, sabır ve mühletin, tahammül ve çilenin umutlardan

ayrılmaz olduğunu bilen bir Akım'dır. Diriliş Akımı, imtihan akımıdır; herkesin kendini onda sorguya çekeceği, bir yargı Kürsü'südür.

*
**

Bu Akım, Tanrıdan korkuşla Tanrının acıyışı arasındaki insan kalbi med ve cezrinde, ürperiş ve titreyişin, bağıştan umut kesmemekle birlikte ceza kılıcının baş üzerinde sürekli olarak asılı bulunduğu şuuruyla donanışın, ruhu, olduğu ve olmadığıyla, olabildiği ve olamadığıyla tartmaktan yılmayışın ve usanmayışın, arayış tutkusunun tükenmezcesine cezbesinde temkin içinde coşkunlukla doluşun, günü ve geceyi hizmetle kapayışın Akımı olduğu gün, insanlığa hitap edebilme umudunu taşımaya hak kazanacaktır.

*
**

Diriliş devrimi, insanın, böyle bir ruh değişimi için tarihe ve doğaya radikal eğilişi demektir. Ve bunun ortamını hazırlamada ödünsüz olma, bu yeni ve gerçek radikalizmin sert görünüşlü yüzünü çizip durmakta.

*
**

Saatler ilerliyor. Yalancı ve aldatıcı devrim ideolojilerinin kartondan maskesini delecek gerçek devrim oku, hedef tahtasında, Diriliş Akımının nişan karesini, varış ve eriş noktası olarak seçmiş bulunuyor.

Yeter ki, o oku, yayından fırlatacak kuşak, oluşumunu tamamlama sabır ve gücüne erme nasibine sahip bulunsun.

SES VE ÖFKE

Bu ismi taşıyan eserden, yani Faulkner'in romanından bahsedecek değiliz burada.

Söz konusu olan, insanların genel yönelişleri, çağdaki düşünce ve davranış plânındaki tutumlarının değerlendirilmesidir.

⁂

Düşünce, ülkü bir «ses»tir. «Öfke» ise, bir davranış türü.

Ses ayrı, öfke ayrıdır. Sesi öfke sanmak ya da öfkeyi ses sanmak yanılgısı, insanları ve toplumları, ya tam bir uyuşukluğa, ya dizginlenmez bir felâkete götüren, görüş ve anlayış yanlışları veya saplantılarıdır.

Ses'in öfkesi olduğu, öfkeli olduğu anlar olabilir. Sesin bütün anlam ve amacına hakim olmamak şartıyla, çok nadir durumlarda, doz ve ölçüsü kaçırılmamak kaydıyla, yalnız ve yalnız «uyarma» mak-

sadıyla sesin perdesi yükselebilir, hatta öfke atmosferine çıkabilir.

Ses, öfke atmosfer veya stratosferine yükselebilir, ya da çağlayanına yansıyabilir ama, orada saplanıp kalmamak ve aslına dönmek niyetinden asla şaşmamak kaygısını kaybetmeksizin.

Sesin öfkeden ibaret olması insanlık için en kötü bir talihsizlik, Sesi olmayıp sadece öfkesi olmak ise, aşağıya doğru en büyük düşüşü.

Ses, ilerleyerek ruhun en yüce niteliklerine bürünüp, aşka ve sırra dönüşür, öfke ise, ine ine, üstüste katlana katlana, katmerlene katmerlene, öçe, kine...

Biri ruhun cennetine, öbürü nefsin cehennemine pencere açar.

Ses, yapmaya, öfke yıkmaya götürür kişiyi. Biri bir mimarî plânına ve mermere, ahenk ve simetriye, kozmosa; öbürü, kazma ve küreğe, kakafoni ve katastrofa, kaosa eğilimlidir.

Ses, aksiyon, öfke çok kez reaksiyondur. Hele. bir ülkü aksiyonuyla ilişkili olmadığı zaman...

***

Ses ve öfke, saf halleriyle karşılaştıkları her sefer sonunda kazanan sestir. Çünkü ses, önce kendi öfkesini kendi içinde yenmeden ses olamaz. Bu sebeple de, öfkeye karşı bir tecrübeye sahiptir; bir bağışıklığı vardır ona karşı. Öfke ise, sesle ilk kez savaş alanında karşılaşmaktadır. Ses, alçakgönüllülüğüyle

sağduyusunu yitirmeden gözlemleyebilecek, ölçüp biçecek, tartacaktır öfkenin gücünü, sınırlarını çizebilecektir. Öfke ise, gurur ve acelesi yüzünden, burnunun önünü bile göremeyecek ve kendi acı sonunu kendi eliyle hazırlayacaktır.

*
**

Bir de, kurnazlık vardır ki, bu, sakin bir görünüşle kendini maskelemeye çalışır, ama, özünde kopkoyu bir öfke, hatta samimi öfkeden çok daha aşağılık bir duygu saklar. Hile, aldatmaca perdelerinin arkasında, gizli bir öc duygusu pusu kurmuştur kurnazlığın kalbinde.

*
**

Tarih, «ses»lerle «öfke»lerin çarpışma, çatışma, birleşme, ayrılma alanı oldu. Uygarlıkları «ses»ler kurdu, «kurnazlık», samimiyetsizlik dondurdu ve durdurdu, «öfke»ler yıktı, devirdi.

Sonra «yeni bir ses» yükseldi insanlıktan. Arkasından bir öfke dalgası sardı ve sarstı onu.

«Ses» ulu kentler kurdu, «Öfke», bir deprem gibi onları yerle bir etti.

*
**

Kimi zaman ses öfkeye tutsak oldu. Öfke, onu, çağımızda olduğu gibi, kendi amacı yönünde işletti. Böylece, insanın mutsuzluğu göklere erdi.

⁂

Ses, korunmasız, donatımsız değildir. Onun kendini koruyan zırhı, hatta silâhı vardır. Ancak, bu silâh öç ve öfkenin, kurnazlık ve hilenin silâhına benzemez. Gerçek sesin silâhı, disiplin ve şifa kılıcıdır, diriliş neşteridir.

Ses'in, silâh adına olsa olsa operatör bıçağı olabilir. Öfkeninse sadece giyotini vardır. Hatta, o, giyotindir, giyotinin ta kendisidir.

⁂

Ses bir yüzüyle düşünceye, öbür yüzüyle aksiyona bakar. Öfkesiz olmak, ya da öfkesini sınırlı bir çizgiden ileri götürmemek, kaçınılmazlığın dışına taşırmamak; hareketsiz olmak, aksiyonsuz olmak demek değildir. Asıl öfkedir ki, aksiyonsuzluktan, gerçek aksiyonsuzluktan doğar. Ve ilerde doğacak olan düşünce ve aksiyonların da yolunu kapar.

⁂

İslâm bir «ses»ti. Medeniyetini kuran bir ses. Aksiyonunu tarihin içine ve dışına silinmez bir çizgiyle çeken hakikatın çağrı sesiydi. Fakat, ne zaman ki, o sesi taşıyanlar, o sesi seslenemez, o çağrıyı gereğince insanlığa yöneltemez, o aksiyonu taşıyamaz, o erdemi gösteremez oldular, işte o vakit, pusuda bekleyen ses kılıklı kurnazlık ve öfke sistemi çıkageldi ve onu tutsak etti.

Şimdi, İslâmın, yani hakikat uygarlığının yeniden dirilişi şafağından ilk çizgiler, ilk ışınların ufukta belirdiği bir sevinç işareti fecrinde, onu tutsak edenlerin

huyundan huy kaparak, «ses» olmadan sadece «öfke» olmak, yanlışlıkların en büyüğüne saplanmak ve karşıdakilerin oyununa gelmek olacaktır.

⁂

Sen, öfke olamazsın, olmamalısın, genç diriliş eri! Öfke olmaya kalkışsan, o yolda «öfke»nin asıl sahiplerinin karşısında bir cüce olursun. Sen, «öfke» olmaya değil, hep «ses» olmaya bakacaksın. Çünkü : sen, «ses» olmaya girişirsen, o yolda, devleşirsin. Büyüklük anlamında söylüyoruz, «ses»in devi olursun sen.

⁂

Diriliş yolu ve akımı, İslâmın ruhundan, ilkelerinden, ahlâkından alınan ilham ve aşkla, kendimizi yeni bir «ses»e kavuşturma yoludur. «Öfke» yolu değil.

⁂

«Ses»e biz sahip çıkmaya bakalım. İsteyen kurnazlığı, hileyi, makyavelciliği, öfkeyi, öcü, kini seçsin!

DURUMALIŞTA ÖZDEĞİŞİM

I

İnsan, bir durumalıcıdır. Tabiat karşısında olduğu gibi tarih karşısında bir tavrı olacaktır onun. Bu tavıralma, toplumda yüceldiği, arttığı, zenginleştiği ölçüde, o toplumu, uygarlık yolunda ileri götürür.

Fakat insanların, metafizik plânda, kültür plânında, estetik plânda, tarih ve tabiat karşısındaki bu vaziyetalışları daraldığı ölçüde, toplulukları, hayvan topluluğu seviyesine doğru düşmeye başlar; ruh ve akıl gelişimi dünyasından, içgüdüler, içgüdü zaruretleri dünyasına inerler. Tarihî topluluklar, içtimaî topluluklar olmaktan çıkarak tabiî topluluklar haline dönüşürler.

İlkin medeniyet alanında çok ileri bir plânda ve seviyede iken, şu veya bu sebeplerle düşüşe uğrayan ve tabiî topluluğa dönüşen toplumlar, gerçekte, ilkellikleri yüzünden henüz adeta tabiî topluluk durumunda olan toplumların sahip oldukları «sağlıklı ilkellik» denebilecek bir potansiyel kuvvetten de mahrum olurlar.

Yükselme, «düşüş»ü yeniden yükselmeye çevirmeye göre, daha kolay daha basit bir yol izler. İlkel bir toplumun gittikçe gelişmesi, yüksek bir medeniyete ermişken özelliğini kaybeden toplumların yeniden kendilerini bulmalarında karşılaşacakları problemlerin kompleksliğinden ıraktır.

İlkel insanın durumalışı, «doğal davranış» düzeyindedir. İçindeki yetileri geliştirerek, onları, metafizik durumalışı, tarihî durumalışı gibi yeni bir davranışlar bütünüyle donatması, ilerlemesinin ana amacı olacaktır onun. O, adeta, ekilen tohumu yeşertmek, dikili ağaca bakmak gibi, dıştan içe, maddeden ruha, tabiattan tarihe doğru giderek, gelişme plânını gerçekleştirecektir. Ama, «düşmüş toplum»da tabiî yeteneklerin geliştirilmesi yeterli değildir. Çünkü: bu yetenekler, «düşüş»ün baskısı altında deforme olmuşlar, ya da en azından tarihî bir kalıntı engeli siperine çarpıp durmaktadırlar. Bu çarpma ile ya sapmaya, ya mahvolmaya uğrayacaklardır. Bu toplumların, bu sebeple, kendilerini düzeltmeleri, ilkel toplumlarınkinden çok katlı bir şuur ve çalışma istemektedir.

Tarih mirası, yüksek toplumlar için, bir nimet, bir tecrübeler deposu, bir imkânlar hazinesi iken, «düşüş»e uğramış toplumlarda, sanki bir yük, omuzları çökerten ağır bir kâbus, yol üstüne yığılı bir enkaz gibi hissedilir.

İlkel insanın kendisi hakkında belki basit, fakat nisbeten olumlu ve iyimser bir görüşü vardır. Fakat, düşüş toplumu insanının kendi hakkındaki kanaatı ise olumsuz, umut kırıcı, adeta malânkoliktir. İlkel insan çocuk gibidir. Şartlar elverirse gelişip serpilecektir.

Düşmüş insanı ise bir nevi depresyona uğramış insan simgeler. O, önce bu halden kurtulmak, sonra da yeniden gelişme yoluna girmek gibi iki safhalı bir çalışma akışından geçmek zorundadır. Düşmüş toplum, dıştan gelen engellerden önce, içinden gelen engelleri yenmek zorundadır yani. Kendine kendisi çelme takmakta olduğunu idrak etmeden önce, yeniden ilerleyiş yolu açılamaz ona.

Düşmüş toplumun ruhu, saplantılar, peşin hükümler, vehimler, korkular, düş kırıklıkları ve gündüz hayallemeleriyle çepçevre sarılmış, kuşatılmıştır. Yeniden yücelmeye ermek için bu olumsuz durumalış kalıntılarından arınması lâzımdır onun.

İlkel toplum, doğal durumalışını geliştirerek, tarihten ve uygarlıktan gelen bir durumalışa doğru götürmekle, yani düz bir doğrultuda ilerleyerek büyürken, düşmüş bir toplum, yeteneklerini boğan olumsuz bir davranış ve durumalış paniğinden sıyrılmak için, labirentli, dolambaçlı bir yol izleye izleye Ana Yol'a çıkabilecektir. Kimi zaman geri dönmüş gibi görünecek, ama o buna aldırmayacaktır. Tarihsel tökezlemelerini düzeltmeyen uluslar, hiçbir zaman içine düştükleri durumdan kendilerini kurtaramazlar.

Korkmadan bir otokritiğe, tarih otokritiğine, ruh otokritiğine dönmelidir, «düşmüş toplum», eğer yeniden yükselmek amacındaysa. Ancak bu otokritik, yeniden eski acı anıların batağına dalma veya duygulanmalarıyla deşarj olma biçiminde olursa, bu da, saplanılan hastalığın, kendini, maskeleyerek devam ettirmesinden başka bir şey olmaz. Otokritik bir usul olmalıdır, esas değil. Amaç değil, araç olmalıdır. Geçmişle öğünmek değil (çünkü: o öğünme, o geç-

mişi yapanların hakkıdır ki, çok defa, onlar da, böyle bir öğünme psikolojisini bilmemişlerdir bile), geçmişi öğrenmek, derinliğine bilmek gerekmektedir. Böylelikle, düşüşten doğan olumsuz durumalış yavaş yavaş özdeğiştirir, metamorfoza uğrar ve olumlu durumalışa döner.

Bu olumlu dönüşüm, ilkel toplumun gelişiminden başlangıçta daha güçse de, bir kere, kendi öz doğrultusunu buldu mu, artık, kayıpları hızla telâfi eden, bir BÜYÜK OLUŞUM dönemi açılır ki onu ilkel toplumunkiyle karşılaştırmak bile gülünç olur.

İnsanın hayatı ne kadar dramatik, hatta trajik olursa olsun, çocukluğa dönemeyeceği gibi, düşmüş bir uygarlık toplumu da, yeniden büyük vaziyetalışına kavuşmak için kendini ilkel farzetmekten, ya da ilkelliğin gelişme tutumundan hareket edemez. Böyle bir çıkış noktası, yanlış ve çıkmaz bir başlangıçtır. İlk elde olumsuz tavıralışın ağında boğulacaktır bu sahte doğallık ve ilkellik.

Bir örnek olarak söyleyelim : gerek bugünkü Türkiye, gerekse öbür islâm ülkeleri, sadece ırklarının ilkel düzeyinden veya geri kalmışlık psikolojisinden hareket etmekle, yeniden eski büyüklüklerine kavuşamazlar. Hareket noktası tabiat değil, tarihtir. Tabiat, bir manivelâ olabilir, bir malzeme, bir imkân olabilir. Tarih de yeniden kavranıp yorumlanarak, kopan zincir halkaları bağlanarak, çıkış noktası olabilir.

Tarih bir seremoni aracı değil, bir çıkış noktası fideliğidir. Ego şişiricisi değil, erdem öğreticisidir.

İlkel topluluklar folklorik bir yapıdan ve malzeme dünyasından yola çıkarak medenileşebilirler. Ama

medeni iken düşmüş ve çektiği bunalım bu düşüşten doğmuş toplumlar, folklorlarından ve doğal imkânlarından da yararlanmakla birlikte, geçmişteki öz kaynaklarına dönerek, önlerinde bir kâbus gibi duran, olumsuz vaziyet alış engelini yıkar, daha sonra da, yeniden, uygarlığın yüksek düzeyinde olumlu vaziyet-alış pozisyonuna geçerler. Bu ise, anormal bir «tabiî topluluk» olma ve düşüşten kurtuluşun ilk şartıdır.

Örneğimizi biraz daha somutlaştıralım : Toplumumuz, gerçek bir musikiye varmak için sadece halk musikisinden değil, öncelikle ve esas kabul etmek suretiyle, klasik musikimizden, şiirimiz, halk ozanlarının şiirinden değil, onu çevresinde tutarak, Divan şiirinden, tarihçiliğimiz büyük tarihçilerimizin eserlerinden, ahlâk ve maneviyatımız, geçmişimizdeki büyük oluşum ocakları ve erenlerinin eser, yol ve izlerinden çıkarak, bu arada da dünyanın bu alanlardaki tarihî gelişimlerinin, aktüel veya çağdaş durumlarının inceleme sonuçlarını da gözönünde tutarak, eski büyüklüğüne ermenin başlangıcına ulaşabilir.

Diriliş, bozulmuş, sapmış, ezilmiş, boğulmuş ve ancak bu haliyle, yani hastalıklı haliyle tabiatın, zaruretlerin tutsağı haline getirilmiş tarihî vaziyetalışımızı, metafizik vaziyetalışımızı, sağlığını koruyan hücre protoplazmalarındaki yeni bir mayalanma ve tahrip edilmiş özleri onarma, saklı tohumları canlandırma yoluyla, yeniden kazanma girişimidir.

Bozulmuş içgüdüsel davranış mahkûmluğundan hakikat uygarlığına doğru açılımını yapan özgür durumalış perspektifini yeniden varoluşa kavuşturmanın onurlu kavgası ve savaşıdır Diriliş.

Diriliş, kökleriyle ruhlara hakikat soluğunu aşılamayı ararken, onun gövdesi, dalları, çiçek ve yemişi olan aksiyonlara, davranışlara, yani bu iyileşmiş, yeniden sağlıklı, metafizik ve realite, tarih ve tabiat içi, dışı ve üstü boyutlara ulaşmış durumalışlara yeşil ışık yakan, bir deniz feneri, dağbaşında yakılmış bir ışık, ya da meydanların başköşelerindeki geçiş işareti sistemleri gibi, insanımızı, ruhunda latan bir halde duran bu ilâhî lütfu görüp değerlendirmeye çağırmayı amaç edinmiş, arayış çilesidir.

DURUMALIŞTA ÖZDEĞİŞİM

II

Antik dünya tablosunu bir yana bırakırsak (ki onda daha çok Mısır, Mezopotamya, Yunan Medeniyetleri ve Pers İmparatorluğu Düzeninin birbirleriyle ilişkileri, çatışmaları, birbirlerine karışmaları, birbirlerini etkilemelerinden doğan bir panorama, arkaik bir manzara görülür), sonraki dönemde, «doğu insanı atitüdü (durumalışı)», «batı insanı atitüdü» ve «islâm insanı atitüdü» genel bölümlerinde toparlayabiliriz insanî vaziyetalışları.

«Batı insanı durumalışı»nın teorik temeli, duygu, akıl ve deney araçlarının metodik kritiğine dayalı, dünya-içi bir perspektif. Eşya ve tabiata dönük insan, kendini, bir tabiat gücü farzetmektedir bu durumalışta. Tabiatın bütün güçlerine boyun eğdiren bir tabiat gücü. Bu teorik temelden doğan dışa dönük durumalış, tabiat özünden bir öz, tabiat gücü cinsinden bir nitelik kazanmıştır. Onun gibi yıkıcı, şoke edici, çarpıcı, büyüleyici, hatta gereğinde acı-

masızdır. Doğaya ve insana böyle bir durumalış yaklaşımında bulunmuştur batı insanı çağlar boyu zaman sürecinde. Zamanı «keşf» etmemiştir ama «zamanın kullanılırlığı»nı o bulmuştur. «Zaman»ın değil ama, zaman'a mikro yaklaşımın kâşifi odur. «Makro zaman anlayışı»nı gerilerde bırakarak, tabiatın çalışma dünyasına nüfuz etmiş, bu yönden, âdeta, tabiatın nabzını yakalamıştır. Bu sebeple de, onun yapıcılık ve kuruculuk, durmaz çalışkanlık, bir yerde korkunç ekonom, bir yerde kaçık israfçı, bitip tükenmek bilmez değişim ve gelişimciliği özelliklerini, bu boğma, öldürme, yıkma, yoketme eğilimleriyle birleştiren bir durumalış oluşumunda, ateşte pişen tuğlalar gibi pişmiş, katılaşmıştır bu «tabiatlaşma» konumunda. Yapma'nın malzemesi yıkmayla sağlanır bu yaşamda. Güç haktır; veya, en azından, hak, maddî gücü olmadıkça, hiçbir şeydir. Gerçek, aktivizm demektir. Bu aktivizm, kimi zaman saldırganlığa ulaşır; ama bu batı insanını üzmez. Sonuç önemlidir onun için. Şok, hareket, değiştirme, pratik sonuçlarıdır batı insanı durumalışının.

«Doğu insanı durumalışı», içe dönüktür, tabiatı umursamaz. Ya da, daha doğrusu, tabiat onun gözünde, bir natürmorttur. Bir manzara tablosudur o. Ona hayran olunur sadece; ve onun ahenginden mestlik tüter. O, insanı kavrayan bir afyon gibi hülya hazinesidir. Tabiat, insanın iç dünyasına yankıları, yansımaları ile yardımcı olduğu zaman bağışlanabilir belki. Yoksa, insan, ancak, kendi iç dünyasında kendini bulacaktır. Eşya ve tabiatın, insana aynalık yapma özelliği dışında, kendi öz niteliğiyle içe vuruşunu yok ettiği ölçüde, kendi kendisi olacaktır, var olacaktır. Teorîde, belki antik uygarlıklardaki gibi metafizik te-

melli değildir. Ama böyle bir dış görünüm örtüsüne bürülü olarak, psikolojik temellidir bu durumalış. Batı insanının objeci durumalışına karşılık, süjeci bir durumalışa sahiptir doğulu. Her şeyle barış içinde olma perspektifini taşır doğulu durumalışı. Karışmama ve karışılmama, değişmeme ve değiştirmeme ilkelerine dayanır o. Bu yüzden de, bu tutum, pasivizmle doludur. Pratikte bu pasiflik, akıl durdurucu bir uyuşukluğa dönüşmüştür, tarihî akış içinde.

«İslâm durumalışı» ise, bu ikisinden farklı bir durumalış karakterindedir. Ne bunlardan birine indirgenebilir (kaba gözlemleme sebebiyle, bazı düşünürlerin yaptığı gibi), ne de bunların bir eklektiği, bir sentezi, bir birleşim veya bileşkesi olarak kabul edilebilir. Her ikisine beenzeyen ve her ikisinden ayrılan yanları bulunmakla birlikte, ikisinden de ayrı, sui generis bir durumalıştır islâm durumalışı.

Müslümanın da, batılınınki gibi kavgası vardır. Ama onun kavgası, öbürününki gibi, «kavga için kavga» değildir. O, öbürü gibi, kavgayı bir yaşama ilkesi olarak benimsemez. Ve yine müslüman, doğulu gibi barış sever. Ama bu sevgi, barışın adeta özdeğişimine vardığı sınırda tersine dönüşmesine razı olmaya kadar gitmez. Ego'nun rahatı için barış ve sükûnet gerekli değildir ona. Kavga ve barış, Tanrı rızası düzeninin, ilâhî sitenin varoluşu için gereken durumlar ve şartlardır onun gözünde. Amaç ve şart farkı, durum ve öz nüansı, bu konularda, onu, batılı ve doğuludan ayırır.

DURUMALIŞTA ÖZDEĞİŞİM

III

İslâm durumalışının özelliklerini üç ana çizgide özetleyebiliriz :

1) Bu durumalışın teorik temelinde, antik medeniyetlerde olduğu gibi **metafizik bir perspektif** vardır. Bu yanıyla, başlıca Çin ve Hint durumalışları olarak toplayacağımız doğu durumalışından ve Avrupa durumalışı diyeceğimiz batı durumalışından kesinlikle ayrılmaktadır. Ancak, bu metafizik, antik uygarlık metafiziklerinin bir röprodüksiyonu şeklinde bir metafizik değil, onların saflaşması, asıllarına dönüşü, Tanrı ideasına göre tasfiyeye uğraması, insanın, hatta varlığın yaratılışına aykırı aşırılıklarından arınışı sonucunda ortaya çıkan hakikat sistemi şeklinde bir metafiziktir; tabiatın, soyutlanmasından doğma bir sembolizmi veya mitolojisi değil, doğrudan doğruya varoluşun kaynağını belirleyen bir fizikötesi görüşüdür bu. Bu fizikötesi bakışını temel alan durumalış,

kendini, tabiatın ezici güçleri altında sembolize ederek veya mitleştirerek adeta bu güçleri fizikötesi bir etkinliğe kavuşturan ve bu sanıyı avunuş metafiziği olarak benimseme yanılgısında kavrulan arkaik durumalıştan kesin olarak ayırır. Tarih içinde oluşmuş Hıristiyanlık ise, özelliklerini çizdiğimiz arkaik metafiziğin, dünyacı batı durumalışına doğru kayışıdır; bu ikisi arasında, sonunda eriyip yok olan ve ortadan kalkan bir köprü görevinde olmuştur o.

2) İslâm durumalışının ikinci büyük özelliği, bu fizikötesi perspektifle bağdaşmış bir **realizmle**, bir dünya ve tabiat görüşüne sahip oluşudur. Metafiziği sebebiyle barışçı ve ahenkçi, realizmi sebebiyle aktivist ve gereğinde savaşçı bir durumalış özelliğidir bu özellik. Yapıcıdır, yıkıcı değil; öldürücü değil, dirilticidir; yıkım asgarinin ve zarurinin çizgi ve sınırını aşmamalıdır ona göre. Cimrilik ve israfı değil, orta yolu izler. Cömertlikse orta yolun unsurudur, öbürlerinin değil. Tabiata ve eşyaya hâkim olunmalıdır ama, bu, insanları, şoke etmek, çarpmak, büyülemek için değil, arındırmak, inançla donatmak amaç ve ülküsünde onu araç ve malzeme olarak kullanmak için olmalıdır. İnsan, Mutlak İyi, Güzel ve Doğru uğruna, kendi içine ve dışına dönerek, yeryüzünde, Tanrı'nın, hakikat uygarlığını kendinde ve eşyada gerçekleştiriş yüce misyonuyla görevlendirdiği halifesi olmaya çalışır.

3) İslâm durumalışının üçüncü ve en büyük özelliği, ilâhî olana teslimiyet, yücelişe açılış, insanlara ve bütün yaratıklara, erdemle, feragat ve fedakârlıkla davranma, eşya ve tabiata bu amaç için tasarruf

etme özelliğidir (yani transandantallik özelliği).

Doğu ve Batı durumalışlarının tarihî gelişimi, ana özelliklerinin gün gün abartılması şeklinde oldu. Batı durumalışı, yavaş yavaş üstündeki sınırlı ve biraz da fantastik hıristiyanlık ambargosunu gün gün kaldırarak, gittikçe, daha dünyacı, daha saldırgan, daha yıkıcı, daha şoke edici, daha çarpıcı, yok edici, ezici ve sömürücü bir espriyi ifade eder oldu. Bunun sonucunda, kapitalist insan durumalışı doğdu. Ve şimdi ona tepki gibi doğan marksist (komünist) tipinin oluşan durumalışı ise, bunun en uç noktasına varışından başka bir şey değildir. Kapitalist durumalışı batı durumalışının bir ayağı ise, öteki ayağı da marksist durumalışıdır. Saçayağının üçüncü ayağı olan hıristiyanlık, yavaş yavaş, bir körbarsak gibi latan hâle gelmiş ve erimeye yüz tutmuştur. Bugünlerde ise, «çoğulculuğa açılış» adı altında kendini aldatmanın avunuşu içinde büsbütün silinmekte. Bir ayağın aradan çekilişinden doğan psikolojik boşluk ve dengeyi korumakta çekilen güçlükle de ifade edilebilir bugünkü batı bunalımı. Vaziyetalışın yeniden gözden geçirilişi bu hava altında başlamıştır. Fakat, pratik Avrupa, ilk elden, kapitalist ve komünist dünyaların birbirine yaklaşarak kaynaşmasından kurtuluşu arama yanılgısı içine düşmekte gecikmemiş, bu alternatiften başka bir yolu denemeyi bile düşünememekte. Avrupa sanıyor ki, uygarlığın bu iki ayağı birleşirse, üç ayağa ihtiyaç hissetmenin uzun alışkanlığı kaybolacak, uygarlığı ayakta tutabilecek tek bir göğde teşekkül edecektir. Halbuki, göğde iki dalın birleşip kaynaşmasıyla oluşmaz. Tek bir tohum ve kök kompozisyonundan fışkırır. Dallar arasındaki ilişki, birleşme ile sonuçlanamaz. Olsa olsa, birinin yaşayabilme-

si için öbürünün budanması gerekir. İhtiyar Avrupa'nın, marksizm sürgüsünü budama gücü kalmamış, zaten bu budamanın zamanını da kaçırmıştır. İhtiyar dalın genç dalı ezerek kırması vakti geçmiştir. Bu gerekçeyledir ki, genç dal, ihtiyar dalı ezmek, kırmak niyetinde günden güne güçleniyor. Hatta bu konuda öyle bir güvene ermiştir ki, kapitalizmin intiharını önerecek bir ironi havasının gizli mutluluğu ve neşesi içinde güneşe doğru gerindiğini görmemek için kör olmak lâzımdır.

Batı durumalışının kapitalist kanadı fasit dairenin içine kendini kapayıp marksist durumalışıyla birleşme imkânını hülyalarken, komünist durumalışı, maskelerinin üstüne bir maske daha giyerek, bir yandan öç ve yıkımını sürdürüyor, öte yandan da yumuşadığı veya zayıfladığı imajını doğurmanın stratejisini ustalıkla kullanıyor. Bu batı durumalışının birbirine düşman ikizleri, kendi mizaçlarını aşan bir açılım ruhundan mahrum bulunuyorlar.

İslâm durumalışının gelişimi ise, bin yıl süreyle kendi özelliğinin doğrultusunda biçim almış ve bu sebeple, dünyanın en büyük uygarlığını, hakikat uygarlığını gerçekleştirmeyi başarmış, doğu ve batı durumalışlarının dar «izafet çerçevesi»nden insanlığı korumuş ve kurtarmıştır. Ancak ondan sonra, doğu pasifliği bu durumalışını etkisi altına almaya başlamış, müslümanlar, islâm durumalışının dış çizgilerine sadakatlarını bir süre daha sürdürmekle beraber, iç özünden yoksunlaşmaya başlamışlardır. Bunun sonucunda, ufukları daralmış, metafizikleri bir öte dünya aktivizmi yerine, pasifliğin doğurduğu bir kötümserliğe dönüşmüştür. Tarihin ve kaderin ironisi gelip

çatmış ve tek tek her müslümanı, ruhunun yürek noktasından avlamıştır. Müslüman, dünyaya hakimken ona hiç önem vermezmiş gibi bir ruh taşırken, bu kez, dünya elinden çıkarken, dünyaya sımsıkı sarılmak gibi verimsiz ve çelişmeli bir psikoloji platformunda ayak direme yanlışına saplanmıştır. Bütün doğu dünyası gibi, İslâm Dünyası da, batının dışa dönük durumalışının önünde, onlara göre uzun bir süre büyük bir direniş göstermekle birlikte, sonuçta yenilgiye uğramıştır. Daha sonra da bu yenilginin doğurduğu sathî bir tepki ruhuyla, topyekûn doğu ve İslâm durumalışlarından uzaklaşma ve batının durumalışını kazanma umudunun ham hayali içinde batılılaşmaya girişmiştir. İlkin ıslâhat (reform), daha sonra devrim, sonra biraz daha müphem «düzeni değiştirme», sonra biraz daha radikal bir anlamda yine «devrim» sloganlarının gölgesinde «değişim» ve «eylem» tutkusuna kapılmış ve her tutku gibi bu tutkular da onu sağduyusundan, tarih ve zaman bağlantısından, gerçek idrakinden mahrum etmiştir. Batılılaşma, temelde mümkün olmadığı gibi, tarih pratiğinde de yüzeysel bir öykünmeden öteye geçememiş, böylece, eski tuluma yeni şarap koymadaki patlayış veya batı bunalımıyla ruh uzayında kenetleniş gibi çift katlı bir bunaltıya, tarihî varoluşun temelli metafizik bunalımının dipsiz uçurumuna yuvarlanmıştır.

Doğu, batı ve islâm dünyaları, bir durumalış bunalımını çekmekte. Gandhi'nin doğu pasifliğini bir batı şoku gibi kullanarak halkını bağımsızlığa kavuşturma metodu, belli bir ülke mizacı ve belli zaman şartları için geçerli olmuş, bugün için, bütün anlam ve etkisini yitirmiştir. Batı'nın kendi durumalışında

direnmesi, doğu ve islâm insanının kendi durumalışlarını batı durumalışıyla değiştirme niyetleri, yapıcı ve köklü bir çözüme götürmeyecektir kendilerini ve insanlığı.

Durumalış özdeğişiminde, katılaşmış durumalış izafet çerçevelerinin parçalanışındadır çözüm. Çözüm, islâmın, teoride ve tarihin bağrında kalan durumalışına döndürecek ilâhî bir lütuftan doğma ilhamın etkisinde gelişerek en geniş açılımına varacak olan «durumalış dirilişi»nde, «özdeğişim dirilişi»nde, ya da «diriliş özdeğişimi»ndedir.

DİKKATİN ALINYAZISI

Hayvanda dikkat, içgüdüye sımsıkı bağlıdır. Onun eşyaya dimdik doğrultuda akışı doğurur hayvanın dikkatini. Hayvanda dikkat, eşyanın, tabiatın değil, içgüdünün sadık bir aracıdır. Ancak, içgüdü, doğrudan doğruya, eşya ve tabiatla ilgili olduğundan, dikkat, bu ikisi arasındaki en kısa yol, bağlantı ipidir. Algıyla refleksleri ve tepkileri bağlayan «içgüdü köprüsü» dür, bu yaradılış çizgisinde o.

İnsan, hayvanlık derecesinde veya ona çok yakın bir yerde kaldığı zaman, dikkat fakültesi gelişmeden içgüdü aracı olma özelliğiyle sınırlı kalır. Ama, zekâ ve zihin faaliyetleri geliştikçe, bu özellik, cevher yönünden bir değişikliğe uğramamakla birlikte, zenginleşir, dallanır, budaklanır, incelir, keskinleşir. Sadece bir etki - tepki mekanizmasının kör uşağı bir araç olmaktan çıkar, o mekanizmanın oluşum ve işleyişinin biçim alışına katkısı olan, adeta bir yöntem olmaya doğru gider. Araç olmaktan yöntem olmaya doğru bir gelişim gösterir. Artık onun etki - tepki mekanizmasına bağlılığı, mekanik ve onun sonucu ola-

rak otomatik değil, organiktir. İnsan-eşya ilişkisinden doğar, fakat artık o ilişkiye etki yapmaya başlayan, sınırlı da olsa, bir bağımsızlık ifadesine kavuşur. Zihnî yetenek ve gelişimleri aynı iki insandan, biri dikkat yetisini daha çok geliştirmişse, bu ikincisinin birincisine göre, insanî durumalışta daha yüksek bir plânda olduğu görülür.

Zihin dünyasının çevresinde bir de bir hâle vardır ki, buna da «sezgi dünyası» diyebiliriz. Bu da ne derece parlak olursa, kaynak değişmemekle beraber dikkat tablosu, o kadar daha derin ve yüksek boyutlara ulaşma imkânına kavuşur. Bir melodi iken, bir süit, bir şarkı, bir şarkı iken bir kompozisyon olmaya doğru yol almaktadır dikkat oluşumu; statik ve mekanik olmaktan çıkıp organik ve dinamik olmaya başlamıştır o.

Fakat buraya kadar, dikkat, bu gelişimde ne derece incelmiş, detaylanmış, üstün bir geometriye kavuşmuş olursa olsun, ana kaynağı olan içgüdü - eşya, beden - tabiat ilişkisinin çemberinden veya alanından dışarı çıkamamıştır. Yani bu seviyedeki insan gerçekte, «en onurlu yaratık» olmamış, belki, hayvanların en üstünü, en güçlüsü olmanın doruğuna varmıştır. Karıncalar da, arılar da eşsiz bir düzen içindedirler. Ne var ki, çok dar bir perspektife, zorunlu bir dikkat mekaniğine mahkûm olmanın verimi bir düzendir bu düzen. Bu geometrik harika, hayrete düşürür ama, onları ululama zorunda bırakmaz bizi. Zihin ve sezgi güçlerini, metodik bir dikkat ile geliştiren ve böylece kurduğu çok yanlı eşyaya hakimiyetiyle, en «üstün hayvan» olan insan, için de, duyacağımız duygu; korku ve ürküntüyle karışık, bir

hayret alkışlamasıdır aslında. Onu gönülden ululamamızdan doğan sevgi ve yüce görmeden doğma bir takdir değildir bu. Bu seviyede, insan, «hayvandan üstün» bir yaratık olmamış, belki, «en üstün hayvan» olmuştur. Bu özellik, ona yapıcılık doğrultusunda bir olumlu davranış dinamiği sahipliğini bağışlamışsa da, olumsuz yönde de onu, hayvanların asla ulaşamayacağı, adeta onlara göre, makro ya da astronomik bir yıkıcılık, yok edicilik gücüne ermesi talihsizliğine saplamıştır. Hayvanların yuva yapıcılığına karşı, insanların, hatta hayvanların barındığı büyük şehirlerin inşacısı, mimarı da odur; aslandan, panterden, kaplan ve sırtlandan, ölcülemeyecek kadar yırtıcı, öldürücü, yok edici de odur.

Fakat insanın yükselebileceği, daha yüksek bir dünya, bir tabaka daha vardır. Biz buna yücelik (transandantal anlamında) dünyası diyoruz. Bu, kalbin ve ruhun dünyasıdır. İçgüdü ve zihin dikkati sistemini ruh ve kalbinin dünyasına yükselten insanın eriştiği durum. İşte bu noktadadır ki, gerçek anlamıyla, insan, başlamaktadır. Üstün hayvan olmaktan çıkıp hayvandan üstün farklı bir yaratık derecesine varacaktır bu varoluş stratosferinde o. Dikkat, içgüdü ve zihinle ilişiğini kesmemekle, hatta bu ilişkiyi yine de en gelişkin çizgide tutmakla birlikte, onların mahkûmu veya bağımlısı olmaktan kurtulacak, onları, yani içgüdü - zihin - tabiat tablosunu kendi ülküsünün, yücelik idealinin uygulama alanı ve aracı yapma gücüne erecektir.

Dikkat, bu noktada, ebedilikten bir soluk alır. Tanrı'yla karşılaşır. Dikkat, bu çizgide, içgüdüyü zaptetmeye, zihin dünyasına yücelik dünyasından ebedî-

lik ışığı düşürmeye yönelir. O, artık içgüdünün amansız ve kör, zihnin detaylı, süslü püslü, hatta ince, fakat ruhsuz aracı değil, kalbin, ruhun, ruh içindeki ruh olan sırrın dili, kulağı, gözü olmuştur. Eşyayı ve tabiatı kalbinden vuran, fakat bu öldürüşle onları bir dirilişe, ilâhî site dirilişine doğru bir özdeğişime götüren, «mucize oku» olmuştur ruhun artık o.

Artık dikkat, fizikle ilişkili değil, fizikötesiyle de ilişkilidir. Hatta ordan aldığıyla değerlendirmektedir fiziği. Tabiat ve eşya perspektifi de, sosyolojik - tarihî perspektifi de, bu metafizik dinamizmle yeni bir etkinlik kazanmıştır.

Bu noktada insan, özdeğiştirmiş, kendi varlık stratosferine yükselmiştir. Hayvan tabakasından, üst düzeyinde de olsa, kurtulmuştur.

Ancak, zihin dünyası, onu şaşırtıp, dolambaçlı yollardan, ruh açılımını tekrar körleştirebilir ve onu saptırabilir. Çağımızda propaganda, bu saptırışın, bu düşürüşün korkunç güce ermiş sistemidir. O zaman insan, «hayvandan da aşağı» bir tabakaya, «aşağıların aşağısı»na yuvarlanır. Çünkü : hayvanın içgüdü doğrultulu dikkati bile, bu sapmayla bozulmuş insanın içgüdü doğrultulu dikkatinden daha sağlıklıdır. «Sapmış insan», «doğal» olmaktan da çıkarak, Kutsal Kitabın dediği gibi, «hayvandan aşağı» olur.

Ama, gerçek ruh dünyasına durumalış dikkatini bağlayarak, hayvan tabakasından, temel bir özdeğiğimle, insan tabakasına, «insan-ı kâmil - olgun insan» stratosferine yükselen insan, yine aynı kutsal ölçüye göre «yücelerin yücesi»ne erer.

İslâm durumalışı, bu üçüncü tabakayı, transandantal tabakayı, insana yaraşır tabaka olarak amaç-

lamıştır. Onu, sadece incelmiş hayvanî tabaka olan akıl tabakasına mahkûm etme durumalışı, bir «düşüş»ü belirler. İçgüdüyü zihin dünyasını buyruğuna alan bir «ruh dünyası»na açılım durumalışına yeniden erme ise, tarihî yücelik ve düşüş perspektiflerini de hesaba katarsak, bir «diriliş durumalışı özdeğişimi» olacaktır.

DİRİLİŞ, SEVGİ DEVRİMİDİR

Yeni'nin annesi sevgidir. Yaradılış da aşktan doğmuştur.

Yüreğinde aşk ve sevgi taşımayan insanlar. Yeni Bir Dünya kuramazlar.

Şiddet ve öç, yıkabilir, ama yapamaz. Şiddet, anarşinin, kaosun annesidir. Kozmosu, getiren sevgidir.

Yeni bir sevgi akımıyla İnsanlık kendini yenîler. Acıma, sevginin çocuğudur, zulûmsa, katili.

Zulûm, sevgisizlikten, acımasızlıktan doğar.

Zulûm, umut ışığını söndürür. Umut ışığını yakan, sevgidir.

İnsanlığı kurtaracak ilham, sevginin kendisine yurt seçtiği gönüllerde yeşerir.

Karşılıksız sevgidir gerçek hümanizm. Yoksa sadece insan yetilerinin uyandırılışı değil.

Uyandırılmış insan yetileri, sevgi toprağına kök salmazsa, onlardan kısa zamanda «şer çiçekleri» boy gösterir.

Sevgisiz uygarlık, Zakkum Ağacı gibi, insanlığa kötülükler yemişini verir.

Sevgi uygarlığı ise, her dalında iyiliklerden altın armağanların salındığı Tûba Ağacıdır.

Sevgilerin sevgisi Tanrı sevgisidir. Bütün sevgiler, O sevgi güneşinden varoluş ışığını alırlar.

Tanrı için sevmektir asıl sevgi. Bunun dışındakiler, egonun, nefsin açılımları... Nefs şımartma, sevgi olamaz.

İnsanlık tarihinde, köklü dönüm noktaları, özdeğişim dönemleri, sevgi devrimleriyle, sevginin gönülde yeniden dirilişiyle başlamıştır.

«Aşk kahramanı» demişlerdir ulular, bu yolun yolcularına, bu sebeple.

Çünkü : onlar, arzudan doğan bağlantılarda değil, ruhun sevgi ışımasında fani olmuşlardır.

Onlar, kendilerini, Tanrı'nın büyük armağanı sevgiye, katışıksız saf sevgiye adamışlardır.

Sevgi kurtaracaktır dünyayı, insanlığı, Tanrı sevgisiyle kenetlenmiş sevgi demeti.

Öcü, terörü, ezmeyi, bu nefs ve şeytan ateşlerini, ancak sevgi şelâlesi söndürebilir.

Tanrı korkusu da gerçekte Tanrı sevgisinin bir ayrıntısıdır. Onu koruyan örtüdür. Perdeyi aralarsanız altından Tanrı sevgisi çıkar.

Gerçek öğretiler, hep sevgi öğretileridir. Ancak, gerçek sevgiyi, fantezilerle, ya da sevgi görünümlü aldatışlarla karıştırmamalı. Sevgi gösterisini, sahte sevgiyi, gerçek sevgi sanmamalı.

Hasedin, çekememezliğin kökünü kurutan, sevgidir. Affeden, bağışlayan, yine sevgi.

Sevginin ölümü, putların doğumu olur. Her yönden putlaştırma fışkırır o vakit. Putlaştırma, görünüş ne olursa olsun, gerçekte, sevgisizlikten, katısıksız korkudan doğar.

Sevgi bir zafer kutlamasıdır. Ortak zaferin katlanışı. Putlaştırma ise yenilgiyi kabulleniştir. Putlaştıran kişi, öldürülmüş ruhunun kanını, içi altın kaplamayla sıvanmış kendi kafatasında, zafer sarhoşuna sunan zavallı tutsaktır. Sevgi ise, gelen muştu için düzenlenmiş şöleni aydınlatacak meşaleyi tutuşturur.

Feragat ve fedakârlıklar çilesine, insan, ancak, sevgiyle katlanabilir. Sabır ve tevekkülün özü, dopdolu sevgi özüdür.

Sevgiyle aşılır bu dünya. Ruh dünyasına onunla girilir. Şeytanı yenen metafizik güç, sevgidir. Tanrının rahmetine açılan kapı sadece odur.

Durumalış özdeğişiminin manivelasıdır sevgi. Diriliş kubbesini ayakta tutan sütun, o sütundur.

En kolay erdiricidir o. Ama ne güç erilir ona!

İnsanın kendini sevmesi, ona erişmesine engeldir.

Evet! İnsan, gerçek sevgiye ulaşabilmek için, önce kendini sevmekten vazgeçmek zorundadır.

Bir başka deyişle, bu, şöyle de anlatılabilir. İnsan kendini «seviyorsa», kendini sevmekten vazgeçmelidir. Çünkü : kendini gerçekden seven, ego sevgisinden kendini korumak zorundadır. Kendi egosunun sevgisine saplanan kişi, ruhunun, asıl sevgiye, mutlak sevgiye açılmasına engel olan bir sevgiye saplanmıştır.

Donmuş, taşlaşmış sevgi melekesini harekete geçirmedikçe, insana ve insanlığa kurtuluş yoktur.

Sevgi aptallık değildir; zekâyı aşan bir zekâ, duyguyu aşan bir duyarlıktır. Hoşgörü, yöntemi; af, geleneğidir, ama, zalime, nefs bataklığına saplanana, kendi putuna tapana, ya da başkalarının putunu yüceltene af, merhamet ve hoşgörü göstermek, sevgi göstermek anlamına gelmez. Onlara acınır. Onları uyarmak, asıl sevgi budur. Yoksa, sevgi gösterme adına, onları bu saplantıda bırakmak, tam tersine, onlara düşmanlık göstermek demektir.

Hile sevgiyi yenemez, sadece kendini yener. Riya, sevgiyi örtemez, ancak kendini örter. Kuvvet, sevgiyi deviremez, ancak kendini devirir.

Sevgi öğretilerinin temeli olan peygamberlerin öğretilerine, İslâm öğretisine, Kur'ân öğretisine, onların sevgileriyle Tanrı sevgisine ulaşma yoludur Doğru Yol, Gerçek Yol.

Sevgide dirilmektir, ruhun kurtuluşu.

Diriliş, bir sevgi devrimidir. Ruhun ölümünü hazırlayan öçlerin, ezmelerin, çekememezliklerin devrilmesi yoluyla sevgide ruhun dirilişini gerçekleştirme yöntemidir, diriliş.

DÖNÜŞÜM

I

Günümüzde insanlık, dışadönüklük çağını yaşıyor. İçedönüklüğü adeta bir hastalık, güçsüzlük gibi görüyor.

Bilindiği gibi, tek insan psikolojisinde, dışa dönüklük veya içedönüklük, ruhun genel tutum veya yapısından doğmaktadır. Bir insan, saf anlamda dışa dönük, ya da saf anlamda içe dönük olamaz. Genellikle, insanda bu iki özellik de vardır. Ancak: bir kişide birinden biri ağır basınca, o kişiye, dışadönük veya içedönük insan denebilir. Birinin ağır basması halinde, öbürü de yeteri kadar, yani asgari bir miktarda mevcutsa, insan yaşamı dengeli gidişini korur. Ama bunlardan birinin öbürünü silip süpürecek çapta bir aşırılığa ulaşması halinde, psikopatolojik bir hal doğar. O kişide mizacına göre hastalıklar başgösterir.

Tarih filozofları ya da sosyologlar, kişilerle toplumların hayatlarını analojik metodlarla analiz etmişlerse de, bu türlü benzetim suretiyle betimleme bugün geçerli görülmemektedir. Ve insanın hayatı ve psikolojisi ile sosyolojik realite, tarihsel veya medeniyetlerle ilgili olguların, bu türlü benzetim yoluyla açıklanamayacağı aşağı yukarı kabul edilmiş bulunmaktadır. Çünkü : denilmektedir ki, kişi, toplum ve uygarlıklar apayrı mahiyetleri olan varoluşlardır. Nasıl, insan psikolojisi, hatta fizyolojisi mekaniklikle açıklanamazsa, toplumsal olaylar da insan psikolojisi ile açıklanamaz.

Bütün bunlar doğrudur. Ancak; bu doğruluk, detaya indirmeye kadar gitmede kendini belli eder. Yani, toplumsal olay, mahiyeti ve bütün detayıyla, bir insan yaşamını andırmasına dayanılarak acıklanamaz. Nasıl ki, bir insanın yasamını da bir makinanın işleyişiyle her yönüyle açıklamak mümkün değildir.

Ama, bu gerçek, genel benzerliklere dayanılarak yapılan açıklama kolaylıklarına da engel olacak derecede sınırlayıcı değildir. Bir insanın gıdaya muhtaç olmasıyla bir makinanın işlemesi için yakıt istemesi arasında gercek bir benzerlik vardır. Bunu söylemek, insanın makina ile özdeş olduğu anlamına gelmez. Ama bu benzerliğe dayanılarak makinanın veya insanın işlerliğini aydınlatmada, totolojik ifadelerin ötesine geçen, bazı ilerleyişler kaydedilebilir.

Bu uzun açıklama, yazılarımızda genel olarak yaptığımız bazı benzetimlere dayalı fikir açıklamalarını bilimle bağdaşmayacağı görüşüyle karşılayabileceklere karşı, yine aynı cinsten bir açıklamaya girişeceğimiz aşağıdaki düşüncelerimizin verdiği baha-

neyle, bugüne kadar kullandığımız, bundan sonra da kullanacağımız bir yöntem unsurunun sınırını aşmamaya çalıştığımızı belirtme içindir. Bu açıdan prensibimiz genel benzeşimlerin varlığını kabul etme, fakat tıpı tıpına ve öz itibariyle benzerliği red biçimindedir. Yani, bilimlerin «kendilerine özgü» olma yanlarına saygılı olarak, çok genel anlamdaki benzeşimleri, düşünceyi açma ve daha somut hale getirme niyetiyle kullanmaktan çekinmiyoruz. Ve bunu yararlı buluyoruz.

Bu usul açıklamasından sonra asıl konumuza dönebiliriz.

Nasıl, insanların içe dönüklük ve dışa dönüklük gibi özellikleri varsa, toplumların da, en azından, bazı dönemlerinde buna benzer bir karakter gösterdikleri bir gerçektir.

Bunun sebebleri ayrıca incelenmeye değer. Bir toplum veya millet, nasıl olurda içe dönüklükten dışa dönüklüğe dönebilir, dönmektedir? gibi sorular sorulabilir. Bunun tam bilimi henüz yapılmadığından -Sorokin'e göre bu gibi konularla ilgili bir bilimin yapılamayışı, sayısız faktörün bir araya gelmesiyle toplumsal olayların gerçekleşmesindendir- sadece, böyle konularda, ancak bir tahmin yürütülebilir. Ve bu yürütülen tahminler de genel bir kanaat olduklarından yüzde yüz kesinlik idiasını taşıma hakları olamaz.

Ama, toplumlar da insanlar gibi yaşayan varlıklar olduklarından, bilimlerin gelişmesini onurlandırmayı ihmal etmeden, karşılaştıkları ciddi problemleri de akıl ve sezgilerine ve o güne kadarki, bilgi

ve tercübelerine dayanarak çözümlerler. Bu çözümlemede, bilimin o güne kadar vardığı sonuçları da gözönünde tutmak zorundadırlar tabiatıyla.

Bu bakımdan, nasıl düşünce adamının, bilim adamını küçümsemeye hakkı yoksa, bilim adamının da düşünce adamını küçük görmesi haklı bulunamaz. Bunlar, kendi alanlarındaki çalışmalarıyla, birbirlerine yol açar ve ışık tutarlar. Birbirlerini tamamlarlar. Elbet bilim ve düşünce adamı ahlâkına sadık kalmaları şartıyla.

Evet! Genel bir çizgi halinde diyebiliriz ki, toplumların da aşırı içe dönük ve dışa dönüklük halleri, bir nevi, tarihî patolojik vak'alardır. Toplumları bu durumlarından kurtaran kişilere de «kahramanlar» diyoruz. Sezgileriyle, inançlarıyla, toplumları bu aşırı sapma veya saplanmalarından korur veya kurtarırlar. Bir ilhamın etkisindedir adeta onlar. Geleceği gören gözleri vardır onların. Yanıltıcı yönleri de, dosdoğru kurtuluşa götürücü yönleri de, alınyazısı gibi tarihî bir mesajın ışığında apaydınlık görürler.

Milletlerin önüne düşüp yürürler. Milletleri de arkalarından yürürse, o zaman, Nil yarılır ve onlar kurtuluşa ererler.

Kurtarıcılar, öncüler, kahramanlar, böylece içlerinden geleni yaparlar. Zafere ulaşırlar, ya da zaferin tohumunu atarlar.

Nasıl yaptıklarının açıklamasıyla uğraşmak ise bilginlere kalır.

DÖNÜŞÜM

II

Son yüzyıllarda Batı, dışa dönüklüğün bütün sistemini gerçekleştirip dünya egemenliğini kurarken, Doğu, içe dönük bir ruh haliyle ruhunun bütün pancurlarını kapamış, genel bir mezarlık görüntüsü içinde ve yaşamında kavrulmuştur. Toz haline gelme. Antik ve arkaik toz yığınlarının altında içten içe ateşin sönmesi ve kül haline gelmesi tarihî olayıyla karşı karşıya kaldı, Doğu yüzyıllarca. Şüphesiz, burda kullandığımız bu Doğu ve Batı kavramları en geniş anlamında olup, Avrupa ve Amerika ile onların dışındaki âlemleri ifade ederler. Şüphesiz, daha çok düşünce plânında keskin bir ayrıma tâbi tutulan bu iki âlemin, dışa dönüklük ve içe kapanıklık bakımından nüanslı bölümleri vardır. Ve gerçek bir tesbit, bu varyasyon ve nüansları hesaba katmak zorundadır.

Örnek olarak söyleyelim: bir Çin içe kapanışıyla, bir Hint içe kapanışı, bir islâm ülkeleri içe dönük-

lüğüyle bir Afrika ülkeleri dışa açılamamaları arasında farklar vardır.

Kimisinde bu içe dönüklük veya kapanış, saf anlamında bir içe dönüklük veya kapanıştır. Kimisinde ise, henüz dışa dönüklük veya içe dönüklüğün söz konusu olamayacağı bir ilkellikten doğma, çemberi yaramayış veya kabuğu kıramayıştır bu. Kimisinde ise, yeterli dışa dönüklükten aşırı bir içe kapanmaya doğru uzun süreli bir yumuşak iniş görülmektedir.

Fakat, ilkelliğin sınırını kıramayış biçiminde olan dışa açılamayış dışında, hepsinde ortak bir nokta vardır. O da: bu içe kapanışın, «ben»in derinleşme ihtiyacından doğan olumlu bir «özbenliğe eğiliş» şeklinde olmayıp, dış'tan, dış'ın sert ve katı gerçeklerinden kaçış biçiminde olumsuz bir «kendini unutma» avuntu ve yanılgısına sığınma tarzında oluşudur. Bunu psikanalistler, «ana karnına dönüş isteği veya eğilimi» gibi somut, hatta bir yerde, biyolojik bir kavramla isimlendirirler. Biz bunu eve kaçıp yorganı başa çekme imajıyla da gözlerde canlandırabiliriz.

Bu, devekuşunun başını kuma gömerek avcıdan kurtulabileceğini sanması veya yorganı başa çekerek realitelerden kurtulunulduğunun sanılması tarihî patolojik tutumu yüzünden, Doğu Dünyası, günden güne geriledi, düştü, yoksullaştı. Maddî ve manevî anlamda sürekli ve törensiz bir gömülmeye mahkûm ettî kendini.

Doğunun bu psikolojisi ise dışa dönük Batı'yı şımarttıkça şımarttı, onu adeta azgın bir hale getirdi. Batı, dünyayı kusatan dev bir örümcek ağı gibi olan, bu dışa dönüklük sistemine sarıldı durdu.

Ama, yirminci milâdî yüzyılda, bu hal giderek şöyle bir manzara doğurdu: Batı, fazla dışa açılma ve yayılmadan ötürü, iç benliğinin bu yaygın yüzeyi kucaklayamama ve kaldıramama durumuna düştü. Bir kâselik sütün yağı, bir kazan yağsız sütü süt benzetiminde tutabilir. Ama, gerçekte bu süt özdeğişimine uğramaya ve süt etkisini yitirmeye yüz tutmuştur. Bunun gibi, Batı da, madde egemenliğini sürdürebilecek ruh gücünü kaybetmeye başlayınca, bu kez, eldekilerin kaçırılmaması için, bir panik havasıyla, iç kavgaya tutuştu. Tarih açısından çok kısa bir aralıkla iki kez olan bu Batı İç Savaşı, sonuç olarak, onu, derinden yaraladı. Kendini derleyip toparlayacak ve bütünleştirecek bir «uyarı» psikolojisi yerine ruhta başlayan çatlama derinleşip büyüdü, çoğaldı, arttı. Bu onu, şimdi, «içe kapanıp yeni bir oluşuma gitmek mi gerekiyor?», yoksa, «dışa dönüklüğün son ölüm kalım savaşını mı vermeli?», sorularıyla düğümlenen bir kesin karar ikileminin önüne getirip bıraktı. Şimdi Batı, bu ikilemin çözüm bunalımıyla kıvranmakta. Onun için, şu sırada marksistleşme veya klasik batılılığı koruma biçiminde somut bir yaklaşım araması su yüzüne çıkmış durumdayken, daha ikinci ve üçüncü plânlarda, insanın kendi anlamını sorguya çekme denemeleri de sürüp gitmekte. Ancak, bu ikincil eğilimler, henüz, yoğun bir kitle etkisi yapamamakta Batı'da.

Doğu ise, Batı'nın sürekli baskısı altında ilkin onunla özdeşleşmeyi denedi. Ancak bu «taklit» deneyi başarısızlıkla bitti. Çünkü: İnanılmadan, benimsenmeden ve inanılmasına, benimsenmesine imkân olmadan girişilen sığ bir dışa dönüklük tecrübesiydi bu. Yapılacak olan, ilkin içe dönüklüğü, sağlıksız dü-

rumundan kurtarıp gerçeğe ve gerçek öz benliğe dönüştürmek, sonra ondan doğacak yeni varoluş hareketi, aşkı ve umuduyla yeniden dışa, yani doğaya, tarihe ve insanlığa açılmaktı.

Bu taklitçi ve yüzeysel dışa açılım başarısızlıkla bitince, Doğu, ufak bir kıyasla, Batı'nın zıddı gibi ortaya çıkan, fakat gerçekte yine batılı olan bir doktrine, marksizme can havliyle sarıldı. Bu, yüzyılımızda, Batı dışı âlemin ikinci dışa dönüklük denemesidir. Birincisinden daha etkin olmakla birlikte, sonuç olarak, o da, özbenlikten gelen bir dışa açılım olmadığından, köklülükten mahrûm ve yüzeyselliğe mahkûmdur.

İlkellikten uygarlığa, kölelikten bağımsızlığa doğru gidiş gibi görünen bir yolu izleyen Afrika'nın durumu da, üç aşağı beş yukarı, aynı sathîlikle malûldür. Çünkü: uygarlık deyince batı uygarlığı, bağımsızlık deyince marksizmi anlamakta, yoksa, bu iki insanlık kavramının insanın köklü ve derin arayışı sonucunda varılacak somut perspektiflere ulaşılarak oluşturulabileceğini düşünememektedir afrikalı.

Doğu'da, Batı'da, Avrupa, Amerika, Asya ve Afrika'da bu içe dönüklük, dışa dönüklük, ya da dışa açılma ve açılamama sorunları, günümüzün temel konusunu teşkil etmektedir.

İnsanlık, gittikçe bu problemler üzerinde daha geniş açıdan düşünmek zorundadır.

Doğu ve Batı, Amerika veya Asya, Avrupa veya Afrikasıyla insanlık, soruna yeterince derinlik ve objektiflik içinde bakabilme, çözümün veya çözümlerin, lokal boyutların ötesinde, gidip «insan»a da-

yandığını, hatta ondan da öte varoluş ve varoluşun anlamı gibi bir yanıyla ekzistansiyel, öte yanıyla fizikötesi bir açılıma varacağını kestirmekte gecikmez. Ancak, henüz, ülkeler, böylesine bir köktencilik eğiliminden yoksun, kolay ve pratik yaklaşımlar peşinde koşmayı yeğliyorlar. Özdeğişim, varoluşun anlamı, dönüşüm gibi kavramları ancak filozofların veya edebiyatçıların alanında geçerli kelimeler gibi görüyorlar. Klasik tutum, kelime, kavram ve düşünüşlerle, içine saplanılan çıkmazlardan kurtulunacağını sanıyor, hatta bu ham hayalle gece gündüz değişimsiz bir kurtuluşu veya çabasız bir değişimi düşlüyorlar. Ruhlarını mucize yatağı haline getirmeden mucize hayalliyorlar. Lâyık olmaya çalışmadıkları Yeni Bir Hayat özlemiyle yanıp tutuşmaktan öte bir kımıldanışa, bir özveri kımıldanışına istekli görünmüyorlar.

Buna cezayı çekmek derler. Alınyazısının, Tarihin biçtiği cezayı.

TESLİMİYET VE BAŞKALDIRI

Muhyiddin-i Arabî Hazretleri, Kur'ân'ın bir yorumu olduğunu söylediği (ve kendine özgü eşsiz bir yorum olduğu kuşkusuz olan) Füsus-ül Hikem'inde, Hazreti Meryemin, Cebrail'le karşılaştığında gösterdiği ufak direniş sebebiyle Hıristiyanlığın, dinin son gelişim merhalesi olamadığını söyler. Şüphesiz, bu açıklama allegorik ve sembolik bir açıklamadır. Tam teslimiyet ruhunun mihrak noktası oluşuyla din doruk noktasına varacaktır. Yani islâm gerçekleşecektir, demek istemektedir, öbür gizli anlamları dışında.

Evet! Tanrı'ya tam teslim oluş : Din ve hakikat budur. İnsanların asıl bunalımı bu teslim oluştan kaçışlarından doğmaktadır.

Tanrı'ya teslim olmak, iradenin yok olması demek değildir. İnsan iradesinin Tanrı iradesine boyun eğişi, onunla güçlenişi, onunla özgürlüğüne, gerçek özgürlüğüne kavuşuşu demektir. Mutlak'a kapı aralayacaktır böylece insan. Ordan gelen Rahman solu-

ğuyla donanarak, zaruretin, doğanın ve öbür insanların kölesi, tutsağı olmaktan kurtulacaktır.

Tanrı'ya teslim olmak demek, başka birşeye teslim olmamak demektir. O'na boyun eğmek, başka hiç bir şeye boyun eğmemek demektir.

Tanrı'nın adâlet isteğini yerine getirmek, zulme boyun eğmemekle gerçekleşecektir. Zulme başkaldırmayanlar, razı olanlar, Tanrı'ya başkaldırıyorlar, O'ndan razı olmuyorlar demektir.

Tanrı'ya teslimiyet, bir zaaf değil, müthiş bir güç ve kudrettir. Hiçbir gücün kıramayacağı bir güç, hiç bir egemenliğin yıkamayacağı bir kudret.

Başkaldırma için başkaldırma değil, Allah'a başkaldıranlara, O'nun ve bu düzenin kurallarına ve asıl bu kuralların ruhuna başkaldıranlara başkaldırma kutsaldır. Bu bir görevdir, insan olmaktan doğan kutlunun kutlusu bir ödevdir.

İç Oluşum Yolları'nda, insanlar öylesine Allah'a teslim olmuşlardır ki, O'nun izni, işareti olmaksızın hiçbir işi yapmamışlardır. Yaptıkları her şey de ancak O'nun izni ve işaretiyle olmuştur. Ancak, burda ince bir nokta vardır. Nefs ve şeytan, bu izin ve işaret psikolojisini maskeleriyle sömürebilirler. İnsan, Allah'a gerçek teslim oluş yolunda ilerledikçe, gerçek izin ve işaretle, sahte izin ve işareti birbirinden ayırır. Asıl ölçü de, şüphesiz Tanrı Sözü ve O'nun gerçek yorumları, uygulamalarıdır. İslâm Medeniyetidir bu işaretlerde gerçek ölçü. Yoksa, Tanrı Yolu'nu kimse ne genişletebilir, ne darlaştırabilir. O, gerçekte, dümdüz, apaçık, gepgeniş bir caddedir.

Bu teslimiyet «ölü yıkayıcısının eline ölünün teslim olduğu gibi teslim olma» imajıyla gözler önünde canlandırılmıştır. Aslında, tam ve mutlak teslimiyet ancak Allah'adır. Ancak, belli bir yetişme, oluşma ve erme döneminde, tam inanılmış yetiştirici önünde de bu teslimiyetin taklidi yapılır. Geçici bir süreyle kayıtlıdır bu. Güvenle kayıtlıdır. Yetiştiricinin büyük sorumluluğuyla kayıtlıdır. Ama, Allah'a teslim oluşta kayıt yoktur. O'nun «yap» buyruğuna da, yasaklarına da teslim olmakta itiraz yoktur. O'nu anlamak, yoklamak, sırlarına ve hikmetlerine ermek yolu sonuna kadar açıktır. Başkaldırma korkusuyla düşünmeyi durdurma, Tanrı Yolu'nun ruhuna aykırıdır. Çünkü : düşünme, yaratışın sırlarını anlamaya çalışma da Tanrı'nın bir buyruğudur. Asıl başkaldırma bu buyruğa uymamada gizlidir.

Zulme başkaldırı, insan onurunun bir zaruretidir. Ancak bu başkaldırıda da, insan, kendi egosu için değil, Tanrı razılığı için hareket etmelidir. Grev yapan insan, Tanrı'ya başkaldırmış zâlim patrona «dur» demek için grevini yapmalıdır. Tanrı'yla yarışa girenlere «dur!» demek için. Toplumun kaldıramayacağı yığın isteklerine de, şu veya bu güç, ancak Tanrı için, Tanrı'nın adâleti tecelli etsin diye karşı koymalıdır. Yoksa kendisine emanet bırakılmış dünya varlığını savunmak için değil.

Hakların ve ödevlerin kaynağı, Allah'a teslimiyettedir. Hakların ve ödevlerin sınırı, O'nun çizdiği sınırlara uymakla belirir, ortaya çıkar.

Ortalığın karanlığı, O'na teslim oluşla ışır. Dünyayı, Cennet'e bu teslimiyet bitiştirir. Tanrı'ya başkaldırışın her türlüsü ise, Cehennem'i, Dünyayı da

içine alacak kadar büyütmekten başka sonuç doğurmaz.

Tanrı'ya teslim oluş, ruhun canıdır, besinidir. Onu durdurma, ruhu öldürür. Göze, gönüle vurulan mühürler, Tanrı'ya başkaldırışa karşı yönelen kilitlerdir. Ruhun dirilişi ise, Tanrı'ya teslim oluşta gizlidir.

Nefsin buyruğuna başkaldırma birinci adımdır. Onu kınama ikinci adımdır. Kalbe gelen rahmanî bağış ve ilhamlara uyma, yani Tanrı buyruklarına seve seve koşma, üçüncü adımdır ruhun dirilişinde. Ruhun, Tanrı'ya inanmaktan, O'nun buyruklarına uymaktan, O'nun yasaklarından kaçınmaktan bir tatminlik duyması, memnun olması, gelişim sevinciyle dolması dördüncü adımdır. Tanrı'dan, her hal ve şartta razı olma, bu teslimiyet dirilişinin beşinci adımıdır. Tanrı'nın insandan razı olacağı bir yüceliğe eriş ise, altıncı adım, son adımdır. Dünyanın altı günde yaratıldığı ifadesinin gerisindeki sembolik anlama eş olarak, ruh da yaratılışının doruk noktasına, bu altı kademeden geçerek ulaşır. Ve insan, böylece, ve ancak böylece, müslüman olur; eksik müslüman olmaktan böylece kurtulmuş olur.

Kişiler gibi toplumlar da, insanlık da, bu Tanrı'ya teslim oluş kademelerine göre değerlenirler. Durumlarına göre, şu veya bu nefs derecesinde, ruh derecesinde olduklarını anlarız.

Tarihe ve medeniyet kalıntılarına bu gözlerle bakacak Yeni İnsan, gerçek dirilişin yolunu görecektir.

Düşüş ve yücelişleri, bu metafizik ölçü perspektifinden görürsek, yakalandığımız katastrofik ezme ve başkaldırma ikileminden kurtulmaya ve gerçek uyumla başkaldırışın anlamına ermeye başlamış oluruz.

"GAZAP ÜZÜMLERİ"

19. Yüzyıl Batı filozofları, hatta, 20. yüzyıl sanatçı filozof ve düşünürleri, terazinin bir kefesine baktılar hep. İnsanın, kara yanını, alınyazısının tümü gibi ele alarak ortaya attılar düşüncelerini. Önerilerini bile bu temele dayamaya çalıştılar. «Cehennemde Bir Mevsim»i yaşadılar hep. Ruhun, zaman zaman da olsa, Cennete kapı ve pencere açtığını unuttular. Schopenhauer : «İnsan, doğar doğmaz ölmeye başlar» derken belki bir gerçeğe dokunuyordu. Fakat, bu gerçeğin yanında, «ölür ölmez, doğmaya başlar» gerçeği yitip gidiyordu... Doğumun ölümle yarıştığını görmeye yanaşmıyordu filozof (Fizik anlamda olsun, metafizik anlamda olsun). Nietzsche : «Tanrı ölmüştür» dedikten sonra «insanüstü»nü düşlüyordu. Oysa, ölen Tanrı değil, Tanrı'nın insan gibi somutlaştırılması kavramıydı. Bu kavram kadavrasının altında, Tanrı'nın ölmezliği yeşermekteydi. Ama filozof bu yeşilliği görmek niyetinde değildi. Tanrı'ya ve insanlara öfkeli bir bakışın mahkûmluğuyla çarpılmıştı deha. Düşünmüyordu ki, kendi «insanüstü»nü

de gerçekleştirecek, dünyaya getirecek insanlardı. Ve kaderin acı ironisi filozofa oyununu oynadı: insanlar, «insanüstü»nü kendilerine benzettiler; daha doğrusu, kendilerini «insanüstü» görerek işin içinden çıktılar. Kolaya kaçan filozof, bilmeyerek açmıştı bu yolu. Terazinin öbür kefesini unutmanın ağır cezasını çekmişti kendisi ve kuramı.

Bilim alanındaki açılımlar da, hep tek yanlı yorumlara dayalı dünya görüşlerinin yeşerdiği bir alanı hazırlamışlardı. Şuuraltı, adeta bir «kara - İnsanlık» arşivi gibi sunuldu. Freud, Adler, hatta arkaik bir kaplamayla Jung, insanlığın adeta ellerini, kollarını bağlayan ağır zincirleri şıngırdatıyorlardı.

Terazinin bir kefesine boyuna karanlıklık doldurudu. Öbür kefeye konması gereken ışıktan, umut ışığından haber görülmüyordu.

20. yüzyılda da sanatçı filozoflar, Sartre, Camus, Malraux, kimi insana, kaldıramayacağı bir sorumluluk yüklemekle, kimi, bir absürditenin mahkûmu olmaya başkaldırma veya dayanma yoluyla onurunu kurtarmasını salık vermekle, kimi de şartlara karşı savaşmayı tek çare olarak göstermekle, işin içinden sıyrılabileceğini sandılar. Oysa, çözümler, teşhis edilen alınyazısı trajedisini dengeleyecek güçte değildi. Gerçi, bu düşünürler, ortada bir trajedi görmüyorlardı. «Varoluş», «İnsan şartı», «uyumsuzluk» kavramlarıyla görünüşte nesnel «bir durum»u betimlemiş oluyorlardı. Ama gerçekte, önerdikleri, «savaş», «sorumluluk», ya da «başkaldırı», nesnel bir sitüasyona uygun durumalışlar değildi. Dram kavramlarıydı bunlar. Orestes, Promete, Sysiphos'un trajedi ile

mitolojinin karıştığı örneklerinden esinlenmeleri de, gözlerini ışık bölgesinden kaçırma niyetlerini dolambaçlı yoldan ele veriyordu.

Marx ve izleyicileri, başka bir yöntem izlediler. Aslında, onların da yaptığı, gerçeğin bir yüzünü görmekti. Ama, öbür filozofların soyutluk ve kuramdan, flu bir atmosfer doğurmaktan ileri gidememelerinden ders almış olarak, politika ve eylemciliğin usullerini teoride kullanma girişiminde bulundular. Böylece, onlar da, terazinin bir kefesinde olanı gördükleri halde, onu, öbür yüzde görmüş gibi göstermeyi denediler. Aslında, «kara»yı görüyorlardı. Fakat, bir **diyalektik**'le, bu «kara», terazinin öbür kefesine geçiyor ve orada «ak» oluyordu. Umutsuzluğu, umut, çaresizliği çare olarak sunuyorlardı. Bilim, felsefe, sanat ve politika arasında, öyle bir noktada duruyorlardı ki, hiç biri olmadıkları halde, hepsinden hayallerini göstererek, her mizaca, ayrı bir görüntü verme mümkün oluyordu. Teori ve pratiği yansıtıcı aynalar gibi kullandılar. Ama, yansımalarını, hayallerini, tayflarını, izdüşümlerini, seraplarını, gölgelerini, hep gerçek gibi gösteriyorlardı. Hiçbir yerde, gerçek anlamında yokken, her yerde vardılar! Bugün, Avrupa, komünizm karşısında, bir şaşkınlığa bu sebepten uğramış bulunuyor. Sistematik ve metodik kafayla Batı, teoriyi teoride, pratiği pratikte ararken, karşısına çıkan bu yeni apokalipik yaratık, teoriyi pratikte, pratiği teoride ve ikisini birbirinde ve hepsini, hepsinin dışında göstermek gibi, batılının alışkın olmadığı bir bizans usulü uyguluyordu. Bugün için kuşkusuz usul başarılı oldu. Terazinin iki kefesi de dolu gibi görünüyor ilk bakışta batılıya ve onun felâh bulmaz mukallitlerine.

Ama gerçek hiç de öyle değildir. Terazinin bir kefesi dopdolu iken öbür tarafı, atalarımızın «davul-tozu» ve «minare gölgesi»yle imajlandırdıkları bir illüzyonla dolu gösterilmiştir. Aldatmaca, ne güne kadar sürecektir? Altın iddialı maden, mihenktaşına vurulduğu zamana kadar.

Elbet, maden bir gün mihenktaşına vurulacak ve gerçek ortaya çıkacaktır. İnsan kalbi ve ruhudur bu mihenktaşı. Zihniyle bugün marksizme aldanan insan, tecrübe, daha derine, kalb ve ruh alanına geçtiği vakit, öbür kefede İspanyol şatolarından başka bir şeyin bulunmadığını görecektir.

19. ve 20. yüzyıl batı filozof ve düşünürleri ve onların izleyicileri, hep Tanrı'nın «gazab»ına baktılar. Gerçeği bu «gazab»tan ibaret görüp, Don Kişot'un yeldeğirmenlerini dev sanıp onlarla savaşması cinsinden bir başkaldırı ve terör yolunu açtılar.

Oysa, Tanrı: «Rahmetim gazabımı geçti» buyuruyor. Gerçeğin, sadece «gazab» yüzü yok, bir de Rahmet yüzü var. Ve bu yüz, Terazinin öbür kefesine konarak, ışığı ağır bastırtacak, rahmani yüzdür, insanlık bu yüze dönmeyi, bu ışığı görmeyi bekliyor.

Evet! «Gazap üzümleri»nin şeytan tükürüğüyle beslenen asması, kurumak üzeredir. İnsanın omuzuna bütün ağırlığıyla çökmüş bu şeytansı asmalar için sonbahar yaklaşıyor. Güneşin kavurucu ışığı onların yapraklarını bugün «kızıl»a çevirmişse, aldanmayınız, bu kızarışın ardından «sararma» günleri gelmekte. Kuruyup, hafifleşip dökülecekler mutlu bir hazanda. Bu ökse otlarının temizlenip un ufak olması için belki de bir «kış» geçmesi gerekecek insanlığın ve öle-

yazan ruh ikliminin üstünden. Olabilir bu. Ama, bütün bunlar, bir baharın gelmesi, güneşin yeniden bütün parlaklığıyla gerçek çiçeklere hayat saçmasına engel olamayacaktır. Hatta, o bahar için, o sonbahara ve o kışa dayanmaya değer. Diriliş baharı, ölüm kışından geçmeye değer.

MERHAMETİN RUHU

Merhamet, bu yüce duygu, başkasını küçük görmekten doğan acımayla, ya da başkasının acısından zevk alışla karıştırılmamalıdır. Uzak olsun böyle bir merhamet! Tanrı uzak etsin!

Kapitalistin, sosyal hizmet adı altında kârından ayırıp, masrafına kaydettiği ve böylece vergisini azaltarak devlet kesesinden ödediği, dolaylı reklâm, merhamet değil, merhamet kalpazanlığıdır. Uzak olsun böyle merhamet! Tanrı uzak etsin!

Marksizmin kin ve öç, terör ve şiddet, özgürlüklere kan kusturucu demir pençesini, uzatacağını vâdettiği (uzattığı bile değil), ekmeğin yaldızı olan, yoksulun yoksulluğunu politika sömürüsüne kapital yapan yalancı işçi koruyuculuğunu, merhamet kavramıyla barıştırmak ne mümkün? Merhamet buysa, uzak olsun bu merhamet! Tanrı uzak etsin.

Yürek katılığından, katı yüreklerden merhamet doğmaz. Merhamet, kalbin yumuşamasıdır.

Merhamet, kalbin üzerinden kara mührün kalkmasıdır. Kalb kararışından kurtuluştur.

İnançtan doğar Merhamet. Tanrı'ya inançtan.

Kendini putunu ve bütün putları önce gönülde kırmaktan doğar.

Nefslere değil, ruhların açılımına yardım elini uzatıştır merhamet. Şüphesiz, nefslere de o ruhlara yataklık yapmak için merhamet edilir.

İnsanın gücü yettikçe, kaldırabildiği kadarıyla, sınır tanımaz merhamet.

Halis niyetin verimidir merhamet. İki yüzlülük ve ard niyet kokan hiçbir fiil, merhametin repertuvarında yer alamaz.

Birkaç saf kızı bulup hastahanelerde hastalarına hizmet ettirmekle göz boyadıktan sonra Asyalıyı, Afrikalıyı gömleğine kadar soymak, Kapitalist Batı'nın ustalıklı merhamet ticaretinden bir tekniktir, başka bir şey değil.

Tankla ezen, halkları tankların paletlerine takarak kurtaran (!) merhamet, komünizmin siyaset merhametinden parlak bir levhadır.

Merhamet, başkasının cebinden aşırı kârla sağlanandan lütfen sunulan birkaç kuruşla uzaktan yakından alâkalı bir şey değil.

Merhamet, bütün varlığını Hak ve hakikat için adamaktır. Hem canını, hem mal varlığını. Hakikat için insanlık uğruna bütünüyle koşmayı en doğal bir insanlık özelliği bilmektir merhamet.

Merhamet, hakikat için, insanlık için, zulûmle, sömürüyle, cinayetle savaşmaktır. Yalnız biriyle değil, hepsiyle.

O, insanların insana tapmasına izin vermeyen yüce bir duygudur.

O, «Tanrı verdiğini her an bütünüyle geri alır», korkusuyla titreyenlerin ruh halidir.

O, Tanrı armağanını başka kardeşlerine armağan etmekle en büyük mutluluğa erecek gün gibi aydınlık gönüllerin eşsiz sevincidir.

O, kendi cehenneminden başkalarını koruma titizliği, başkalarının ruh bahçesine gül fidanı taşıma arzu ve hareketidir.

Merhamet, verirken kendisinin vermediğini bilmektir.

Aşktan doğar O. Ezel ve ebed aşkından.

Her yaratığa yaygın sevgi hâlesidir o.

Hasedle barışamaz. Cimrilikle bağdaşamaz. Onun yarısı, hilm, yarısı cömertliktir.

Sabır, tevekkül, rıza ve tevazuyla akrabadır. Tek başına, soyut bir merhamet olamaz.

Merhamet, somuttur. Kanla birlikte vücudda dolaşmadıkça, kâğıt üstünde kalmaya mahkûmdur.

Ruhta çakan diriliş şimşeğidir merhamet. Ondan yoksunluk, ölümden beter ölümdür.

Namaz ve oruçla süt kardeştir o. Aynı ana emzirmiştir onları öz memesinden.

Ne gizliyken değişir, ne açıkta gerçeğiyle.

Sessizce oluşur, gürültü patırtıyla değil.

Mevsim mevsim gelişir, iklim iklim zenginleşir.

Hamuru, öksüzün göz yaşından yoğrulmuştur.

Mayası, mazlûmun ahıdır.

Merhamet, insanın kendini hesaba çekişinden doğan bir özdeğişim davranışıdır.

Kendini değiştirerek başkasının değişimine yol açmaktır.

Merhamet, bir yandan ruhlara kök salmalı, bir yandan toplumda sistemleşmeli.

Geçmişte olduğu gibi, İslâm Medeniyetinin tam açılımı vakitlerindeki gibi.

Yeniden merhamet ruhu doğmalı insanlıkta. Körleşmiş, kötürümleşmiş, felce uğramış merhamet ruhu dirilişini bütünlemeli bir kez daha.

Bir kez daha zulmün çelik ağı, kırılmalı merhamet ebabillerinin gagalarıyla.

Eziş fili, terör sırtlanı duraksamalı merhamet Kâbesinin önünde.

Balığı avlamak için oltanın ucuna takılan yeme merhamet azığı denemez. O zulûm azığıdır ancak.

«Politikada merhamet, aptallıktır.» İşte, insanlık tarihinin alnına yazılan yüz karası merhamet düşmanı slogan!

Zulûm sloganlarını parçalamalı merhamet kılıcı. Kendisi de bir slogandan ibaret kalmamalı.

Merhamet, insan kardeşliğini, yani inanç kardeşliğini ihya etmeli ruhlarda.

Tarih leş kokuyor. Çağ, veba ruhuyla titreşiyor. Cevher, akşamını haykırıyor. Bu basit daireyi söküp atacak olan merhamet ilhamı olacaktır.

Kimse, başkalarının kendisinin merhametine muhtaç olduğunu sanmamalı. Tam tersine, hepimiz merhamete muhtacız. Topumuz birden, merhamet ruhuna muhtacız.

ÖĞRETİ VE İNSAN

I

Eflâtun, Sokrata atfederek, öğretisini, ders gibi çerçevesine bir konuyu alan ve onun dışına taşmadan düşünceyle yavaş yavaş kaynaşan bir özde ve yapıda görüyordu. Âdeta, kendisinin öğretisi diye bir öğreti yoktu da, bir yerde duran ve insan düşüncesinin gelip kendisiyle özdeşleşmesini bekleyen «hakikat öğretisi» vardı. İdeler âlemi dediği bu gerçeklikler dünyasıyla insanın ilişkisini anlatmak için meşhur mağara, yanan ateş (meşale), zincire vurulduğundan arkasına dönmesi mümkün olmayan, ancak, arka duvarın üzerinden geçenlerin gölgesini görebilen insan imajını kullanmıştı. Hakikatın izi ve gölgeleri içimizde olduğundan ona doğru gitmek, insanın kendi kendine doğru gitmesi demektir. Ya da, diğer bir deyişle, insanın kendine gidişi, dönüşü, hakikata dönüşüvle aynı anlama gelir. Çünkü : hakikat, içimizdedir. Ondan, dış dünya ilişkileriyle uzaklaşmış bulunu-

yoruz. Ancak düşünce yoluyla, adım adım engelleri aşar ve ona ulaşırız. «Bir şey biliyorum: o da hiçbir şey bilmediğimdir» sözünün belli başlı anlamlarından biri de, dıştan gelen iğreti ve peşin, dolayısıyla benliğe yabancı, hakikatla görünümünden öte bir ilgisi bulunmayan bilgi ve hükümlerden, yani «hiçbir şey bilmediklerimiz»den arındıktan sonradır ki, gerçek bilgiye, hakikata, o «tek bilinen şey»e varırız. Bunu, Hazreti Mevlâna, «rum ressamları» ve «Çin ressamları» yarışması örneğiyle canlandırdıktan sonra, ârifin işinin durmaksızın gönlünü cilâlamak ve paslardan temizlemek olduğunu, bütün hakikatın ancak arınmış bir gönül aynasına yansıyacağını söylemektedir. Bir benzerlik bulunmakla birlikte, iki görüş arasında Yunan filozoflarının düşünce plânından öteye gitmemeleri, Hz. Mevlâna'nın ise onun ötesindeki âleme, gönül dünyasına çağırması gibi kesin bir öz farkı vardır.

Yunan filozofları düşünceden hareket ettiklerinden, bir dünya ve öğreti değişimine varmak için, gençliği hedef almışlardı. Yaşlı kişilerden böyle bir değişim beklenemezdi. Ama, henüz düşünce yapısı oluşmakta olan genç insanın istenen yöne çevrileceği umuluyordu anlaşılan. Yaşlı insanların peşin hükümleri katılaşmış, kemikleşmiş olacağından, onların saplantılarını yenmek ve sökmek zor görülmüş olacak. Nitekim, Sokrates'i gençler izliyor, yaşlılarsa ölüme mahkûm ediyorlardı.

Fakat, insanlığı temelden değiştirecek, hiçbir öğreti sırf gençliğe mahsus olamaz. Böyle oldukça, romantik bir dönemin psikolojisi olarak kalmak zorunda olacaktır.

Gönül ve inanç öğretileri ise, her yaştan insanı çağrısına muhatap kabul eder. Gençlik, yeni insan kitlesinin merkezi çekirdeğini teşkil etse bile, her yaştan ve her sınıftan insanın katılmasıyla, gerçek değişim yoğunlaşacak ve bütün toplumu etkileyebilecektir.

Hıristiyanlığın çok uzun bir süre sonra yaygınlaşmasında bu gerçek yatar. İslâmın cemaatını başlangıçta, bir çocuk (Hz. Ali) bir kadın (Hz. Hatice), olgun yaşta bulunan Hz. Ebubekir, bir köle ve bir yabancıdan oluşturması daha sonra da her yaştan ve sosyal guruptan insanları içine alması, çok yönlü bir hakikat sisteminin, insanlığın genel ve köklü değişimi için, sadece gençliği değil, bütün insanlığı perspektifine alması gereğini ortaya koyan en iyi ve net, tarihi vakıadır.

Çağımız öğretileri ise, daha değişik bir yapı göstermektedirler. Başlangıçta, bilhassa marksizmde gençlik hedef alınmakta, fakat özde, sırf felsefî bir doktrin olmadıkları için bu öğretiler kısa sürede, eylem ve politika, hatta savaş plânına sıçramaktadırlar. Bu ideolojiler, düşünce öncülleriyle kuruluyor, fakat, kişileri, hemeninden harekete geçirecek heyecan ve toplumsal sürükleyicilik atmosferiyle sarıp sarmalıyor. Metafizik bir evren görüşünün ahlâkından ziyade, insanlararası ilişkileri yeniden düzenleme umut ve ihtirasına çekiyor kalabalıkları. Böylece, belki başlangıçta, üniversitelerde bir düşünce fantezisi halinde başlayan ve klasik, kalıplaşmış öğreti ve bilgilerden bıkkın, yeniliğe susamış aceleci, genç ruhlara bir çırpıda amaca ulaşılmışlık duygusunu veren bu sistem cazibesi, endüstri çağı gereği, büyük kitlelere

sıçrayıcı bir propaganda ruhuna dönüşür. Ütopyalar, rüyalar, realizmin en acı ve çıplak iplikçileriyle içten aynı yapı dokusunda birleşir ve kaynaşırlar. Arkasından örgütlenme başlar, en küçük hücre örgütlenmesinden uluslararası politika organizasyonlarına kadar korkunç bir ağ örülür. Daha sonra, dışa vuruş dönemi gelir. Sayısız dergi, kitap, dernek, legal, illegal kuruluşlar, bildiriler, protestolar bu dışa vuruşun ilk adımıdır. Ve şehir ve kır gerillaları, onun gelişimi halinde iç savaşlar, arkasından da basbayağı savaş. Bu çizdiğimiz tablo kuşkusuz marksist tabloya uymaktadır. Bunun dışındaki ideolojilerde ise tıpı tıpına bu gelişimi bulmak mümkün değildir. Ancak, düşünceyle başlayış, kitleleri kuşatış ve sürükleyiş, uluslararası politika ve eylem plânına geçiş, savaşı da son halka olarak gelişim zincirine ekleyiş, genel bir benzerliğin bulunduğunu kanıtlamaktadır. Demokrasi temelli ideolojiler de çok dolaylı yoldan aynı eğriyi belki çok daha geniş kavislerle çizmektedirler. Düşünce, sonunda, inançlaşmakta ve önderlerin putlaştırılmasıyla da somutluk kazanmaktadır.

Fakat, işte, kriz! kriz! diye bağırılıp da özüne bir türlü inmek mümkün olmadığı görülen çelişki de burdan doğuyor. Gönül ve ruh öğretilerinin yerini böylesine düşünce - eylem sistemleri alınca insanoğlu bir noktadan sonra boşlukta hissetmekten alamıyor kendini.

ÖĞRETİ VE İNSAN

II

Acaba gönül ve inanç öğretileri, realist plânı toptan inkâr veya ihmal mi etmişlerdir?

Bu soru, çağımızda, insanın ekonomik çıkarlarının veya toplumun istilâ hırsının veya arzusunun kişilere bir ülkü gibi yansıması, klasik ülkülerin bu gerçekleri görmezlikten geldiği genel ve peşin yargısıyla pekişmekte ve güçlülük kazanmaktadır.

Oysa, tarihî gerçek, hiç de öyle değildir. Bir öğretinin bozulma ve etkinliğini kaybetme dönemindeki durumunu bütün özgeçmişine ve yaşam öyküsüne uygulamak ne derece bilim ve hakikat ruhuyla ve sağduyu ile bağdaşabilir?

Dinler ve onun açılımlarının, tarihte hep merkezde metafizik, transandantal ya da en azından ahlâkî bir cevher taşımakla birlikte, bu merkezî çekirdeğin etrafında bir sosyal, hatta ekonomik evrim - devrim

hâlesi bulundurdukları ve insanlığın evrenle ve kendi iç âlemiyle yeni düzen değişimlerine açık oldukları en ufak bir incelemeyle ortaya çıkabilecek cinsten bir gerçektir.

Hıristiyanlığın roma yurttaşı ve yabancı ikilemini yıkması, köleleri tartışma plânına çıkarışı, islâmın zekât buyruğu, faiz yasağı, ticaretî ahlâk kurallarıyla sımsıkı bağlayışı, köleliğe karşı sürekli bir savaş açısı, ırk ayrımı ve sınıfçılığı reddedişi, tarihin inkâr edemeyeceği sosyal devrimlerdir. Kadın ve evlilik hakları konusunda da islâmla yepyeni bir özdeğişimi gelmiş, şeklî eşitliğin ötesinde ve üstünde kadın bir saygınlığa kavuşturulmuştur. Dediğimiz gibi, sonradan olan bozuluş, özle ilgili olmayıp belki insanoğlunun eninde sonunda fani ve sınırlı bir varlık oluşuyla ilintili olarak, bir şey ne kadar iyi, güzel, doğru ve mükemmel olursa olsun, onu olduğu gibi korumaya uzun süre dayanamamasından doğmaktadır. Nitekim, «Devlet-i Ebed Müddet» telâkkisi de «bin yıl süren bir devlet» düşüncesi olarak anlaşılmaktadır. Her yüz yılda bir Yenileyici'nin, her bin yılda da büyük bir Yenileyicinin gelmesi inancı, bu psikolojide temelini bulmaktadır.

Zamanı sadece soyut bir kavram olarak düşünmek mümkün değildir. Teorik olarak insana doğru gibi gelen bu soyutluk, tarihin ayrı bir baskı gücü olmasıyla pratikte lojiğin ötesinde kuvvetlerin bulunması durumuyla karşı karşıya kalarak zaman - insan ilişkisini açıklamaya yeterli olamamıştır. Bu yüzden somut zaman, irrasyonel, hatta çoğu kez doğaüstü bir güç olarak kabul etmeye zorlamıştır bizi tarihi düşünmede.

Zamanı somutlandıran, tarihi lojiğin dışına, kimi kez üstüne çıkaran, kimi zaman da altına düşüren öğretilerdir. Somut zaman, ya da tarihin anlamı, insan - öğreti ilişkisinden doğmuştur.

Bunun içindir ki, öğretiler, doğrudan ya da dolaylı olarak, «zaman fatihliği»nin sırrını özlerinde taşımak zorundadırlar. Başlama biçimi nasıl olursa olsun, ister erken, ister geç, mutlaka kitlelerle karşılaşmak ve o sınavdan geçmek zorundadırlar.

Skandal veya serüvenler tuzu biberidir bu zarurî zaman maceralarında öğretilerin. İnsan tarihin sert levhasına çarparken öğretilerle dayanabilecektir. Ama **düşünce öğretileri**, bu lojiği aşan kuvvet çarpışmasını karşılayacak ve dengeleyecek güçte olabilecek midir?

Yeni ideolojiler, bu zaaflarının etkisiyle ortadan kalkıp yok olmamak, tarihin ezici gücü altında fosilleşmemek için, özlerine aykırı olarak, irrasyonel motiflerle kitlelerin karşısına çıkmakta ve kısa zamanda eyleme dayanmaktadırlar. Sloganlar, toplantılar, grevler v.b. lojik özün açığını kapayan somut zaman hareketleri, tarihin gücünden yararlanma girişimleridir.

Evet, çağdaş düşünce temelli ideolojiler, aklın tabiat gücünü kullanmaya kalkarak tekniği doğuruşu gibi tarihin gücünü kontrolü altına alarak, kanalize ederek, insanlık üzerinde büyük bir baskı stratosferi oluşturdu. Bu olguda, propaganda, pozitif bilimler ve gelişimi sonucu olan tekniğe karşılık bir tarihî - sosyolojik veridir. Aklını tabiata dönüşünden doğan müsbet bilgiler ve teknik, insana ve tarihe dönüşünden doğan ideolojiler ve propaganda, daha sonra birleşip kaynaşmış, bundan kapitalizm, komünizm gibi in-

sanlığı cenderesine alan, biri tabiatın, biri tarihin yerine geçmeye çalışarak, insanı yepyeni bir varoluş problemiyle bunaltan sistemler çıktı ortaya. Bunlara karşı, yeniden, inanç ve gönül öğretilerinin dirilişine meydan açılarak savaşılabilir, latan hale getirilmiş bu hazinelerin demir kapağını kaldıracak kahramanlara muhtaçtır insanlık.

İnsan, asıl özbenlik değişimini teknik veya propagandadan almaz. Bunlar, özbenliği ezici ve amorf bir kitle haline sokucu somut zaman dinamikleridir. Oysa inanç ve gönül öğretileri, insanın özbenliğini içten değişime uğratacak ve tabiat ve tarihin atomlarının çatlatılmasından ortaya çıkan ve ortalığa dağılma korku ve riskini her zaman için demoklesin kılıcı gibi insanlığın omuzunda asılı tutan yeni çağ ideolojilerini sınırlandıracak, kendi alanlarına çekilmeye zorlayacaktır.

ÖĞRETİ VE İNSAN

III

Öğreti, bireylerin çıkarları altında ezilmemeli (kapitalizm, dayandığı öğretiyi, bazı kişiler uğruna ezdi. Bugün Batı'nın krizi biraz da bundan doğuyor).

Ve insan, öğreti altında ezilmemeli (Kapitalizmin kendi ilkelerine ters düşen bir yapı oluşturmasına tepki olarak doğan marksizm, kısa zamanda, insan adına çıktığını unutmuş, öğretisini yaşatmak uğruna, kitleleri ezmenin dev dinamosu haline gelmiştir).

İnsan, öğretiyle açılımını yapmalı. Kişiliğin mayası olmalı öğreti. Yoksa insan onun medyumu veya hipnozu haline gelmemeli.

Ateş, su, tâbii âfet haline de gelebilirler, değirmeni döndüren, elektrik enerjisini sağlayan veya fırınımızda ekmeğimizi pişiren oldukları kadar. Öğretiler de insan ruh ve kişiliğinin yapıcı unsuru oldukları gibi, kullanışa göre, tâbiî âfetler gibi yakıcı ve yıkıcı da olabilirler.

Çağdaş öğretiler, daha çok, tâbii âfet gibi kullanıldılar. Belki de onlardan bile fazla zarar verdiler insanlığa.

Evirip çevirip çağın anlayışını «kuvvet, haktır» biçimine soktular.

Dünya savaşlarının kaynağı oldular. «Öldürmek» mâzeret aramaz oldu. İdeoloji ve öldürme, birbirinin ayrılmaz parçası haline geldi.

İnanç ve gönül öğretilerinin tersine, bunlar, şiddetle harekete geçiş arasına bir mesafe koymadılar. Eylem, şiddet demek oldu.

İnsanı soyut bir tanım açısından gördüler. Onun konkre yanını ihmal ederek, nicelik ya da çok sınırlı bir nitelik, insanlık perpektifi oldu bu öğretilerin.

Farkında olmadan, eyleme ve şiddete göre, durmadan öz değiştirdiler. Kimi, birey önünde kitleleri yok saydı : kimi, soyut bir toplum kavramının önünde kişileri kurban etti.

«Gülşenden geçen sâba ateş kesildi.» Ancak bu ateş, aşk ateşi, sevgi harareti değil, basbayağı ateşti.

Bu çıkmazdan, bu dilemmadan, bu fasit daireden insan nasıl kurtulacaktır?

İnsanın yeni bir tanımına girişerek. İnsanın bu yeni tanımı önünde öğretinin de yeni bir tanımı yapılmalı, daha sonra da insan ve öğreti arasındaki ilişki yeniden kurulmalıdır.

İnsanı sadece bir biyolojik varlık, öğretiyi de onun yaşamını sürdüren ilkeler demeti gibi düşünme yanlışından dönülmelidir.

İnsan, sadece bir biyolojik varlık değildir. O, aynı zamanda bir espri, bir ruhtur. Varoluşunu ve anlamını, hayat serüveninin yazgısını Mutlak'tan alan bir ruh. Öğreti de sadece, zekânın ortaya koyduğu bir yaşama düzeni değil, akıl ve düşünceyi en yüksek dozda hizmetinde kullanana Mutlak'ın insan ruhuna söylevidir.

Bu söyleve kulak vererek yeniden doğacaktır insan dünyaya. Bu sevgi söylevinde yeniden dirilecektir arkeolojik fosilleşme basıncını omzundan aşırarak.

Yeni öğreti, yeni bir ümanizm olacaktır; ama sadece ve sadece ümanizmden ibaret kalmayacaktır.

Yeni öğreti, insanın yüzünü yeniden Mutlak'a döndürecektir.

İnsan, öğretiden önce ve sonra ülkü adamı olacaktır. Öğreti, ülkü tuğlası gibi Mutlak'ın güneşinde pişecektir.

Tapınak ve hayat ayırımına ya da çelişkisine paydos diyecektir Yeni İnsan. Tapınak, hayatla dolacak, hayat tapınak olacaktır. Daha doğrusu, tapınakmışcasına kutsallığın gölgesinde açılımını yapacaktır hayat.

Düşünce düşleri, gündüz düşleri yoramayacaktır insan ruhunu. İnsan ruhu mermer gibi biçilecek kesilecek, Mutlak'ın Yeni Tapınağına taş olacaktır. Köşe taşı da, herhangi bir duvar taşı da olabilir. Yetilere göre konum alacaklardır ruhlar.

Ruh Öğretisi, düş öğretilerinin yerine geçecektir bu yeni insanlık döneminde.

Irk ve yurt kavramları, insanlıkla çelişemeyecek, öğreti, insan onurunu kıracak bir araçlar bütününe kavuşturulmayacaktır bu Yeni Dönem'de.

Diriliş İnsanı'nın Öğretisi. Ya da Diriliş Öğretisi'nin İnsanı. İnsanlığın yeniden oluş tohumu bu kavramlar olacaktır.

Diriliş Nesli, bir öğreti ezbercisi ve mağduru olmayacaktır. Ya da insanlık opurtünisti.

Eski, yeni öğretilerin cümlesini didik didik ederek, Tanrı önünde, yeni inanç ve gönül imkânına ulaşacaktır Diriliş İnsanı.

Şiirden ve sözden ötede duran öğreti iklimine ayak basacaktır. O zaman, kavramlar yeniden filizlenecek, göğerecektir, göğe erecektir. Toprak hummasından kurtularak.

HAKİKAT İÇİN GÜNDEM

Hakikat, ideal âlemine ait bir kavramdır. Kimi zaman realite yerine de kullanılmaktadır. Çünkü : birbirine ilk bakışta zıt gibi görünen realite âlemi ile ideal âlem, gerçekte sürekli olarak birbirine dönüşen, birbiriyle içten ilişikli iki yaratış bölümüdür İlâhî İrade'nin. Hakikatler reel olmakta, realite de bağrından ülkü filizleri fışkırtmaktadır sürekli olarak. Bu yüzdendir ki, hakikattan kopuk bir realite âlemi, realiteden ilgisini kesmiş bir hakikat dünyası düşünülemez. Böyle olursa, hakikatsız realite, kısa zamanda, darlaşır, kısırlaşır, solup gider. Onu besleyen kan, hakikattır. Realitenin ana damarlarında, onu canlı tutan, besleyen, zenginleştiren, hakikatın, hakikat ülkü ve hayallerinin kanı dolaşır. Hakikatsız realite ruhsuz bir kadavra halini alır zamanla.

Realitesiz veya reel plânda gerçekleşmesi imkânsız hakikat ülkü ve hayalleri -ki bunlar kimi zaman ütopya, kimi zaman mit düşü görünümündedirler- de soyut kaldıkları için, uygulanacakları bir konum bulamadıklarından ötürü, gelişimsiz, latan, gelip

geçici, dağınık düşünce ve öneri parçaları olmaya mahkûmdurlar. Bu tür ülküler, fantezi plânında kalırlar. Evet, insanların, hatta insanlığın fantezilere de ihtiyacı vardır. Ama, fantezileri, tutarsız ve gerçekleşmesiz düşleri, hayalleri, aforizmadan öteye geçemeyen düşünceleri, hakikat sistemi veya hakikat ülküsü saymaya ne imkân, ne de kimsenin buna hakkı vardır.

Goethe, otobiyografisine «Şiir Ve Hakikat» adını vermiştir. Burada «şiir»i, hem kendi öz anlamında, hem de daha geniş olarak, sanat eğilimleri, düşler, havaller, ülküler anlamına da almak mümkündür. Hakikatı da hem ideal, hem de realite anlamına... Daha doğrusu, kimi yerde ideal, kimi yerde de realite anlamına. Bir şair, bir sanatçı, bir düşünce ve ülkü adamı ve karşısında acımasız realite : işte hayat! Goethe, kendi hatıralarının içinde böylece, şiirle hakikatın, ülküyle realitenin, sanatla düşüncenin kimi yerde birbirivle çarpıştığını, kimi yerde uzlaşıp barıştığını gördüğünü, gerçekte hayatın bu anlama geldiğini ifade etmek istemiş oluyor. O, realiteyle ilgisi ne derece çok ve zengin olursa olsun, gerçekte bir ülkü adamıdır. Ülkü adamlığı ve şairliği ağır basmakta, fakat realiteyle de kesintisiz alâkasını sürdürmektedir. İdealleriyle realiteyi değiştirme, değişimlere uğratma, onun için, hayat savaşının anlamı demektir.

Toplum veya insanlık, böylesine ülkülerin sahibi, ama realiteyle ilgisini kesmemiş, fildişi kuleyi realitenin içinde düşünen yapıcı ve doğurgan zekâlara sahip olduğu ölçüde, dışlaşmanın, maddileşmenin kaskatı ve dar sınırlarına hapsolmaktan kendini

kurtarabilir ve koruyabilir. Bunlardan mahrum olduğu ölçüde de, gittikçe anlayışsız, barışsız, insanî davranış zenginliğinden yoksun, ahlâkça da yoksul topluluklara, ya da kalabalıklara dönüşür. Bir de, kitle iletişim araçları şiirsiz, hakikatsız bir standardizasyonun sistemi haline gelmişse, vay o toplumun, o insanlığın haline!

Medeniyetler ve kültürler, doğuşlarında, materyalistlerin iddialarının aksine, ülkü hareketleridir. Realiteyi hedef almış düşler ve düşüncelerden oluşurlar. Geçmişten kök ve hız alsalar da, hedefleri, gelecek zamandır. Tarihin karatahtasına «özdeğişim»i gündem olarak yazarlar. Böyle bir tohumla gelen kültür ve medeniyet, realiteyle, tabiatla, zaman ve tarihle karşılaştığında, açılımını yaparken maddî yönünü ve verimini de ortaya kor. Eşyaya tasarruf eder ve bu tasarruftan, fikir, taşa, mermere, demire işlemiş olur. Fakat, her medeniyet ve kültürün açılım tarihinde bu işleyişin bir doyum (işba) noktası vardır. İşte kritik nokta, burada görülür. Yeteri kadar, hatta fazlasıyla maddî bir patrimuan oluşmuştur. Göz boyayıcı bir patrimuan... İşte bu materyel gözalıcılığı, albenisi, hakikatten, ülkü doğurganlığından kopuşun başlangıcı olur. Artık, bundan sonra, realite ağır basar. Günün adamları ağır basar. Ülkü adamı hor görülür. Hatta daha kötüsü olur: onun taklitcileri pivasayı doldurur. Bir espri olarak da olsa güzel bir örnektir: Şarlo'nun taklidi için bir yarışma açılır. Bu yarışmaya bizzat Şarlo da katılır ve yedinci gelir! Evet, taklitçiler, böyle gerçek ülkülerden yoksun toplumlarda, hakiki düşünce, sanat ve ülkü erlerinden, adamlarından daha çok kendilerini kabul ettirirler. Nietzsche, «Zerdüşt Böyle Dedi» adlı eserinde, hakikî ülkü adam-

larını artist (sanatçı), taklitçilerini artizan (zanaatçı) diye isimlendirmekte ve bu ikincilere çok ağır şekilde hücum etmektedir. Ona göre, sanatçılar, gür kaynaklardan, zanaatçılar ise, köpekler gibi yalaklardan su içerler. Filozof'un bu ağır hücumu, gerçek de olsa neye yaramıştır, realiteyle savaşma gücü olmadığına göre, sonunda, realiteden kendini koparıp şifasız hastalığa sığınmaktan başka.

Evet, şiir ve hakikat. İşte peşini bırakmamamız gereken Tanrı armağanı!. Biz onu bırakmadıkça, o da bizi bırakmaz. Ve bu ilâhî silâhla donanık oldukça hicbir ağır reel şart, gözümüzü korkutmamalıdır. Hakikat adamı için gemiler yanmıştır. Geriye dönüş yoktur. Realitevle carpışa carpısa o hakikatını sahsîleştirecek, özbenliğine geçirecek, hakikatla özdeşleşecektir.

Hakikatla özdeşleşme ise edebîleşme ile özdeşleşme gibidir.

İslâmın hakikat kahramanlarının da, bu sebepledir ki, bir yüzleri realiteye, bir yüzleri ideal âleme çevrilivdi. Daha doğrusu ikisine birden. Birine bakarken öbürünü, ötekine bakarken berikini görüyorlardı.

KİTAPLAR VE KİTÂBELER

«Best-seller» denilen kitle avcısı kitaplara aldanmayınız. Gerçekte, bunlar, kitap değil, kitap - benzeri, kitapsılardır. Bunlar, kitap değil, kitaplara kitâbelerdir.

Doğar doğmaz ölmüşlerdir bunlar. Bunun için, kitâbeler kadar ünlü olabilirler!

Üstlerinde yazarlarının adları, mezartaşlarına kazınmış adlardan farksızdır.

Pazarları mezarlıklardaki kitâbeler gibi levhalarla dolu, hem de ışıklanmış, aydınlanmış levhalarla dolu. Çağımıza yaraşır ürünler olmaya ne kadar lâyıktır onlar!

Kitap nerededir? Çağları kucaklayan kitap, genellikle bunların arasında gözükmez ve kaybolur.

Kitap nedir? Ruhülkuddüsle yüklü olandır. Ruhülkuddüsse kafalardan önce gönüllerde doğar. Ve kitap gönlün açılımı oldu mu, çağları aşan kartal kanatlarına sahip olmuş demektir. Bunlardan ötedekiler, ölü kımıldanışların anıtları ya da yazıtları olmaktan

başka bir şey olamazlar, ne kadar süslü püslü olsalar da.

Hatta, onlar, süslü püslü olmaya, baskı nefasetine, kâğıt yumuşaklığına muhtaçtırlar.

Evet, bunlar kitâbelerdir, ama, bunların kitâbeliğini, ödevini yapıp eserini bıraktıktan sonra öteki âleme göçmüşleri anmak için dikilmiş kutlu kitâbelerle de karıştırmamak gerek.

O kitâbeler, hakikatta kitaptırlar; fakat, bu kitaplar, son tahlilde kitâbe.

Aydın, gerçek aydın, «kitab»ın peşindedir, kitap kılıklı kitâbelere takılıp kalan değil.

«Peygamber değildir, fakat kitap sahibidir» demişti Molla Câmi, Mevlâna için. Çünkü : mesnevi kitap, Kutsal Kitabın saf ve diri, yeni ve capcanlı bir yorumuydu. Kitaplığını, KİTAP'tan alıyordu Mesnevi.

Bütün gerçek kitaplar, KİTAP'tan ışık alırlar, özlerini O'ndan alan diriliş mayalarıdır. Kitâbe tipi kitaplarsa, yüzlerini ölüme çevirmişlerdir.

Zaman, kitaplara değil, kitap kılıklı kitâbelere musallat olur; onları kurt gibi, güve gibi, yer bitirir.

Ah, bazı çağlar ne mutlu çağlardır ki, onlarda, kitaplar arka arkaya çınarlar gibi boy atarlar. Ve veyl o çağlara ki, kitapçı dükkânları ve vitrinleri o çağlarda, mezarlık, kitap mezarlığı, kitap enkazı haline gelmiştir!

Hakikatta kitap bir tanedir. Göklerin kitabı bir tanedir. Ona bağlı olarak hayat özü taşıyanlar da, ona hürmeten, kitap adını alırlar. Fakat bir de, onla-

rın çevresinde dönüp dolaştıkları halde, onları inkâr eden, onları görmezlikten, bilmezlikten ve tanımazlıktan gelen kitap taklitleri vardır ki, bunlar, reklâmların, gayr-i samimi övgülerin payandasına ihtiyaç duyarlar ve böylece bir süre ayakta kalabilirler, fakat, daha sonra, hiçbir kuvvet onları yaşatamaz. Çünkü: Allah'ın âdil zaman kılıcı, onları ergeç ikiye biçecektir.

Kitaptan kitaba bir ruh miras kalır: Gelenektir bu. Ama kitâbeleşmekten öte yazgıları olmayan, Pirandello'nun yazarını arayan yarı yaratılmış şahısları örneği, tamamlıktan mahrum, varolamamış kişiliksiz, tek tek yanıp sönmeye mahkûm kitapsılar salgını, tarih soluğundan bir nefes alamazlar.

Kitap Musa'nın Âsasıdır. Kitapsılarsa büyücü değnekleri. Bu değnekleri, zaman sınavında, Musa'nın Âsası yutacaktır.

Mezartaşlarını yutan, içine alan, içinde öğütüp eriten ağaçlar gibi, kitaplar bu kitapsıları, zaman geçtikçe, kökleriyle sarıp boğarlar.

Kitapsılar, çarçabuk sararıp solan çöl otları ve çiçekleri gibidirler; onların ağaçlara gübre oldukları gibi, bunlar da, kitaplara gübrelik görevini görebilirlerse ne mutlu onlara!

Kitaplar fecir yaratıklarıdır, kitapsılar, yarasalar. Ruh bataklığından hoşlanır onlar, kitapların aksine. Kitaplarsa Rahman soluğuyla her dem taptazedirler.

«Onlar ölmemişlerdir, ama, siz onları ölü sanırsınız», sanki kitaplar için söylenmiştir. «Siz onları yer-

lerinde durur mu sanırsınız, onlar, bulutlar gibi 'geçerler» de kitapsılar için.

Kitapsıların yanık ölü eti kokusundan, çağımızda, insanlık, nerdeyse baygınlık geçirmekte, Ve ancak onu baharın diri soluğuyla kurtaracak olan kitaptır.

İnsanlığı Kitaba döndürmek : sorun budur.

Kitabın ruhuna döndürmek.

Vahye bakıp ilhama kavuşmak; Yeni kitapların doğumu buna bağlı.

Kitaplar gelince, kitapsılar yavaş yavaş günebakan çiçeklerinin güneşe dönüşü gibi, yüzlerini ona çevireceklerdir.

Ve onlara teslim olurlar.

Gecenin bitişini kutlar o zaman sabah kuşları.

Ve cennetten, «selâm selâm» sesleri duyulur.

Kitaplar selâmı olur Cennetin insanlığa ve dünyaya. Kitapsılarsa, cehennem kütüğü...

TER VE ZAFER

En doğal şeydir: ter dökülmeden zafere ulaşılamaz. Alınteri su gibi boşanmadan kazanılan zaferler kolay ve ucuz zaferlerdir. Bunlardan ciddi bir fayda yoktur. Gelip geçicidir bunlar. Buz üstüne yazılmış yazılardan farksızdırlar. Ve güneşin ilk çıkışında bu kalıplaşmış, kaskatı mermerleşmiş gibi görünen zaferler, erimeye, kaybolmaya, yitmeye başlarlar.

Eserin harcına karılan kalıcılık suyu, alınteridir. Zaferlerin yalnız alkışlarını, ganimetlerini görüp de, kan, gözyaşı ve alınterini görmeyenler, hakikata gözlerini kapatmış, ün budalalarıdır. Yavuz, Mısır'ı aldığı zaman: «Mısır'ı aldık ama, Sinan'ı verdik» demişti. Ve bir kefesinde zaferin bulunduğu terazinin öbür kefesinin gözden ırak tutulmamasına dikkati çekmek istemişti böylece büyük hükümdar. Napolyon da, bütün savaşlarında, savaşa girişmeden, askerlerine yönettiği kısa hitabelerinde, zahmet, sıkıntı, ölüm ve açlık karşısında, ün, şan, şeref ve zafer vâdediyordu.

Tekniğin pozitif bilimlerin ilerlemesi de insanlığın aklı aşan çabaları sonucunda gerçekleşti. Gerek kapitalizm, gerek komünizm, bugüne, insanların kaleler gibi ölü vücutlarını yığan, zulüm çizgisini bile aşkın bir çalışmayla ulaştılar. Çalışmayı onaylamamak mümkün değil. Mümkün olmayan şey, onların bu çalışmalarının amacını ve sonuçlarının, meyvelerinin dağılım ve kullanımını tasvib etmektir.

Sanatçılar, edebiyatçılar, şairler de, çekmedikleri çile kalmadıktan sonra eserlerini verebilmişler ve bu eserlerinin gölgesindeki mutluluktan pay almışlardır. Kirasını zor ödedikleri evlerinin önündeki ağaca konan kuşları avlıyarak karınlarını doyurdukları gün, kendilerini mutlu bilen romancılar örneğini bir hatırlatmak yeter. Ve ceketini satarak kitabını bastıran meşhur Fransız şairi de yeter bir misaldir.

Yurtlarını korumak için canlarını verenler, inanç ve uygarlıkları uğruna çekmedikleri çile kalmayan tarihî akım toplulukları da, ter ve zafer ilişkisinden haberliydiler.

Eline kılıç almasını bilmeyenlerin gladyatörlerle savaşma zorunda kalışları, aslanların önüne atılmaları, yeni inançları sebebiyle kölelikleri bahane edilerek öldüresiye döğülüşleri, kendilerine hayat hakkı tanınmayışına karşı efsanevî direniş ve dayanışları, alınteri kahramanlığının tarihi tarih yapan anlamından sabır özünü alıyordu.

Vakit alınterinden oluşan dakika damlalarıydı onlar için.

Peygamberler ve onların izleyicileri, eninde sonunda bir taş parçası olan inci ve mercan, yakut ve

altın taneciklerinin değil, alınteri inci ve mercanlarının, mânevî yakut ve altınların peşindeydiler.

Maddî zafer, bir hiçti onlar için. Fatih, İstanbul'u aldığı zaman, içini dolduran manevî sevince rağmen, savaşın yaptığı tahribatı görmüş ve dudaklarından:

Baykuş, Afrasyab'ın nevbetini vuruyor.
Örümcek, Kayser'in sarayında perdedarlık yapıyor

beyti bütün bir hüzün içinde, dökülmüştü.

Alınteriyle, yani çalışılıp hakk ędilerek kazanılan zafer, gerçek zaferdir. Maddî ve manevî emek sarfedilmeksizin, çilesiz kazanılan zafer, zafer değildir; böylesi, yıkılmaya mahkûm bir hegemonya statüsünden başka bir şey olamaz. Geçici bir statüdür bu. Kemiyet bakımından süre ne olursa olsun, ne kadar uzun olursa olsun, dış istilâ zaferleri, geçici olmak zorundadır. Çünkü: içe nüfuz edemeyen bu istilâlar, dış bir kaplama biçiminde kalırlar. Bir nevi, bir cilâ olmaktan öteye geçemezler. Oysa, kısa da olsa, ruha işleyen hegemonya, gönül özgürlüğüyle kabul edilen, razı olunan üstünlük, gerçek üstünlüktür. Zafer, bu tür üstünlüğün tacıdır.

İnsanlığın yeni açılımı da, yeni bir birikimin, ruh çalışmasının verimi olacaktır. Yeni bir alınterinin.

Sadece, fizik için dökülen terlerin değil, fizikötesi için de dökülen terlerin yemişi.

Diriliş, çalışma yoludur, ucuz derleniş toparlanışlar yolu değil. O türlü toplanışlar, aynı kolaylıkla dağılırlar. Ama, Diriliş Toplanışı, aman vermez güçlüklere rağmen, gerçekleştiği gün, alınteri, gözyaşı ve

şehit kanıyla hakikat ateşinde pişerek tuğlalaştığı vakit, onu dağıtacak, çözecek, kıracak güç olamaz.

Diriliş Zaferinin horasanı, ruhun, gönlün ve alnın dökeceği terdir. Kırılmaz, koparılmaz horasan ve harç ancak budur.

Tanrı bağışı yok mudur, emeksiz zahmetsiz, diyeceksiniz. Şüphesiz vardır ama. İnsan onu bir hak olarak düşünme yetkisini kendisinde bulamaz.

Büyük peygamber, önceden tam güvenlikle donatılmışken, yine neden en çok ibadet eden olması konusundaki soruya; bunun, Allah'ın bu bağışına bir kul karşılığı olduğu anlamındaki meşhur cevabı vermişti.

Evet! Emeksiz, zahmetsiz gelen ilâhî lütûflara da, armağanlara da biz yine Hak'kın yolunda zahmetlere katlanmakla şükürde bulunmak borcundayız.

Ufukta hiçbir verim görünmediği vakit de, verimden yollar ve geçitler dolduğu zaman da, bize çalışmak düşer. İnsanlığa bu düşer. Bundan ötesi bize ait değil.

YENİ SİTE

Şehirler, ruhlarımızı yansıtırlar. Yunan sitesinde estetik, Roma sitesinde egemenlik, İslâm sitesinde erdem, somutlaşmıştı.

Bursa, Manisa, Edirne, İstanbul, Diyarbakır ve benzeri Osmanlı siteleri, erdem ve estetiğin, egemenlik ve ülkünün altın sentezleri olan şehirlerimizdi.

Şimdi İstanbul'u yıkıyor, çerçöp haline getiriyor, sorumsuzca koca çınarlarını ve çamlarını deviriyor ve onu bir yandan koca bir beton yığını, öte yandan yılan gibi uzayan bir işporta çarşısı haline getiriyorsak, farkında olarak olmayarak, ya da farkında olunmasına bile değer vermeyerek, ruhumuzu ifşa ediyoruz. Diyoruz ki : ruhumuz, büyük siteye lâyık değil. O ancak çerçöpten bir yuvada barınacak çaptadır.

Aslan yatağından belli olur; toplumlar, çağlar, dönemler ve uygarlıklar da şehirlerinden, yani sitelerinden.

Paris, Londra Newyork, Rönesans sonrası Batı Uygarlığının siteleri oldular. Üniversiteleri, meydanları, katedralleri v.b., onlara «modern site» damgasını vurdu. Fakat, Batı ruhu, geometrinin sınırında durmayıp fizik hızın ötesini, yani zamanı, yapıcılığının bir unsuru haline getirince, birden durum değişti. Artık siteler, bir anın ebediliği izlenimini, mükemmelliğin erişilmiş uç noktasındaki görüntüyü değil, akıntı halindeki, dinamik bir anlamı belirten merkezler oldu. Trenler, metrolar, yollar, makina ile dopdolu yollar, şehirlerin yeni kanının dolaştığı candamarlarının simgeleri gibi, kentlere ve kentlerden kentlere yayıldılar. İnsanlar, 24 saatin uçan hayalleri gibi, kent hayatının kelebekleridirler sanki.

Modern Batı sitesi, insanı önce objeleştirdi, sonra da tayf haline getirdi.

Artık insanlar düşünmüyor, kentler düşünüyor. Kentler karar veriyor insanlar yerine. İnsanlar savaşmıyor, kentler savaşıyor.

İnsan onlara biçim vermiyor, onlar insana biçim veriyor âdeta.

İnsanların yaptığı bu dev makinalar, ağır endüstriyi de bağırsağı gibi beline dolayarak, bir noktadan sonra bağımsızlaşmış ve insandan var edilişin sebebini sormaya başlamıştır.

Sorgu, Kafka'nın «Dâva»sı şekline bürünmüştür.

Bir öç alış şeklinde görüntülüyor kendini sorgu, şimdilik.

Gerçekteyse, kentler, insanların kendi iç-hesaplaşmalarının somut dramları gibi gölgeliyorlar çağı.

İdeolojik apokalips, ilkin, kentlerin cadı kazanına dönüşmesiyle başladı.

İnsan «dev»ini tabiata musallat etti. Fakat, tabiatın tadı damağında, bu kez, insana döndü dev.

Kent, «İnsan eti»nin iştihasına kapıldı. Yamyamlık şehveti kızıl gözlerini bürüdü bu «hız devi»nin.

Devi insanlaştırmak: ilk plânda insanın gelecek zamandaki en büyük problemi gibi gözüküyor.

Mümkün müdür ki, dopinge uğramış vücud, eski normal haline dönsün?

Güç iş. Devi insanlaştıralım derken cüceleştirme durumuna da düşebiliriz.

Kendi haline bırakmak da olur iş değil. Böyle giderse, önce tabiatı, sonra insanı, sonra da kendi kendini yiyip bitirecektir modern çağ devi.

Devi öldürmek: akla gelen bir çare de bu. Ama, ilk bakışta parlak gelen bu düşünce, gerçekte, insanın intiharından başka bir şey olmaz.

Dev, ruhumuzun azmanıdır. Aynaya bakıp kendini vurmakla, bakmaksızın silâhı doğrudan doğruya kalbe çevirmek arasında, stil farkından başka ne vardır?

Batı insanı, evet ve onun taklitçisi bütün insanlık gerçekte, bir çıkmaza saplanmış durumda. Kent yapmaktan, endüstri kurmaktan, ideoloji üretmekten ve bu yeni ideolojiler doğrultusunda mit oyunları düzenlemeye kadar, inanç, düşünce, bilim, estetik ve davranış, bütün alanlarda, bir bataklığa, bir çıkmaz sokağa düşmüş durumda.

Bundan nasıl kurtulabilir?

Nasıl yeni insanı, yeni siteyi çekip çıkarabilir meçhulün bağrından?

Önce işe «itirâfla» başlamak gerek. Papaz önündeki, formel, alışılmış, su içer gibi yapılan kilise itirafı biçiminde olmamak şartiyle elbet bu itiraf.

İtiraf, bir pişmanlığın, gerçek bir pişmanlığın sonucu olmalı. Suçlu olduğunu, aşırı gittiğini, Tanrı'yı unuttuğunu, kendini putlaştırmaya kalkıştığını itiraf etmeli önce insan, büyük bir pişmanlık sonucu. Yoksa avunuş itiraflarından bir yarar beklenemez.

Dönüşsüz bir «tövbe»ye ihtiyacı var insanın yani. Pişmanlıkla ve itirafla başlayan bir tövbeye.

Bu tövbe, yeterince gerçek olursa, arkasından «çile» dönemi gelecektir.

İmtihan dönemi olmaksızın bütün bir tarihi aklamaya imkân var sanıyorsa kendini aldatıyor insan.

Çile sınavından sonra yeni bir kapının açılışı beklenebilir.

Yeni insan, bu kapının ardından sökün edecektir. Ve bu kapı aralığından, Yeni Site, bir ruh şehrayini şeklinde gözleri ve gönülleri alıcı güzelliğiyle kendini gösterecektir.

Dev yanacak ve küllerinin arasından «Yeni Site», «Diriliş Sitesi» doğacaktır.

Unutulmuş fecirler, betonla kapatılmış gün doğumları gibi.

ÇAĞDAŞ İDEOLOJİLER VE İNSAN GELİŞİMİ

İnsan, kendini aşar. Durmamacasına gelişme halindedir. Bittiği yerde bir başlayış vardır hep. Bu yüzdendir ki, gelecek zaman, kendisi hakkındaki tahminleri geride bırakan esrarlı bir yazgıdır. İnsanın, Tanrı'nın halifesi olmasından ileri gelmektedir bu özelliği. Tanrı bağışı süreklidir: olumlu alanda da, olumsuz alanda da. İsteneni vermektedir Allah. Ancak, insanlar, bu isteklerine göre değerlendirilirler. Mizan'da; her an çalışmakta olan Mizan'dan son ve mutlak Mizana kadar. Sorumluluk da bundan doğmakta.

İnsan, geçmişinden yararlanır, ama onun esiri ve mahkûmu değildir. Olumlu olumsuz ne ortaya koymuşsa, onlarla haşır neşir olarak Yeni'ye varır. Bir yerde, insan kişiliğine katkıları ne olursa olsun, insanlığın oluşumuna etkileri ne kadar fazla olursa olsun, geçmişte ortaya konan duygular, düşünceler ve eserler, artık, bir nevi malzeme durumundadırlar. Amaçlıkları kalmamış, araçlaşmışlardır. Halbuki insan, içinde varolduğu yumurta kabuğunu kıran civciv, ya

da kozasını, hem de delmeden aşan ipek böceği gibi, yine özgür ve yenidir. İleriye açıktır. Yeni kozalar örmekte, yeni yumurta protoplazmaları oluşturmaktadır. Her şeyin mükemmelliğinin sonuna ulaştığı anda, beklenmedik bir açılım ve gelişim, yepyeni ufuklar gösterir. O mükemmel görülenler birden eskiyiverir. Daha dün aktüel olan, ne kadar uzaktadır şimdi! Canlı ve somut nesneler, birden hatıralaşır, hayallere karışırlar.

İnsan bir mucizedir. Tanrı'nın bağışıyla durmadan gelişen, fakat bir bakıma yine de hep aynı kalan sürekli mucizelerinden. Yüzüğün kaşı, ağacın çiçeği gibi, evren mucizesinde, yaradılış mucizesinde, mucize içinde mucizedir insan.

Çağımızda ideolojilerin ortak en büyük yanılgıları burada gizli. İnsanın bu özelliğini unutarak, ya da bilmezlikten gelerek, çağımız ideolojileri, onu biçim verilecek amorf bir kütle gibi düşünüyorlar, görüyorlar. Daha başka bir biçim alamayacak olan bir kütle gibi. İlk biçim veren düşünce ebedî bir başarıya ulaşacak ve öbürlerinin yenilgisi sonsuza kadar sürecek sanılıyor. İnsana, yeni keşfedilen bir coğrafya parçası gibi ilk işgal edenin ebedî mülkü olacak bir nesne gözüyle bakılıyor çağdaş düşünce politikalarında ve çağdaş politika düşüncelerinde.

Çağdaş ideolojiler, bir insan eseri olduklarını unutuyorlar her şeyden önce. Tanrı'yı inkâr eden bu ideolojiler, bir yandan da vahiy gibi işlem görmek istiyorlar. Yanılmazlık ve insanlığın son kuramı olma iddiasındadırlar. İnsan için, artık geride kalmış bir olgu sayılabileceklerini, insanın, kendilerini eskiten yeni aşamalara ulaşabileceğini akıllarına bile getir-

miyorlar. Çağdaş çelişki bu noktada beliriyor, belirdiği anda da bu sebeple gözlerden kayboluyor. Bunalım, bu çelişkinin çocuğu.

Çağdaş ideolojiler, farkında olarak olmayarak, insanı, öz gelişiminden soyutlayarak, bir tek cephesine indirgiyorlar. Asıl özelliğinden soyarak onu değerlendirmeye ve ona varoluş içinde bir konum vermeğe kalkıyorlar.

Oysa, ideoloji ile insan arasındaki ilişki en azından karşılıklıdır. İdeoloji, insan oluşumuna katkı yapan bir obievse, insan da onu bütünüyle ortaya koyan süjedir. Çağımızda ise, insan, ideolojiler için ancak bir obje olabilirmiş gibi düşünülüyor ve davranılıyor. Sanki, insan, sadece, ideolojinin içinde boy gösterdiği bir avna, ya da en fazla, içinde unsurlarını kompoze ettiği ve görüntülerini sergilediği bir televizyon ekranıdır.

Çağdaş ideolojiler, eşyayı insana yeğliyorlar. O kadar ki, giderek insanı da, kendilerini algılamaya yetenekli bir eşya gibi görme eğiliminden kurtaramıyorlar yakalarını.

Hepsi, insanı «oldurma», «yapma» rolüne çıkmışlardır. İnsan «yapılır» bir şey değildir oysa, isterse o şey bir anıt olsun. İnsan bir anıt olduğu kadar, anıtın mimarıdır da. Yaparken yapılır.

Hep insana dikmişlerdir gözlerini. Onu avlamaya. Halbuki : asıl avcı insandır. Ya da, diğer bir deyişle, insan, av değil, avcıdır. Ve bu yanılgıyla, insanın sadece bir av olduğu yanılgısıyla ava gidenler, avlanırlar sonunda.

Evet! İnsan, sonunda, bu ideolojileri, onların kendisini değiştirdiklerinden daha çok ve daha çabuk değiştirecektir bir gün.

Hacı Bayram-ı Veli'nin «varlığını», «yapılır bulduğunu», ve taşı toprağı arasında kendisinin de «yapıldığını» söylediği «Ulu Şar», insandır, bir açıdan da.

Çağdaş ideolojiler, ne kadar parlak görünümlü olursa, olsunlar, insana bir «Ulu Şar» kendilerinin de taşı ve toprağıyla karıldıkları bir kent mimarisi, kendilerini de oluşturan bir mimar gözüyle bakmadıkça, uzun ömürlü ve derin etkili olamayacaklardır.

Başarıları, tarih içinde, bir mevsimlik olmaktan öteye geçemeyecektir.

İnsanı, Şeyh Galib'in işaret ettiği yönde, «zâtına hoşça bakmaya», «zübde-i âlem» olduğunu fark etmeye, «kâinatların, oluşların göz bebeği» olarak kendini aramaya ve bulmaya çağırma niteliğinden mahrum her görüş, çağdaş veya eski, yaşama hak ve onurunu kazanamaz. Kazanmış görünüyorsa kısa zamanda onu yitirecek demektir.

İNSAN

«Kendine dönüş», ya da kökleri araştırma, «kendi uygarlığını diriltme» diyorsak, bunun anlamı, «atalar kültü»ne dönüş demek değildir; atalarımızın da değerlendirilişi, «hakikat» açısından olabilir ancak. Onlar da böyle bir açıya sahip oldukları için kalıcı oldular, büyük bir uygarlık kurabildiler. Geriye ve ileriye doğru, insanı, hep hakikat ekseninde değerlendirmek: ülkü ve amaç bu olabilir. Yoksa, «eski» veya «ata» kültü değil.

Kalıcı olan her şey, ebediliğe bakar. Ebedilikten beslenir ve ebedilikle sürekli yenilenir. Ebedilikse, ancak hakikatla bir öze kavuşur, metamatiğin «sonsuz» kavramından ayrılır, fiziği aşkın bir öz kazanır, soyutluktan somutluğa çıkar.

İnsan, hakikat, ebedilik... Yeniliğin, ileriliğin, yaşayan uygarlığın dayandığı saçayağı budur. Ama üçü de anlamını Tanrı'dan alır. Hakikat ve ebedilik Allah'a aittir ve insan da ancak O'na döner, O'ndan haberli olur, O'na ulaşmak için çaba sarfederse insan olur.

Yoksa, zoolojik bir tür olmaktan öteye geçemez insanlık.

Kafa, zekâ teolojisinden ötede bir teoloji vardır: kalb ve ruh teolojisi. Asıl teoloji bu teolojidir. Hayat teolojisi, hayatî teoloji budur asıl. Terimlerin mahkûmu olmayan, yaşanan bir inanç temeline dayanır O.

«Öz kökçülüğü,» Allah'a gerçek anlamda dönüş demektir. O'nun uygarlığını yeniden gerçekleştirme, O'nun beğendiği ahlâkla ahlâklanış bu dönüşü sağlayacaktır insana.

«Kendine dönüş» kendi kendini aşmak içindir. Yoksa kendi bataklığına saplanmak veya kendi ego kozasında boğulmak için değil.

Evrensellik, kozmopolitlikle ilk bakışta aynı anlamdadır. Oysa, gerçekte birbirine zıttır bu iki kavram. Biri: «kendin olurken, evrensel olacaksın» der. Bir derleniş toparlanış görüşüdür. Öbürüyse dağılış, bölünüş ve şahsiyetsizleşme. Şahsiyet kazanışla, şahsiyeti yitiriş arasındaki fark.

Benliğe dönüş, bencilliğe dönüş demek değil; Büyük ve ebedî benlikte kendini bulma demek. Şahsiyet, ancak böylece oluşur. Çeliğin oluşumu gibi. Demir ateşte kızıp su gibi erimeden çeliğe dönüşemez.

«Kendine dönüş», eşyaya sürgün olmaktan kurtuluş demektir. Sürgünlükten anayurda dönüşle eşdeğerlidir bu dönüş. Dışlaşmadan kurtuluş demektir öze dönüş. Çünkü: İnsan, eşya fatihliği yapayım derken onun tutsağı oldu, kendi dışına sürgün edilmiş

gibi. Şimdi, yeni koşu için esaret palamarlarını çözüp kendine dönüş koşumlarını takması gerekiyor.

Eşya klanına mahkûmluktan kurtuluş. Totem ve tabu düzeninden Ebedî ve Ezelî Tek Tanrı'ya inanış özgürlüğüne geçiş. İnsanın yeni tarihî görevi budur.

Eşyanın olduğu kadar, hatta daha fazla insanın hakikatını araştırma. Ne Promete, ne Sizifos, ne Narsis olmak: insan olmak. Kendi kendinin, diğer insanların, ya da eşyadan, tabiattan türetilmiş sembol putların kulu kölesi değil, Tanrı'nın kulu olmak. Bu kullukta Tanrı dostluğu, Tanrı sevgililiği gizli. Bu kullukta, insanın sırrı gizli.

Kendi gizlisine, sırrına dönüş: insanın araması gereken yeni çıkış noktası. Dışsal yengilerin zafer taklarını devirip, zafer taklarının altından geçmeyi düşlemekten feragat edip, biraz da yenilgilerin derin anlamını ruhun tam ortasında analiz etmek yani.

Düğümlenmiş, içine kapanmış, kilitlenmiş ruh atomunu parçalamak. Ve ondan doğacak ışıkla gecede yürümek, yürümek, yürümek... Ta güneşin doğacağı yere kadar...

İnsanlık, yalınlığın, çıplak düşünüşün yoğun bunalımıyla titreşiyor. Yalancı gölge - ışık oyunları, yani eşya mistisizmi bu korkunç yalınlık karşısında yeterli bir karşıt değil. Öz benliğimizle, öz benliğimizin karmaşık iç donanımıyla bu dış yalınlığa karşı koymalıyız. Belki o da kendi açısından yalın ve çıplak olacaktır. Ama yine de örtük gizlilik aynalarından yansıyarak...

Tabiat aynasında yeterince kendimizi seyrettik. Ve bunun sonucunda Narsis gibi, dış sularda eriye-

rek boynu bükük bir bitkiye -isterse o bitki bir çiçek olsun- dönüştük. Dramımız, hatta trajedimiz bu noktada: Kendi kendimizden uzaklaşmada. Kendi kendimiz olmaktan çıkmada.

Evet, artık, Promete, Sizifos, Narsis, hatta çılgın filozofun yeniden gün ışığına çıkartmak istediği Diyonizos alınyazısını yaşama çağı kapanıyor. Sarhoşlukla kendinden geçme değil, ayıklıkla kendine gelme çağını açacaktır, açmalıdır insanoğlu.

Bırakalım, Batı, biraz daha bu mitolojik sembollerle kendini avutsun. Biz, insan olarak, yeniden yola çıkmak zorundayız. Sadece ve sadece «insan olarak».

VAKTİN İŞARETİ VE GÖZLER

İnsanlığın göğsü sıkışmıştır. Öylesine sıkışmıştır ki, gözler, ister istemez «Biz senin göğsünü genişletmedik mi?» kutsal sözüne çevrilmiştir. Bir kızılderili gemisine çivilenmiş esirler gibi, gözler bu ışığı aramakta. Kafalar reddetse de, gönüller ondan yana.

Batı uygarlığı, uzayarak, incelerek, sivrilerek üç uçlu bir zıpkına dönüştü: kapitalizm, komünizm ve ikisinin arasında sallanan yılan dili teknik, üç uçlu bir barbarlık zıpkınına. Diğer adıyla ölüm zıpkını diyebiliriz bu zıpkına. İşte bu, efsanedeki üç yılan dişli zıpkın, doğrudan, insana, insanın kalbine nişan alınmışcasına havada uçuyor. Gerçeğin görünümü bu. Tablo karanlık.

Ama... Evet, levha kara renge bürülü. Ama, karamsarlık ve kötümserlik, işte bu noktada yenilecek ve her zaman olduğu gibi, insanlık, yeni bir şafak görecektir.

«Her güçlüğü bir kolaylık tâkib eder. Muhakkak, her güçlüğü bir kolaylık tâkib eder.»

Öyleyse, kan kusan bu güç günlerin arkasından bir kolaylık gelecektir. Bir kolaylık sökün edecektir.

İnsanlık, bir kez daha, «aşağıların aşağısı»ndan «yücelerin yücesi»ne yüzünü döndürme vaktine erecektir.

Çocukların ve kadınların dünyanın gözü önünde aylarca aç ve susuz bırakıldıktan sonra öldürüldükleri bu acımasız vakitlerde, dört unsur, toprak, su, hava ve ateş öfkelenecek, insanoğlunun üzerine yürüyecektir. Yürümeye başlamıştır bile.

Med ve cezirler kahredici olacaktır.

Bu metafizik öfkeye ormanlar çıra gibi yanarak ışık tutacaklardır.

Toprak titreyecek, su, aziz su, o kadar kolay harcanan ve hor görülen su, zemzemleşecek, kevser gibi, ab-ı hayat gibi gözlerden gizlenecektir.

Gizlenmeye başlamıştır bile.

Ve toprağın titreyişi güvenli insan yapılarını yerle bir edecektir. Etmeye başlamıştır zaten.

Ve derken havanın en güçlü öcü gelecektir. Canların dayanamadığı öç.

Bu, gerçekte bir öç değil, bir adâlettir. Bir uyarıdır. Bir adâlet uyarısı, ya da bir uyarı adâleti.

Tanrı'nın şimşek ve yıldırımdan ışığıdır bu. Keskin ışığı. Kılıç gibi ikiye biçen ışığı. Putların devrilmesi için gelen ışık.

Tepe noktalar alçalacak ve alçacık yerler yükselecek.

Nostadamus kehaneti değil bu. Hakikatın apaçık reeli eleştirmesinden doğan hararette göze görünen işaretlerdir.

Kapının önündeyiz.

Ve kapının ardında bir ses var.

Bir kımıldanış.

Diriliş, böyle çetin bir sınavla insanlığı yüreğindeki kara kuşun çıkıp gitmesi için zorluyor.

Fırtınalar, gece fırtınaları, gün doğunca bad-ı sabaya dönüşecek. Denizlerden beklenen o meltem işte o vakit gelecek.

Geleneği en katı şartlara indirgeyen ve geleceği en çılgın devrimlere gebe kılmak isteyen, insanlık, yeni doğan çocukların alnına bir baksın! Tertemiz ve mâsumdurlar. Genler kromozomlar zehirlenmeden aparı kalmışlardır. Ne yapsalar boş. Tanrı cömerttir. Bir kısmı zehirlense de, bir kısmı kurtulmuştur insanlik birimlerinin.

Bütün bu sıkışmanın bir bedeli vardır. Bir armağanı.

— Ölünün dirileceğini mi söylemek istiyorsun?

— Ah! Evet, ne iyi anladınız. Ölü dirilecektir. Gözlerini açtığında, göz kapaklarının ardında bunca akıp gitmiş zamanın ve bunca çekilmiş çilenin, ıstırap ateşlerinin incileşmiş göz yaşlarına dönüştüğünü göreceksiniz. O göz kapakları kapalı olduğu süre boyunca bir istiridye görevindeydi.

Gözlerin açılacağı vakit geldi.

Göz kapaklarının karıncalanması, damarlardan kanın gürül gürül akarak boşanışı boşuna değil.

Vakit erdi.

BİLİNÇ SÛRU

«Vatanını arayan sürgün» bilincinden yüceliğin sıla bilincine kadar bir seri bilinç deneyine adaydır insanoğlu. Çağımızdaki bağımsızlık ve ekonomik ezilmislikten kurtulmaya çalışma bilinci, gerçek bilincin pâk veya kirli kumlardaki ayak izi...

Özgürlüğün boş gururdan doğan cinsi, Sartre'in «Çark»ındaki önderlerin trajik alınyazılarını oluşturur ancak. Maddeye adeta metafizik bir tutkuyla bağlanma biçimine dönüşen ekonomik savaş, sınıf kavgası ise, soluğu bir diktatörlüğün apolojisinde alacaktır.

Esirliğin acısını tadan Epiktetos, Attar, Cervantes mi, onları tutsak tutan kişiler mi, kim özgürdü, gerçek anlamda?

Nimetlerinin değeri bilinmeyen zengin sofrası mı, her lokmasına titrenen yoksul sofrası mı, gerçek sofradır?

İster legal kanatlar taksınlar, ister illegal zırhlara bürünsünler, yabancı uygarlıkların birbiriyle

uyumlu ya da birbirine zıt nüanslarına uşaklık yapanlar mı, yoksa en ağır şartlar ve en elverişsiz konumlar içinde bile gerçek insanlıkçı kendi uygarlığının varoluşunu yenilemesi uğruna savaşmaktan yılmayanlar mı gerçek kahraman?

Evet, insanlık, her şeyden önce, bilinç mahrumu. «Bilinç» sözünün işportalaştığı çağda, zümrüdüanka kuşu gibi kafdağına kaçmış olan kavram: bilinç.

Batı uygarlığının fazla ehlileştirilmiş «akıl», son çağlar doğu yaşamının iyice hadımlaştırılmış «ruh» ezikliğinin tutsağı olan bilinç, özgürlüğüne kavuşturulmadıkça, insanlığa aydınlık bir çıkış yolu gözükmemektedir.

Bilinç konfeksiyoncusu ideolojiler sağnağı altında insan, propagandanın kör robotu haline getirildi. Düşünülecek olanı bile üretmek zekâsından yoksun; daha doğrusu, böyle bir zekâ cesaretini doğuracak irade gelişiminden...

Bilinç, absürditeyi fark etmenin ötesinde, ilerisindedir gerçek anlamıyla. Ondan sonra doğar, fakat, hemeninden onun buzlarını da kendi sıcaklığında eritmesini bilir.

Ve yine bilinç, sorumluluğu, bir onur bilmek demektir, yoksa bir boyun zinciri, ya da nefsi putlaştırma vesilesi sayma değil.

Bilinç, bir seçiş değildir. Çağdaş filozofların yanılgılarına karşın, o, seçmeyi aşıştır. Seçişlerin denek taşıdır. Mihenk taşının, deneyeceği objelerin dışında varoluşu gibi, o, ruhun değişmez cevherlerinden bir cevherdir.

Bilinç, bilinç... dedikleri, psikolojik bukalemunluklardan öteye geçmemekte... «Hâl»lerin en alt düzeyindeki kıpırdanışlar. Gerçek bilinçse iyi «hâl»lerin bile üstündeki «makam»larda durup sahibini bekliyor.

Sağduyunun üstüne kemerler, kubbeler, sütunlar, köşe taşları koyarak, ebedilik tapınağını yükselten ruh mimarlığıdır bilinç. Hakikat tekkesinde sırrına erilir.

Her Tanrı sözü, mutlak bilincin keskin kılıncıdır. Bilisizlikleri, putları devirir gibi kırıp geçiren kılıç, nurdan kılıçtır bu kılıç.

Konuştuğumuz «iç bilinç»tir. Ama bu «dış bilinc»i red anlamına gelmez. «Dış bilinç», «iç bilinç»in zırhı oldukça bir değer taşır. Yoksa onu reddeder ve yerini almaya çalışırsa -ki çağın bunalımının bir sebebi de budur- o zaman kapkara bir bilinçsizliğe dönüşür.

Evet, «kara bilinç»lerin çarpıştığı bir çağda bilinç, mezarlıklarda, harabelerde sığınacak bir yer aramaktadır kendine.

Bilinç, sonbaharını yaşıyor adeta. Gittikçe soluyor, sararıyor, kuruyor.

Şımarık kara - bilinçler, ak - bilinci küçümsüyor, hor görüyor ve bu görüşün istatistikî zaferine ulaşıyor.

Kantite bilinçsizliği, kalite bilincini ayakları altında çiğnemek istiyor.

Ruhun, en büyük, adeta kalbine bitişik silâhı olan bilinci, utanmaz bilinçsizlikler, hem de bilinçlilik

iddiasıyla, elinden düşürmek istiyor.

İşte, bu andadır ki, birden, toz duman içinden, bilinç erlerinin, diriliş erlerinin çıkıp gelmesi gerekiyor.

Yaşamaya anlam ve değer verecek olan, bu çıkıp geliş olabilir ancak.

Bu çıkıp geliş olmadıkça, bilinç ölümünün acı alevleri gökleri yakacaktır.

«Bilincin dirilişi» : tek sorun budur aslında. Beklenen yanıt budur. Ve bu yanıt ancak toplumların ve kişilerin ruhlarında kotarılır.

Tabiat da, tarih de, yeniden, bu «bilinç dirilişi»nde varoluş anlamlarını, yitirip de ab-ı hayat gibi aradıkları oluş hikmetlerini bulabilirler ancak.

Ve insanlık, sayı hafakanından ancak o vakit kurtulur.

Saatler bu bilinci hangi şartlarda gösterir?

Ruh, gibi, o da Tanrı işidir.

En beklenmedik anlarda çıkıp gelmiştir bilinç kozasının ipek böceği.

Sessiz sedasız örülecektir diriliş bilincinin kozası. İpek giysi meraklıları kendisini boğmadan ipek böceği kelebekler gibi kendi âlemine göçüp gitme alınyazısında mı olur?

Bu bir görev sırrıdır. Tanrı bilgisinde olan bir sır.

Bilinç sûru üflenecek gün, bu sırrın perdesiyle örtülü olarak vaktini bekler.

İÇİNDEKİLER

7 Dönüş
14 Gelecek Zaman Karşısında I
19 Gelecek Zaman Karşısında II
24 Gelecek Zaman Karşısında III
31 Gelecek Zaman Karşısında IV
41 Gelecek Zaman Karşısında V
46 Gelecek Zaman Karşısında VI
52 Değişme I
58 Değişme II
64 Değişme III
71 Devriliş
77 Yeni Panik
81 Özgürlük İçin Bitmeyen Savaş
85 Küf ve Saat
90 İzin
95 Kördüğüm Değil
102 Gerçekleşme Şartı
107 Diriliş Ruhuna Dönüş
111 Ölmeyen Millet Ruhu
115 Biçimcilikten Özcülüğe
119 Hakikat Doğrultusunda
123 Gerçek Akım
128 Ses ve Öfke
133 Durumalışta Özdeğişim I
139 Durumalışta Özdeğişim II
142 Durumalışta Özdeğişim III
148 Dikkatin Alınyazısı
153 Diriliş, Sevgi Devrimidir
157 Dönüşüm I
161 Dönüşüm II
166 Teslimiyet ve Başkaldırı
170 "Gazap Üzümleri"

175 Merhamet Ruhu
180 Öğreti ve İnsan I
184 Öğreti ve İnsan II
188 Öğreti ve İnsan III
192 Hakikat İçin Gündem
196 Kitaplar ve Kitâbeler
200 Ter ve Zafer
204 Yeni Site
208 Çağdaş İdeolojiler ve İnsan Gelişimi
212 İnsan
216 Vaktin İşareti ve Gözler
219 Bilinç Sûru